سید ھاشمی

بلوچی سیاھگ ءِ راست نبیسگ

سرحال

۳۰ر اگست ۱۹۶۲ءَ کہ من چہ بمبئیءَ روانگ بوتاں من دلجم اِتاں کہ گوں اے دگہ وانگیاں ھور یک ماھےءَ رند "بلوچی سیاھگ" ھم پہ وانوکاں سربیت۔ ایشیءَ نیسنگءِ کارمنی دیمءَ سرجم بوتگ اَت۔ ایشیءِ چاپگءِ کار واجہ شہریار عابدی اردو ٹائمز بمبئیءِ کار مسترءَ وتی کوپگاں زرتگ اَت۔ من وتی جھکیر واجہ دانومل کرتگ اَت کہ ھر وھدے کہ وانگی جریدگ بنت آ چہ واجہ عابدیءَ دست اِش بگپتءَ پشکپتگیں زرّان سےئُ بدنت۔

منی چہ بمبئیءَ درآیگءَ مشکلتءِ رسگءَ وھپتگ نہ گوستگ اَت کہ واجہ عابدیءِ نمدیءَ سیمتاں چہ پہ چر زُرت کہ ایشیءِ بزانت ایش اَت کہ وانگی جریدہ اَنت۔ ایشانی زرّ پہ دانوملءَ سرکنگ بوت اَنت بلے چہ زرّانی دست رگرگءَ رند نہ دانوملءَ چش اِتءَ نہ عابدیءَ گُلِ اِت، ہمیشکا من زانت کرت نہ کناں کہ گپ چے بوتگ۔ ہمنی ترءَ دانوملءَ عابدیءَ پہ ھمشوری ھرچ رھبندے کہ لوٹ اِتگ گپتگ۔ بزاں چہ زرّانی دست رگرگءَ رند دانکہ روزگارءَ مرچی اِے ھر دوئیں واجکاراں یک سنٹیں کلوھے ھم پمن دیم نہ داتگ۔

۱۹۶۳ءَ یک دگہ واجکارےءِ کلوہ پمن سربوت کہ آ وانگیانی پدءَ جست۔

گندگ ءَ اے کلوہ پَمَن مستاگے اَت بلے بُندرءَ اے کلوہ ءَ منی گُڈّی اوست ءِ اوتاگ ھم سِست پرچا کہ اے واجکار چہ ھماں واجھاں یکّے کہ راج ءُ ملک ءَ زبان ءِ مسترین ءُ گچینیں بدواہ اَنت۔ ءُ آ مردے کہ پہ راج ءُ ملک ءُ زبان ءِ ھاترءَ اگاں دوگپ ھم بجنت ایشانی دل انگراں پر لیٹ ایت۔ ہمیشکا ایشی ءِ کلوہ ءِ بزانت ایش اَت کہ من چہ اِے وانگیاں نی پھک دل ءَ بشوداں۔ پرچا کہ ایشی ءِ اگاں یک ناکنّے بہ اَڑ ایت آ جُھد کنت کہ چہ اِے وانگیاں یک وانگے ھم شُنگ مہ بیت کہ پہ آئی ءِ زرّ ءَ ایشانی شُنگ بیگ پہ آئی ءَ مرگ ءِ کلوہ اِنت ءُ پہ بلوچ راج ءَ زندمانی ءِ دُروت۔ کہ انچوش کہ آ وتی مرگ ءَ وش نہ اِنت ھمے رنگ ءَ پہ بلوچ راج ءِ زندمانی ءَ۔

۱۹۶۴ءَ منی وانجیں بُرات ءِ سرھا نگوکیت۔ چہ مزنیں جُست ءُ پدے ءَ رند من ءَ شنگ بَے گرت۔

"دانوں مں گوش ایت کہ آئی ءَ زرّ چہ وانگیانی دست گرگ ءَ پیسر واجہ عابدی ءَ داتگ اَنت۔ عابدی گوش ایت کہ آئی ءَ وانگی واجہ مرتضیٰ نیستوک (کاتب) ءَ داتگ اَنت ءُ وت دھلی ءَ شنگ۔ واجہ مرتضیٰ بیران بوتگ پدءَ واجہ عابدی گوش ایت کہ ھما چاپارءَ کہ اِے وانگی اِیر بوتگ اَنت ماں آئی ءَ آس کپتگ ءُ گوں دگہ چیزاں وانگی ھم سُتکگ اَنت۔"

انچوش کہ "دستگیں دستونک" ءِ چاپ کنگ ءَ پَمَن تاوان ءَ پد ماں پد بیڑ بُرتگ اَت۔ ھمے رنگ ءَ "بلوچی سیاھگ" ءَ ھم وتی چاپ ءُ شنگ ءِ سات گوں بیرانیانی بیڑاں ہنچیچ گرت۔

من چہ اے دل یکیں ءَ دل پُروش نہ بوتاں۔ پرچا کہ اے رنگیں تاوان ءُ بیرانی منی زند ءِ ھمراہ اَنت۔ ہمیشکا چہ کمیں دَم ءِ پُرکنگ ءَ رند پہ "بلوچی سیاھگ" ءِ

چاپ کنگ ءَ پدءَ ارادہ کرت۔ ایشی ءِ پدءَ چاپ کنگ مزن گپے نہ انت، بلے مستریں بژن ایش اَت کہ ایشی ءِ سرجم نبشتگیں نُسیاھگ (مسودہ) ھم گوں واجہ عابدی ءَ بوتگ ءُ گُوش ایت کہ گار انت۔ پمیشکا گُوستگیں ششیں ماھاں پدءَ گُوھنیں دپتر ءُ کاگد پَٹ ءُ پول اِت اَنت ءُ سرجمیں وانگی پدءَ نبیس اِت۔ کہ پمنی تُرءَ چہ ایشی ءَ گُراں تریں کارے من پیسرءَ نہ کرتگ۔ یک نوکیں نبشتا نک یا وانگی یے ءِ نبیسگ اِنچو گُران نہ انت۔ بلے یک نبشتگیں چیزے ءِ بیران ءُ گار بوگ ءُ رند آئی ءَ پدءَ نبیسگ مَرگے۔

من ءَ اِے مرگ ھم پہ گَل ءُ شادانی وشّا تک کنگی اَت۔ کہ من ھم پہ مزنیں واھگے وتی امبازاں گپت۔ چہ اِے وانگی ءِ دومی رند ءِ تھلَش کنوکیں نبیسگ ءَ رند من سارتیں کینگے گشّ اِت۔ من ءَ انچوش سما کپت کہ گُوش ءِ زاناں یک کوھے چہ منی کوپگاں کپت۔

پہ "بلوچی نُسیاھگ" ءِ اِے دومی رند ءِ چاپ کنگ ءَ من پہ ھمے کتابانی پدرا کنگ ءِ ھاتر ءَ اِے "سرھال" نبشتگ کہ وانگی ءِ جند ءِ پیشگال نہ اِنت۔

ماں پیشگال ءِ گُڈی بھرگ ءَ من گوشتگ اَت کہ "اِے بُنگیجی رند اِنت، دگہ رندے شرتریں رنگے ءَ پیش کنگ بیت۔" بلے ابید چہ دو سے درءِ گیش کنگ ءَ من وتی کتابانی سرءَ اوشتات نہ کرت۔ ءُ ایشی ءِ ھیمون ھمیش اِنت کہ شمارا سرھال کرتگ۔

ھر کس زانتکار اِنت کہ منی وتی جند ءِ زر جاور ڈکال ءَ کپتگ ءُ پدءَ دگہ زند ھم اھیس ناڈراھی یے چوھون تنگیں سگار ءَ منی سرءَ ساھیل انت کہ ھچ کار ءُ ھزمت ءَ نیل ایت۔ پمیشکا اِے گپ ءَ پدرا کناں کہ منی وانگی "دستگیں دستونک، انگر ءُ ٹرونگل، بزتلکیں بیر، بلوچی بُنگیجی ءُ جزءِ عم بلوچی" ءِ چاپ ءُ شنگ کنگ ءَ منی مستریں کُمک منی آرچیں پت ءِ بدل منی بوھیریں برات واجہ سید نظام محمد شاہ ھاشمی بوتگ کہ

منی بے زندیں زندمانی ءِ مستریں اوست ءُ دلجمیں امیت اِنت۔

من واجہ صاحب خان دریا خان ءُ واجہ عبدالنبی رمضان لچہ گُوش ءِ باز منّت واراں کہ اے ھردوئیں واجکاراں پہ بلوچی زبان ءِ ھاتر ءَ مزنیں زرّ ءِ کُمکّے کُرتگ کہ دیگا من وتی کوگ چہ ایشانی مھربانیانی بار ءَ ھچ رنگ ءَ سبک تر کُت نہ کرتگ اَنت۔

گُڈسر ءَ من واجہ حاجی عبدالربّ ءِ باز منّت واراں کہ اگاں آ مبوتیں مرچی ھمے چاپ بوتگیں پنچیں وانگی چوکہ "بلوچی سیاھگ" ءَ دانوَلّ ءُ عابدی ءِ دیناں شُتگ اِت اَنت۔ اے واجہ ءَ چہ وتی شرّی ءَ اے وانگی پدجت اَنت ءُ وت نول ءُ بازہ پُر گرت ءُ پمن ریتنت اَنت کہ من چہ اے مھربانی ءَ ھچبر شمشکار نہ باں۔

سید ھاشمی

۴؍ اکتوبر ۱۹۶۴ء

دُبی

پیش گال

بلوچی زبان ءِ جندءِ بارہ ءَ ماں اے وانگی ءَ گپ جنگ نہ بیت ءُ نا کہ بلوچ راج ءِ بُندر ءِ درگیجگ ءِ بارہ ءَ چیزے گُوشت کناں، بلے:۔

چہ روچے کہ بلوچی زبان ءِ بارہ ءَ سُر ءُ پُر بنگیج بوتگ ھر کسے ءَ موہ رستگ بلوچ راج ءِ بُندر ءِ پٹ ءُ پول ءُ شوھاز ءَ زورے جتگ ءُ ھمے گوشت ئے کُرتگ کہ چہ رنگ ءَ بلوچ راج ءَ گوں یک مزنیں زندگیں راجے ءَ ھمگرنچ بکنت کہ پٹّی نزءَ اے رنگیں سرجنگ چوکہ بلوچی "سرکن ءَ پرکن ءُ ھپ کن ءُ ھچ" ءِ بتل ءَ اِنت۔

اے ستکیں مزنیں گپّے کہ من ھچ رنگ ءَ جت ئے نہ کناں۔ پرچا کہ یک راجے یا زبانے ءِ بُندر ءِ درگیجگ ءَ ھما مردم دیم ءَ بکنز ایت کہ اے رنگیں کارانی بارہ ءَ ونتگ ءُ درے ئُرتگ۔ بلے ایران ءِ تہ ءَ پارسی زبان ءِ گپ جنوک اگاں چہ ھمالیہ ءِ بُرزتریں چڈگ ایورسٹ ءَ ایر کپتگ اَنت یا کہ چہ اے سرزمین ءِ جُھل تریں دریا ءِ بُن ءَ پاد آتکگ اَنت کہ بلوچی زبان ءُ بلوچ راج ایشانی بُنی ھمراہ اِنت۔ پدءَ ھم من زانت نہ کناں بلکیں منی گپ بے بُن ءُ رد اِنت۔

۱۹۵۴ءَ یک ایرانی ماھتاکے من ءَ دست کپتگ اَت کہ آئی ءِ تہ ءَ بشتگ اَت کہ ایران ءِ بادشاہ خُسرو ءِ بادشاھی ءِ برباذی ءَ رند چہ آئی ءِ جنکّ ءَ بُجست کنگ بوت کہ تئی پت ءِ بادشاھی ءِ آسر پرچا چوش بوت۔ ایشی ءِ پسّو ءَ ایرانی ماھتاک ءِ تہ ءَ خسرو ءِ جنکّ ءِ جند ءِ گُوشتگیں گال بشتگ اِت اَنت۔ آ گالانی جند ایش اَنت کہ چہ پارسی زبانیں ایرانی بادشاہ ءِ جنکّ ءِ دپ ءَ درآتکگ اِت اَنت: "دیم ءِ خسرو سیاہ

بیت کہ نامہ پیغمبر دریت۔"

دومی، ابید چہ بلوچستان ءَ گْوش اَنت کہ ایران ءَ دگہ یک راجے ھست کہ مالدار اِنت، بزاں پس ءُ میش ءُ گوک دار اَنت کہ گرماگ ءَ سارتیں جاگھاں رواَنت ءُ زمستان ءَ گرمیں ملکاں کااَنت۔ اے بلوچ اَنت ءُ بلوچی گپ جن اَنت، بلے وت ءَ "گرش" گْوش اَنت۔ ایران ءِ اے بھر ءَ ھر جاگھے کہ اے روءَ آ کن اَنت دگہ ایرانی راج ایشاں پہ شرّیں زاں اَنت۔ اے پہ "بلوچ" ءُ "گرش" ھر دوئیں ناماں زانگ بنت۔

اے گپ ءَ دپتر زانت پہ جْوانی زان اَنت کہ کم ءُ گیش دو ھزار ءُ پنچ سد سال ءَ پیسر ایران ءِ مستریں ءُ نامدارتریں بادشاھے "کوروش" بوتگ کہ پہ "مزنیں کوروش" ءِ نام ءَ زانگ بیت۔ زاناں اے گپ بوت نہ کنت کہ اے ھخامنشی پارسی بادشاہ ءِ نام "کوروش" گوں مرچیگیں ھمے بلوچانی نام ءَ کہ "کرش" اِنت، ھمگرنچ اِنت؟ ءُ زاناں چوش بوت نہ کنت کہ ھمے "کوروش" ءِ گال پرشتگ ءُ "گرش" بوتگ ءُ پدءَ مئے گْوھنیں لچہ کاراں ماں بلوچی دپتراں، چہ اسلام ءِ دوتی ءَ اِے گال تریتگ ءُ "قریش" کرتگ؟

چوشیں گرانیں ءُ اڑ اتکیں گپے ءِ ادءَ اِے رنگ ءُ جنگ وَ اڑ ءِ مستر کنگ انت ءُ بس۔ بلے من اے دوئیں گپ پہ بے وسی جت اَنت تا کہ راجگول ءُ زبانپول اے دیم ءَ ھم یک گْونڈیں کوششتے بکن اَنت۔ کے زانت بلکیں اے سرگْوز گرتگ ءَ گنڈ اتکیں راہ مارا زُوت تر پہ مرادانی منزل ءَ سر کنت۔

راجگولی ءُ زبانپولی ءَ ماپہ ھمازاھکاراں یلہ دئیں بلے چہ ایشی ءَ مستریں کار زبان ءِ جند ءِ زندگ کنگ اِنت کہ بے زبانی بے گْواھی ءِ نشانی اِنت (ءُ اِے گپ

چما چیر نہ انت) ہمیشکا مارا لوٹ ایت کہ اے ویم ءَ دلگوش بکنیں ۔ اے زانتگیں گپے کہ دانکہ یک زبانے ءِ نبیسگ ءِ رھبنداں نہ گیشین یے آ زندمانی ءِ گرانیں بار ءَ زُرت نہ کنت ءُ ھمے گپ اے وانگی ءِ نبیسگ ءِ سکّیں انت ۔

چہ دہ سال ءَ گیش انت کہ من گوں بلوچی زبان ءَ گلائیشاں ۔ بازیں بلوچی لبزانکار ءُ ندکاراں گوں ھم مجلس ءُ دیوان بوتگان ۔ ءُ چہ اے گپ ءَ پہ جوانی زانتکاراں کہ بلوچی زبان ءَ اے سال چتور گوازینتگ اَنت ۔ بلوچی ءِ نوکیں لبزانکاری کہ اے سالانی بنگیج ءَ بے رھبندی ءِ گور گندان اَت انوں پہ یک اَنچیں جوانیں سیم سرے ءَ رسّگی انت کہ باز زُوتّ وتی سرجمی ءِ جار ءِ پرّ ینگ ءَ دیم ءَ رکنز اِت کنت ۔ بلے یک مزنیں گپے کہ دیگا ایشی ءِ نیمگ ءَ دلگوش کنگ نہ بوتگ بلوچی "رم" انت کہ ابید چہ وتکش ءِ شنگجاھاں پہ ایشی ءِ بودناکی ءَ ھچ رنگیں کوششے کنگ نہ بوتگ اَت ۔ البت لھتیں ندکاراں وتی نمدی ماں بلوچی زبان ءَ نبشتگ اِت اَنت ۔

بلوچی ندکاراں اے سالانی ڈراجی ءَ دلگوش نہ گرتگ کہ آ ماں وتی لبزانکی ءُ نمدی ءُ نبشتانکاں بلوچی زبان ءَ چہ رنگ ءَ نبیسگ ءَ اَنت ۔ ھرکس ءَ وتی جند ءِ دل ءِ مَیل ءَ ھر رنگے کہ لوٹ اِتگ نبشتگ ۔ چونا ھیگا چہ نمدیانی نبیسگ ءَ باز ندکار ءَ چہ دگرے ءَ نوکیں سوج ھم گپتگ یا چہ وتی دلدوستی ءَ یک گالے ءِ نبیسگ ءِ رھبندے وتی گرتگ ۔ ھمیشکا تا روچ ءَ مرچی بلوچی زبان ءِ نبیاھگ یک راستیں رھبندے ءَ نہ کپتگ ۔ آ سرالیش انت کہ بلوچی ءِ گال پہ ڈولے رَدنبیسگ بیگ ءَ اَنت کہ پہ بلوچی ءَ دیم تر ءَ بیرگیں تاوان بنت ۔

من ھر وھد رچار بوتگاں کہ کسے ءَ ایشی ءِ سکّیں پکاری ءِ سما بکپ ایت ۔ بلے چو کہ دگہ اَنچیں مُراداں منی اے اُمیت ھم نہ سبز اِت ۔ گوں اے گپ ءَ کہ ماں

ناڈراھی ءِ گْنور گنداں، ھر وھدے کہ درد ءُ دوراں پہ ادارکے تَم گرتگ من پہ بلوچی نیاھگ ءِ اے گْرانیں مشکل ءِ آسان کنگ ءَ پہ وتی وس ءَ چارگال نیاہ کنتان بوتگاں۔

اے وانگی ھمے بے وسیں کوشستانی بَر اِنت۔ بلے اے گپ زانگ لوٹ ایت کہ اے بلوچی زبان ءِ آسرجمیں رھبندانی بارہ ءَ نہ اِنت کہ ''بُن رھبند'' بزاں ''گرامر'' یا ''صرف نحو'' گْوشگ بیت۔ چوش من زاناں کہ ''بُن رھبند'' ھم سکّ پکار اِنت بلے اے وانگی ءِ تہ ءَ من بلوچی زبان ءِ انوگیں نیاھگ ءِ نبیسگ ءِ راستیں رھبنداں گیشیناں کہ ایشی ءِ نیاھگ ءِ جند ءِ نبیسگ رَدمہ بیت۔

ھمے رنگ ءَ لکھتیں نوکیں گال ھم پہ بلوچی زبان ءِ نبیسگ ءِ آسانی ءِ ھاتر ءَ جوڑ کنگ بوتگ اَنت کہ آیانی راست کارمرد کنگ ھم زانگ لوٹ ایت۔

اے وانگی ءِ تہ ءَ ھر یک گالے ءِ نبیسگ ءُ کارمرد کنگ ءِ بارہ ءَ جتا جتا گپ جنگ بوتگ تا کہ وانوک پہ جْوانی سرپد بہ بیت۔ پدءَ ھم اگاں جاگھے چمن زدے دراتکگ یا چیزے کہ من پہ نزانتکاری سرگْوز کتگ باید اِنت کہ درگْوز کنگ بہ بیت۔

اے زانگیں گپّے کہ اے بُنگیجی رَند اِنت ءُ سرجمیں بلوچی گال ایشی ءِ تہ ءَ نبشتگ نہ اَنت۔ پمیشکا گوں بلوچی زُبانزانتاں دستبندی کناں کہ گوں ایرت چاری ءُ دل پچگی ءَ اے وانگی ءَ بْوان اَنت ءُ چہ وتی سرءُسوجاں من ءَ منت وار بکن اَنت تا کہ دگہ رندے شرتریں رنگے ءَ پیش کنگ بہ بیت۔

سید ھاشمی

۱۹۶۲/۲/۱۸ء

بھرن

ذ ر-١

دلگوش کرزیں گپّ

بلوچی زبان ءَ کہ ما مرچی ماں اے نُیاھگ ءَ نبیسگ ءَ ایں ایشی ءِ مستریں نیمّون ایش انت کہ سرجمیں بلوچستان، ایران، اوگانستان ءُ سندھ ءَ ھرسکیں دیماں پَلّ ءَ ءُ واڑ گُرتگ ءُ چاری نیمگ ءَ نیلبومیں زِر انت۔ اے ھرسکیں مُلکاں کہ بلوچستان ماں انگرءَ رِگچگ ایشائی تہ ءَ ھمے نُیاھگ کارمرد بیگ ءَ اِنت۔ اے نُیاھگ عربی نُیاھگ گُوشگ بیت پرچا کہ ماں عربی رھبند ءَ اِنت۔ کہ عربانی بیڑ ءُ باجاں پہ سوگاتی، پہ اے ڈیھ ءُ دیاراں بکشاتگ۔ دگہ گپّے ایش اِنت کہ سرجمیں رودرآتکی بلوچستان ءَ "اُردو" ءُ روایرشتی بلوچستان ءَ پارسی وانینگ بیگ ءَ اِنت۔ اگاں ناں راستیں گپّ ایش اِنت کہ بلوچی زبان ماں اِے نُیاھگ ءَ ھچبر راست ءُ تچک نبیسگ ءُ وانگ نہ بیت۔ پہ ایشی ءِ، ماں اِے نُیاھگ ءَ راست وانگ ءَ مارا ھریک گالے ءِ ھریک آبے ءَ سُرینوک جنگ لوٹ اِیت۔ پدءَ لِھتیں اُنچیں گال ھست کہ اگاں آیاں ھمے سُرینوکاں پہ بکن ءِ اُنگت ھم راست وانگ نہ بنت۔ پہ دروَرءَ لِھتے گال پیش کنگ بیت:

میل، میل، مُیل، میلَ، مِئیل

چہ ایشاں بُنگیجی دوئیں گالاں وَ بُندرءَ سُرینوک پہ کنگ نہ بیت کہ ماں ھر دوئیناں "م۔ے۔ل" ءِ آب اَنت کہ "م" گوں "ے" ءَ ھُبگ وانگ بیت ءَ "ل"

اوشت اِنت۔ بلے پدءُ ھم ھر دوئینانی گالوار دگر دگر اَنت ما ایشاں چوش گیشینیں۔ چہ ایشاں یکّے "میل" (Myl) اِنت ءُ دومی "میل" (Meyl) نوں آ دگرانی گالواراں بچار: میل (Mayl)، مِیل (Mil)، مِیلّ (Mill)، مِیَل (Miyyal)

پہ ایشانی گالوارانی گیشینگ ءَ ما رومن آب کار بستگ اَنت۔ پہ "ـَ" (زَبَر) A، پہ "ـِ" (زیر) ءَ E-، پہ "ے" ءَ y-، ءُ پہ "ی ءَ I-" زورگ بوتگ۔

چہ اِے گالاں ھر یکّے ءِ بزانت جتا اِنت۔ دگہ لھتیں گال بچار:

گَڈّگ (Gaddhag) گُڈّگ (Guddhag) گِڈّگ (Geddhag)

جَنگ (Jang) جِنگ (Jeng) جُنگ (Jung) جَنَگ (Janag) بیر (Beyr)

بِیر (Bir) بِیرّ (Birr)

اَبید چہ ایشاں دگہ شش، ھشت یا چدءُ گیشتر آبی گالانی وانگ اَنگت ھم گراں تریں مشکلے کار اِیت۔ اِدءَ چیزے گال پہ دروری نیسگ بیت بچار اِت کہ ایشانی وانگ آسان اِنت؟

گیشینگلیں، تِیتاتلی، گرنلیگ، چمکنجلو، زبانزانتیں۔

ایش ءُ دگہ ھمے رنگیں گال سک باز اَنت کہ اگاں سُر یئوک جنگ ھم بہ بنت پدءُ ھم یک برے جوانیں ندکارے ءَ اَڑین اَنت۔ یک گالے "گیشینگلیں" ءَ بگر۔ اِے ءُ آبی گالے۔ (ابید "ش" ءَ کہ ڈک اِنت) اگاں ایشی ءَ دو یا سے ٹکر بکنیں پہ وانوکاں دگہ گیشتریں اَڑے بیت۔ اَنچوش کہ: "گیش اینگ ایں" یا کہ "گیشیں تگ ایں"۔ ھر ڈول ءَ ایشی ءَ یکجا نیسگ جوان تر اِنت پرچا کہ اِے گال یکّے ءُ ایشی ءِ بزانت ھم یکّے ہمیشکا یکجا نیسگ لوٹ اِیت۔ ایشی ءِ بھر بھر کنگ پھک رد بیت۔ البت اگاں ایشی ءِ بھر گرتگیں ھر یک ٹکرے ءَ جتائیں بزانتے بوتیں ما اِے گال ءِ ٹکر

کنگ ءِ مھتل نہ بوتگ اتیں۔ اَنچوش کہ ما ''روگ ءِ اِنت'' ءَ ۳ بھر ءَ گرتگ پرچاکہ ایشی ءِ ھرسئیں بھر تھنا ھم جتائیں بزانت دار اَنت ءُ ھریکے جتاوت یک گالے۔

اے رھبند ءَ ما ''تیتانکی'' ءُ ''کرنلیگ'' ءِ رنگیں گالاں ھم ٹکر ٹکر گرت نہ کنیں البت ''وچمکنجلو'' ءُ ''زبانزانتیں'' ءِ گال دو دو ٹکر کنگ بنت۔

اِرک (اَنچوش کہ): ''چم کنجلو'' ءُ ''زبان زانتیں''۔ بلے چوش کنگ ءَ ایشانی زیدءُ براہ پھک ءَ رَوت پرچاکہ انوں اے چوکہ یک یک گالے ءِ وانگ ءُ زانگ بنت ایشانی دوبھر کنگ ءَ ھما براہ چہ ایشاں پلگ بیت۔

اے وَ چار ءُ پنچ گال اِت اَنت بلے بلوچی چہ اے رنگیں بلکیں چہ ایشاں ھم گیشتر اڑ اتگیں گالاں سرپیچ اِنت بلے اُمید چہ اے گالاں دگہ مسترین اڑے کہ بلوچی گالانی تہ ءَ اِنت آ ایش اِنت کہ لھتیں گال اَنچین اَنت کہ آیانی بنگیج ءِ آب اوشت اِنت کہ دگہ ھرنگ ءُ ھم آہیں گالانی ردءَ زرد وانگ ءُ رد زانگ بنت۔

اِرک:

درد (Dard) ءُ درد (Drad)، گورم (Gourum) ءُ گورم (Gwarm)، درپ (Darp) ءُ درپ (Drap)، گوھر (Gouhar) ءُ گوھر (Gwahr) بلے پیسر چہ ایشی ءَ کہ ما دگہ کپّاں بجنیں یک گوندیں دیوانے پہ بلوچی آباں ھم کنیں۔

دَر - ۲

بلوچی آب

اَنچوش کہ من ''اَنگرءُ ڑونگل'' ءِ پیشگال ءُ ''بلوچی بُنگیجی'' ءِ تہ ءَ اِے گپ پدراُگُرتگ کہ بلوچی آب ڈرستی بیست ءُ پنچ (۲۵) اَنت کہ ایش اَنت:

اب پ ت ٹ ج چ د ڈ ر ڑ ز ژ س ش ک گ ل م ن و ہ (ھ) ء ی ے

اِدءَ یکرندے پدءَ گوشاں کہ بلوچی ءِ سرجمیں آب ھمیش اَنت۔ آ دگہ آب کہ دوازدہ اَنت۔ ما آیاں دَور دَئیں۔ چہ اِے دَور داتگیں گالاں ''ث ح ذ ص ض ط ظ ع غ ق'' پکّیں عربی آب اَنت کہ تھنا ماں عربی گالاں کارمرد بنت یاکہ چوش بگُوش کہ آ گالے ءِ تہ ءَ کہ چہ اِے آباں یکّے ھم مان بہ بیت بزاں آ گال عربی یے۔ اَبید چہ ایشی ءَ اِے آبانی راستیں گالوار ءُ بیکہ عرباں دگہ راج گیشّیت نہ کنت (ھمائی ءِ سرپہ دَر کہ چہ کسانی ماں عرباں رُستگ ءُ مزن بوتگ یاکہ عربی زبانءَ پہ جوانی وَتگ ءُ وَر بُرتگ)۔ ایشی ءِ مَن ایش اِنت کہ کسے یک چوشیں گالے دَرگیتک نہ کنت کہ آئی ءِ تہ ءَ چہ اِے آباں یکّے گوں بہ بیت ءُ عربی گالے مہ بیت۔ آ دگہ گپّے کہ پہ زدکاری یک گالے ءِ آب زد نبیتگ بہ بنت۔ اَنچوش کہ پارسی ءِ دو گال ''صد'' ءُ ''گذشت'' اَنت کہ چہ عربانی باج بری ءُ رند عربانی جندءَ یاکہ عرب تر اِتگین ءُ عربی زبان ءِ پڑ وشتگیں مردماں اِے گال یک برے اَنچوش نبشتگ اَنت ءُ دانکہ مرچی ھمے رنگ ءَ نبیسگ بیگ ءَ اَنت۔ بلے ایشانی بُندریں راستیں نبیسگ ھم ''سد'' ءُ ''گزشت'' اِنت۔ پرچاکہ ''ذ'' ءُ

''ص''، ھچ رنگ ءَ پارسی آب نہ اَنت۔ ءُ یک پارسی گالے دست نہ کپ ایت کہ آئی ءِ تہ ءَ چہ اے دوئینان یکّے مان بہ بیت ءُ پارسی زبان ءِ گپ جنوک ایشانی راستیں گالوار ءَ ھم گوشت نہ کن اَنت۔

دگہ سے۳ آب ''خ ف غ'' اَنت کہ ماں ایشاں پارسی ءُ عربی ھردوئیں شریدار اَنت۔ پہ عربی ءَ درور پیش کنگ پکار نہ بیت، بلے پارسی ءَ پہ ''خ'' ءَ ''خشت، خاک، بخت، خریدن، خواستن'' ءِ رنگیں گال اَنت۔ پہ ''ف'' ءَ ''مفت، گفتار، رفتن، فردا، فراوان'' ءُ پہ ''غ'' ءَ ''ایاغ، بغل، کورباغہ، مُرغ، مُغ'' ءِ گال پہ منّینگ ءَ بس اَنت۔

بلے ماں بلوچی ءَ اے ھردوازدھیں آب کارمرد نہ بنت۔ ھما نُھیں ۹ آب کہ تھنا عربی ئیگ اَنت۔ آیانی بارہ ءَ وَ ھچ گپ جنگ نہ لوٹ ایت بلے اے رند ءِ ماں عربی ءُ پارسی ءَ شریداریں سئیں ۳ آبانی بارہ ءَ کمّیں گپّ جنیں۔

پارسی ''خ'' ماں بلوچی ءَ ھروھد ''ھ'' بیت۔

اِ۔ک: خِشت، بخت، تخت، خاک، پختہ ءِ بلوچی: ھِشت، بھت، تھت، ھاک، پُھتہ اَنت۔ البت لھتیں گال چہ گالوار ءِ گرانی ءِ سبب ءَ چہ اے رھبند ءَ دَر گیت اِ۔ک: ''ناخن'' ءِ بلوچی ''ناکن'' اِنت ''ناھن'' نہ اِنت۔

اگاں پارسی گالانی تہ ءَ ھمے ''خ'' گوں ''و'' ءَ یکجا اِنت ءُ گال ءِ بنگیج ءَ اَتکگ ایشی ءِ مٹیں بلوچی گالانی تہ ءَ گیشتر ''خ'' پھک دَور دیگ بیت ءُ تھنا ''و'' زُورگ بیت۔ اِ۔ک: خوش، خوشدل، خود، خواھش ءِ بلوچی: وَش، وشدل، وت، واھشت۔ پدءَ پارسی ءِ ''غ'' ءِ مَٹ بلوچی ءَ ''گ'' اِنت۔ انچوش کہ: ''بغل ءُ مُرغ'' ءِ بلوچی ''بگل ءُ مُرگ'' اِنت۔ ھمے رنگ ءَ پارسی ءِ ''ف'' ءُ بلوچی ءِ ''پ''،

اِک: گفتار، مُفت ءُ رُفت۔ بلوچی رھبند ءَ: گپتار، مُپت ءُ رُپت بنت۔

من چہ اے گپ ءَ نزاھکار نیاں کہ بلوچستان ءِ باز جاگہ ءَ ھمے سئیں آب بزاں "خ ف غ" ءِ کارمرد کنگ ءَ اَنت، بلے ایش ءِ دگہ ھر آبے کہ بلوچی ءِ تہ ءَ نیست اَنت اے ڈرست ھماھمسانگیں زبردستیں زبانانی سوگات اَنت کہ مارا دیگ بوتگ اَنت۔ اِدءَ اے بنگپ ءِ سرءَ ھچ گپ جنگی نہ اِنت بلے من اِنچک لازم گوشاں کہ آجاگھاں کہ اے سئیں آب "خ ف غ" کارمرد بوگ ءَ اَنت، ھم ردیں رھبند ءِ کارمرد بوگ ءَ اَنت کہ چہ ایشانی کارمرد ءِ جاورءَ زانگ بیت کہ پہ زورمے سرءَ مُشک بوتگ اَنت۔

"خ" ءِ آب ءِ بزی: اگاں "خ" ءِ آب بلوچی آبے بوتیں گڑا بایداِنت کہ ایشی ءَ وت ءَ پہ جوانی وتی بُندریں زبان ءِ گالاں برسینتیں۔ بلے "آختگ، بوختگ، نُسخان ءُ نوخ" ءِ ونگیں گالاں دلگوش بکن کہ ایشانی تہ ءَ "خ" ءِ آب زورآرگ ءُ مان دیگ بوتگ۔ "آختگ ءُ بوختگ" ءِ پارسی رنگ گاراَنت۔ "نُسخان" عربی ءِ "نقصان" اِنت کہ پرے حال ءَ رَسِ اِتگ ءَ ھمے رنگ ءَ نوک ءِ "ک" پہ "خ" بدل کُرتگ۔ ھمے رنگ ءَ "پ" ءِ گالوار ھم باز جاگہ ءَ "پھ" کنگ بوتگ۔ اِک: "پھڑ (Phuzz)، پھڑ (Phur)، پھوپٹ (Phopat) ءِ گال اَنت۔ ابید چہ آ گالاں کہ آیانی تہ ءَ "ف" چو کہ پارسی ءَ کارمرداِنت۔ پدءَ اَنچیں گالانی تہ ءَ "ف" ءِ جندھم "پھ" کرتگ۔

چہ اے آبان "خ، غ" پشتو زبان ءِ داد اَنت ءُ "پھ" سندھی جانگی ءُ سرائکی زبانانی سوگات اَنت۔

اگاں زندمانی مدڈروہ اِیت اے بنگپ ءِ سرءَ دگہ زندے پہ سرجمی گپ جنگ بیت پرچا کہ اے وانگی ءِ ٹکّیں تاکانی تہ ءَ چوشیں مزنیں آڑانی گیشینگ مشکل اِنت۔

نوں ما پدءَ بلوچی آبانی بُنکپ ءَ وتلگوش کنین ءُ گوشیں کہ بلوچی آب ھشے بیست ءُ پنچین اَنت کہ گوشگ بوتگ اَنت ءُ زندءِ دوازدھیں آب عربی اَنت کہ چہ آیاں پارسی گوں سے[3] آب ءَ شریدار انت۔

البت چوشیں عربی ءُ پارسی گال بازھست انت کہ آیاں چہ ھشے ڈوازدھیں آباں یکّے یا گیشتر مان انت ءُ پدءَ ھشے گال بلوچی ءَھم کارمرد بیگءَ انت۔ پارسی ءِ بازیں گالے ءَ بلوچی وت بُندرءَ شریدار انت۔ بلے عربی ءِ گالاں گوں عربی آباں ماں بلوچی ءَ کارمرد کنگ راست نہ بیت کہ گالوار اِش پھک رد بیت ءُ اگاں ما اِے رنگیں عربی ءُ پارسی گالاں ایشانی بُندریں رنگ ءَ ماں بلوچی ءَ بہ نبیسیں چہ ڈرستان ءُ پیسرا انچوش کہ گوشگ بوتگ گالوار اِش راست نہ بیت ءُ دومی ایش اِنت کہ گڑا بلوچی زبان بلوچی پشت نہ کپ ایت۔ ہمیشکا ما ھشے گالاں بلوچی رھبندءَ گالوارءَ نبیسیں۔ اِے رنگیں گالانی بارہ ءَ ھشے وانگی ءِ تہ ءَ "دراندیں گالانی کارمرد" ءِ سرگال ءِ نام ءَ یک ڈرے ءِ تہ ءَ گپ جنگ بوتگ۔

ادءَ ما بلوچی آبانی ردءَ سرجم کنگ ءِ ھاترءَ ھشے ڈوازدھیں ڈوردانگیں عربی ءُ پارسی آبانی ھمسوارءِ متئیں بلوچی آباں پیش داریں کہ ھروھد ماں بلوچی ءَ ھما آبانی بدل ءَ کارمرد کنگ بہ بنت۔

عربی آب	بلوچی ھمسواریں آب	عربی آب	بلوچی ھمسواریں آب
ث۔ص	س	ح۔خ	ھ
ذ۔ض۔ظ	ز	ط	ت
ع	ا	غ	گ
ف	پ	ق	ک

دَر - ۳

رومن بلوچی

چوناھیگا اے سکّیں مزنیں گپے ءُ ایشی ءِ بارہ ءَ گپ جنگ مزنیں کارے دار ایت۔ بلے اگاں راستیں جُست ءَ بگرے گڑا چہ کمّیں راہ ءُ رھبند جوڑ کنگ ءُ مَٹّ ءُ سَٹّ ءَ رند رومن نیاھگ پہ بلوچی ءِ نبیسگ ءَ چہ دُرستاں جوان تر انت۔

رومن نیاھگ بلوچی ءِ دومستریں اڑاں پہ آسانی گیشّیں ایت کہ مرچی مئے دیمپان انت۔ یکّے سُرینوکانی کارمرد کنگ اِنت ءُ دومی گال ءِ بنگیجی اوشتیں آبانی وانگ اِنت۔

رومن نیاھگ ءِ سُرینوک چوکہ دگہ آباں گالانی تہ ءُ وتی جاگہ ءَ گر انت اِ۔ک: "سَرَگ" ءَ ما رومن ءَ "SARAG" نبیسیں۔ اے نیاھگ ءِ دوئیں ءَ (زبر) کہ "س" ءُ "ر" ءِ سرءَ انت ماں رومن ءَ ھمے دوئیں "A" انت کہ یکّے چہ "س" ءُ دومی چہ "ر" ءَ رند انت۔ ایشاں وتی جاگہ ماں اے گال ءَ چوکہ دگہ آبانیگ ءِ گپتگ انت۔ اے گال اے رنگ ءَ ھَجبر ردوانگ نہ بیت۔ انّوگیں نیاھگ ءَ یکّیں "سرگ" ءِ گال "سَرَگ، سِرَگ، سُرَگ" ھرسکیں رنگاں وانگ بیت۔ پرچا کہ ماں نبیسگ ءَ کس سُرینوکانی جنگ ءِ پرواہ نہ کنت ءُ کنگ ھم نہ بیت انگت ھم چدءُ گیشتر باز ندکار "سَرَگ، سِرَگ، سُرَگ" ءَ ڈکّ ءِ نشان "ّ" ءِ جنگ ءِ ھم پرواہ نہ کنت۔ بلے ماں رومن نیاھگ ءَ اے گال "SURAG ،SERAG ،SARAG" یا کہ گوں ڈکّ ءَ "SURRAG ،SERRAG ،SARRAG" نبیسگ بنت کہ ھریکّے

جتائیں رنگے دار ایت کہ وانوک ھچبر ورنہ وارت۔ ھمے رنگ ءَ ''گیشیتگیں'' ءُ رنگیں گالے ءِ وانگ ھم سکّیں آسانیں کارے بیت، چتور؟ بچار کہ چون گیش ایت۔

''GISSHEYNTHAGEYN'' بلکیں ترا ایشی ءِ وانگ گران کپت! چیشکا کہ تو اِے گال ھچبر اِے رنگ ءَ نہ نبشتگ ءُ نہ وتگ۔ ءُ دومی، دنیگا رومن بلوچی ءِ نبیسگ ءِ بارہ ءَ ترا سرءُ سوج کنگ نہ بوتگ۔ اگاں تاں اِے گال ءِ وانگ پہ ترا باز آسان بیت ءُ اِے رنگ ءَ نبشتگیں گال ردوانگ ھم نہ بنت۔

دومی اڑ اوشتیں آب اَنت کہ رومن نیاھگ پہ ایشاں چدءُ مستریں کارے کنت کہ مارا چہ مزنیں سردردی ءُ جنجالاں زھین ایت۔ بچار اِت کہ ھما گال کہ ماں اِے نیاھگ ءَ چتوراڑین اَنت، رومن نیاھگ اِش چتور گیشتیں ایت:۔

درد DARD، پرشت PRUSHTH، ترپ THRUP، گرنچ GRANCH، گوم GWAM، برج BREJ، ترند THRUND، برات BRATH

اگاں اِے گالانی دیم ءَ رومن نبشتگ مہ بنت ایشاں ھر رنگے کہ وان ئے وتت کن ئے، اےک: درد DRAD ءُ DARD، ترپ THRUP ءُ ترپ THREP یا کہ THRAP وتت کنیں۔ ھمے رھبند ءَ ھر یک گالے وانگ بوت کنت۔

رومن نیاھگ ءِ تہ ءَ ھم مارا کتیں بھرءُ ہانگ ءُ گیش ءُ گیوارکنگ لوٹ ایت (اے کارءَ تھنا مانگ ءُ ئیں بلکیں ھر زبانے ءَ کہ رومن نیاھگ وتی گرتگ ھمے رنگ ءُ وتی زبان ءِ رھبند ءِ گیش ءُ گیوار ءِ نے گرتگ) پرچا کہ بازاَنچیں آب ماں بلوچی ءُ ھست کہ ماں رومن ءَ (کہ مے مراد انگریزی ءِ آب اَنت کہ ھر کس چہ آیاں زانتکار اَنت) اِسے آب نیست اَنت۔ پدءَ رومن ءَ اَنچیں آب ھست کہ ماں بلوچی ءَ کارمرد

نہ بنت۔ پہ ایشی ءِ زانگءَ ما بلوچی ءُ رومن آباں دیم پہ دیم کنین ءُ چارین۔

بلوچی ءِ بیست ءُ پنچیں آب ایش انت:

ا ب پ ت ٹ ج چ د ڈ ر ڑ ز ژ

س ش ک گ ل م ن و ہ (ھ) ء ی ے

رومن ءِ بیست ءُ ششیں آب ایش انت:۔

A B C D E F G H I J K L M

N O P Q R S T U V W X Y Z

اے شُمارءَ بزاں رومن ءِ یک آبے چہ بلوچی آباں گیش انت ءُ بس۔
بلے چوش نہ انت پرچا کہ انچیں آب ماں بلوچی ءَ ھست کہ آیانی مٹّ ماں رومن ءَ نیست ءُ پدءَ ماں رومن ءَ انچیں آب ھست اَنت کہ ماں بلوچی ءَ کارمرد نہ بنت۔ رومن ءِ ھما آب کہ آیانی مٹّ ماں بلوچی ءَ نیست یا کہ کارمرد نہ بنت پرواہ نیست پرچا کہ مارا بکار نہ بنت۔ بلے بلوچی آبانی مٹّ ھرچ رنگءَ ماں رومن ءَ بیگ لوٹ اَنت ءُ اگاں نیست گڑا جوڑ کنگ لوٹ اَنت۔

اِدءَ یک گونڈیں اڑے پادکیت بلے پمنی تر ءَ ایشی ءِ گیشینگ آسان انت۔ نوں ما رومن ءُ بلوچی آباں دیم پہ دیم کنین ءُ ھر یکّے ءِ مٹّ ءَ آئی ءِ دیم ءَ ایر کنیں تاکہ زانگ بہ بیت کہ کجام بلوچی آبانی مٹّ ھست ءُ کجامانی نیست۔

ا = A ب = B پ = P ت = ...

ٹ = T ج = J چ = ... د = D

ڈ = ... ر = R ڑ = ... ز = Z

ژ = ... س = S ش = ... ک = K

N = ن M = م L = ل G = گ

Y= ے I = ی ..... = ء H = (ھ) ہ O-W = و

چہ ایشاں "AEU" پہ سُر ینوکاں کارمرد بنت، بزاں "A" پہ ءُ زبر ءَ، "E" پہ ءِ زیر ءَ ءُ "U" پہ ءُ پیش ءَ زورگ بیت، ءُ کشاب "Ā,I,O,Y" اَنت، آ سکیں سُر ینوک ھم گوں کشاباں شمار بنت بزاں سرجم ءَ ایش اَنت: "A,Ā,E,I,O,U,Y"

اے شمار ءَ پنچ رومن آب انچین اَنت کہ آیانی مَٹ بلوچی ءَ نیست ءُ شش بلوچی آب (ابید چہ "ءُ" کہ رومن بلوچی ءَ پکار نہ بیت) انچین اَنت کہ آیانی مَٹ رومن ءَ نیست اَنت، آب ایش اَنت:

بلوچی: ت، چ، ڈ، ڑ، ژ، ش

رومن: X V Q F C

اے زانتکیں چیے کہ انگریزی ءَ "ش" ءِ مَٹ "SH"، "چ" ءِ مَٹ "CH" ءُ "ت" ءِ مَٹ "TH" اِنت ءُ پہ "ژ" ءِ گالوار ءَ ھم "ZH" کارمرد بیت۔

اگاں ما چو کہ انگریزی ءَ "H" ءِ گیش کنگ ءِ رھبند ءَ بزیریں گڑا اوڑستیں گال اِے رنگ ءَ بنت، ت=TH، چ=CH، ڈ=DH، ڑ=RH، ژ=ZH ءُ ش=SH

چہ اِے گپ ءَ ھم من نزانتکاریاں کہ مرچیکیں انگریزی زبان زانت گوں سکّیں مزنیں جھدے ءَ گلائیش اَنت کہ وتی زبان ءَ انچوش بکن اَنت کہ آئی ءِ نبیسگ ءُ وانگ آسان بہ بیت۔ ءُ آ گوش اَنت چہ ذرستان ءُ پیسر "آبانی" توار ءِ بارہ ءَ ولگوش کنگ لوٹ اِیت کہ ھر یک آبے تھنا یک توارے بدنت۔ ا۔ک: B,M,N کہ ایشانی توار ھر جاگہے ھمے یکّیں انت ءُ ھرچ آبے کہ چہ دو آب ءَ جوڑ بیت، ا۔ک:

ZH, CH, SH پہ اے گالواراں بزاں پہ ''ش، چ، ژ'' ءِ گالواراں دگہ یک یک گالے کارمرد کنگ بہ بیت آیاں پہ اِے رنگیں آبانی گالوارءِ چہ گُریک GREEKءَ آئیءِ تکءِ آباں پہ TH ءَ ''θ'' ءَ پہ ''THE'' ءَ ''ð'' زرتگ ءُ ھمے رنگ ءَ پہ ''SH (ش)'' ءَ ''ʃ'' زرتگ اِش، بلے پمنی تزءِ اتوگیں جاورءِ اِے کار بلوچی وانوک ءُ نبشتوکاں انگت ھم دگہ مستریں اڑےءَ دوردنت۔ چوناھیگا اِے بازجوانیں گپّے بلے اِے کار ھما وھدی بوت کنت کہ بلوچی زبان زانت ءُ ندکار سرجمیءَ اِے نیاھگءِ مَنّ کنگءُ لانکءَ بہ بندانت۔

اِدءَ ''C'' ءِ رومن آب دلگوش کنگ لوٹ اِیت کہ ماں ''CH'' ءَ کارمرد بوتگ۔ اِے ''C'' بلوچی ھچ آبءِ مَٹّ نہ اِنت۔ وھدے کہ اِے بلوچی آبے نہ انت گڑا ایشی ءَ ''H'' گیش کنگ ءُ پہ ''چ'' ءَ ''CH'' جوڑ کنگ زد بیت۔ پمیشکا باید اِنت کہ چو ''CH'' ءِ آبءِ جوڑ کنگءِ پیسر ''C'' ءِ آبءِ جند کارمرد کنگ بہ بیت۔ من ایشیءَ ماں رومنءِ دورنگءَ کارمرد کنگءِ شورءَ یاں یکے؛ (ا) ''دُزّ پادءِ وت آتک'' ءِ تہءَ ''ءِ'' ءِ جاگہءَ DUZZ PAD C WATH ATHK کہ اِے چو کہ پارسی ''اضافت'' ءَ کارمرد بیت۔ دومی ''پس ءِ بُرت'' ءِ تہءَ PAS EC BURTH

نوں ما چاریں کہ دگہ گال ماں رومنءِ چتور گیشینگ بنت۔ پہ ڈکءَ مادو آب زیریں۔ اِے ک: تِکّ =T E K K، بَتّ = BATT، جِنّ = JENN، سُرّ= SURR۔ ھما آباں کہ ''H'' گیش کنگ بوتگ اَنت آیانی تہءَ ماچہ ''H'' ءَ پیسر ءِ آبءَ دو کنیں، اے ک: جتّ JATTH، مُچّ MUCCH، بِڈّ BEDDH، پُژّ PUZZH، کشّ KASSH۔ (ژءِ آب ڈک نہ بیت)

اگاں کے بگوش ایت کہ اے "H" گیشیں آبانی اے رنگیں ڈک دیگ ءَ گالوار رو بیت یا کہ رھبند ءِ پدءَ بگوش ایت کہ باید ڈک "DHDH" ءُ "SHSH" بہ بیت۔ ایشی پسّو ایش انت کہ "DHDH" ءُ "SHSH" نبیسوک ءَ تورین ایت ءُ پدءَ ایشاں "DDH" "SSH" نبیسگ ھچ رنگیں بدءُ بیرانی نیار ایت۔ انگت اے رنگ پہ چماں بُراھداری ءُ پہ نبیسوک ءَ رھواری یے کار ایت۔ چہ ڈرستاں مستریں گپ گالواریگ انت۔ انوں کوشست بکن ءُ "KASSH" ءَ گسش (ک، س، ش) بُوان یا کہ JATTH ءَ جٹت (ج، ٹ، ت) بُوان ءُ بچار۔ اگاں تو پہ زور ءُ زبردستی "س، ش" یا "ٹ، ت" ءَ گیشینگ ءِ جُھد ءُ بکن ءُ گڑا بزاں تو یک برے تھنا "گس" یا "جٹ" وان ءُ کمیں دارگ ءُ زندنی "ش" یا "ت" ءِ توار ءَ کش ءُ۔ اگاں تو اے گالاں یکش ءَ "گسش یا جٹت" بُوان ءُ ایشانی گالوارھما "کش ءُ جت" چہ تئی دپ ءَ در کیت۔ ہمیشکا ما ایشی ءَ وشاتک گوشیں کہ انچوش کہ ایشی ءِ نبیسگ آسان تر انت ھمے رنگ ءَ گالوار ءُ راست انت۔

دگہ آ بے کہ پشت کپ ایت آ "A" انت کہ ما ایشی ءَ پہ "َ" (زبر) ءَ کارمرد کنگ ءَ ابید پہ "اَ" ءُ "ءَ" ءَ ھم زیریں۔ بلے پہ ڈراج کشیں "ا" بزاں "آ" ءَ مارا مٹے پکار انت۔ پہ ایشی ءَ دو رھبند مئے دیم ءَ انت۔ یکے ایش انت کہ "A" ءِ سرءَ نشانے جنگ بہ بیت ءُ "Ā" کنگ بہ بیت۔ دومی راہ ایش انت کہ دو۲ "A" چوش "AA" بہ نبیسیں۔

دگہ بلوچی ءِ "ءَ" انت کہ رومن ءِ نُزّبیوک ءُ کشاب ایشی ءِ گالوار ءُ وت پہ جُوانی گیشین ایت، اَ ک: A=ءَ، E=ءِ، U=ءُ، THAI=تئی، KAI=کئی، DUEYN=دوئیں

اگاں ماھے "H" گیش گرتگیں رھبند ءَ پہ ذراج کشّیں "آ" ءُ "AA" ءَ بزیریں گُڑا چہ اتوکیں انگریزی آباں ابید دگہ توکیں آب مارا پکار نہ بیت۔ جوانی ایش بیت کہ یک دیمے بلوچی ءِ جند گوں وتی راستیں گالواراں وانگ ءُ نبیسگ بیت ءُ دومی دیم ءَ چاپ کنگ ءِ سرجمیں آسانی جریدگ ءَ دست کپ انت۔ پدءَ ما انگریزی ءِ گالٹک ءَ ھم کارمرز کرت کنیں۔ البت اگاں ما "AA" ءِ بدل ءَ "Ā" ءَ بزیریں انگت ھم جوان تر انت۔

ادءَ سرجمیں گیابانی جنگ ءُ وارنیست بلے پیسر چہ ایشی ءَ کہ من رومن بلوچی نُبیاھگ ءِ بارہ ءَ بس بکناں۔ اے نُبیاھگ ءِ کشابانی بارہ ءَ کمّیں گپ جناں (سرینوک ھم گوں اے کشاباں یکجا شمار کنگ بنت) پرچا کہ باز مردم انچوش کہ بلوچی ءِ گالواراں زرنبیسگ ءَ انت ھمے رنگ ءَ اے کشاباں ھم زرد کارمرد کنگ ءَ انت۔

کشاب: گوں رومن نُبیاھگ ءِ وتی کنگ ءَ بلوچی سرینوکانی ءُ بُنگیج ءِ اوشتیں گالانی اڑ پھک گیش ایت۔ بلے لھتیں گال انگت ھم بلوچی ءَ پشت کپ ایت کہ پہ آیانی رومن بلوچی ءِ تہ ءَ نبیسگ ءَ ھم راہ ءُ رھبند جوڑ کنگ لوٹ ایت۔ پرچا کہ مئے گیشتر انگریزی وانندھیں مردم رومن سرینوک ءُ کشاباں ماں رومن بلوچی ءَ ھم چوکہ انگریزی گالانی تہ ءَ کارمرد کرتگیں سرینوک ءُ کشاباں کارمرد کن انت کہ چوش کنگ نہ لوٹ ایت۔ پرچا کہ انگریزی ءِ تہ ءَ پہ ایشاں دگہ لھتیں رھبندے نیست۔ ایک: ماں انگریزی ءَ "A" پہ اَ، اے، آ، اَ ءُ زیر ءَ کارمرد بیت۔ ھمے رنگ ءَ "E" پہ زبر، زیر، ی، ے ءِ گالوار ءَ "U" ءِ آب پہ پیش، زبر، و، وو ءِ توار ءَ گیش ایت۔ اے راست انت کہ ایشانی توار گوں گال ءِ تہ ءَ دگہ جوانا ب ءُ کشابانی پہ دگہ دگہ رھبنداں ردبوگ ءِ سبب ءَ بدل بنت بلے مااتوں تھنا ایشانی جند ءِ بارہ ءَ گپ جنگ ءَ

ایں پر چا کہ سرجمیں آب ھما انت کہ تھنا وتی جندءِ اوستءَ منگ بیت ءُ ھر وھد وتی جندءِ گالوارءَ یکّیں رنگءَ داشت بکنت۔ ھمے سبب انت کہ انگریزی زبان زانت وت ھم مزنیں جُھدءُ کوشستےءَ انت کہ انگریزیءِ اے کچءُ بکش انت۔ پمیشکا مانہ لوٹیں کہ بلوچی زبان ھم ھمے بے رھبندیاں بکپ ایت۔ مالوٹیں کہ ھر آبے (جُواناب یا کشابے) تھنا یک گالوارے بدنت ءُ گوں ھمے یکّیں گالوارءَ کارمرد بہ بیت کہ وانوکءَ ریپینت مکنت۔ جُواناب وَ گیشینگ بوتگ انت بلے کشابانی گالوارءِ آیانی کارمرد کنگ پیش دارگ لوٹ انت:

َ: (زبر) سَرَگ، بَرَگ، مَدَگ A:- SARAG, BARAG, MADAG

ِ: (زیر) پِت، گِسِر، گِس E: PETH, GESER, GES

ُ: (پیش) پُر، سُر، نُکُت U:- PUR, SUR, NUKUTH

ّ: (ڈُک) پُرّ، بُرّ، جَتّ PURR, BURR, JATT

ْ: (اوشتءِ نشان) بْرنْج، دْرنگ BRENJ, DRANG

ا: (دراج کشّیں) بازار، باگار BĀGĀR :BĀZĀR(BAAZAAR) AA یا کہ Ā

آ: آرادو انت۔۔۔ AA یا کہ Ā RĀDOO ENTH :AA یا کہ Ā

ءَ: کتابءَ بیار A: KETHĀB A BYĀR

ءِ: درچکءِ تاک E: DRACHK E THĀK

ءُ[1]: منءُ تو U: MAN U THAW

ءَ: پلانی سرءَ وت نہ انت C: PELĀNI SAR C WATH NAENTH

---

[1] اے "ءُ" ءِ "U" ءِ بدلءَ "O" ھم بازءُ وان انت۔ MAN O THAW

ANTH: EY CHEY ANTH اَنت: اِے چے اَنت

ENTH: DARYĀ JUHL ENTH اِنت: دریا جُھل اِنت

ITH: EY LOUG KAP ITH اِیت: اِے لوگ کپ اِیت

O: O MULK E MARDUMĀN! او: او ملک ءِ مردماں!

OH: OH PELĀNI BĀTH! اوہ: اوہ پلانی بات!

EYSH: WĀNAGI EYSH ENTH ایش: وانگی ایش اِنت

AY: AY MARD CHOUSH MAKAN اَے: اَے مرد چوش مکن

EY: EY KAY ENTH اِے: اِے کے اِنت

EH: EH BECHĀR NA KAPY اِہ: اِہ بچار نہ کپے

WA: MAN WA NARAWĀN وَ: مَن وَ نہ رَواں

Y: THAW GUSHĀDY ے: تو گُشادے

ETH: SHUMĀ GĀR ETH اِت: شما گار اِت

ETH: SAR ETH PRUSHTH اِت: سَر اِت پُرُشت

ATH: Ā KAY ATH? اَت: آ کے اَت؟

EC: PAS EC BURTH ۓ: پس ۓ بُرت

ESH: DĀR ESH PROUSHTH اِش: دار اِش پُروشت

EY: YAK MARDUMEY ے: یک مردمے

EY: YAK NEMDIEY یے: یک نمدی یے

I: DELI DOUSTH ی: دلی دوست

EYN: SHARREYN CHUKK یں: شریں چُک

بھ: من بھ نہ رَوان BEH: MAN BEH NA RAWĀN

نُھ: ھشت ءُ یکّے نُھ NUH: HASHTH U YAKKEY NUH

کہ: ایشی ءِ "ھٔ" ماں رومن ءَ کپ ایت، بُندر ءَ اِے "ھ" گیشینے KE:
کہ پہ نبیسگ ءِ آسانی ءِ ھاترءَ گیش کنگ بوتگ۔

بہ: بہ کن ـ بکن BE: BE KAN (BEKAN)

مہ: مہ کن ـ مکن MA: MA KAN (MAKAN)

نہ: نہ رَوت NA: NA RAWTH

پہ: پہ منی PA: PA MANI

چہ: چہ من CHA: CHA MAN

چہ: چہ کارے؟ CHE: CHE KĀREY?

کور: ھما کہ چم چیّ نہ اِنت، بور: اسپ OU: KOUR, BOUR

کور: کیچ ءِ گالوارءَ "کور" ءَ گُوش اَنت O: KOR

دگہ چیزے کارآمدیں گال ایش اَنت:

دَر DAR، رِیچ RECH، پُٹ PUT، لَبّ LABB، دِڑّ DERR، گُٹّ GUTT،

جَتّ JATTH، بِدّ BEDH، مَچّ MACCH، پُژّ PUZZH ، بَشّ BASSH،

پاگ PĀG، لوپ LOUP، بَون BAWN، بُود BOOD، بوچّ BOOCCH،

بیل BEYL، میم MAYM، (کیچ کور ءِ گالوارءَ) میم MYM، بیر BIR، بِرّ

BIRR، ڈرد DRAD، ثران THRĀN

پہ رومن بلوچی نبیسگ ءَ اِے بُنگیجی رھبند پہ بلوچی ندکاراں بس اَنت۔
اگاں رومن بلوچی ءِ وتی کنگ ءِ اُمیت بہ بیت پہ ایشی ءَ سرجمیں وانگی یے نبیسگ

بوت کنت۔

بلوچستان ءَ بلوچاں چہ اردو ءُ پارسی ءَ رند انگریزی گیشتر وتنگ ءُ چہ انگریزی ءِ آباں وتگیں مردم زانت کار انت پمیشکا آیاں ایشی ءِ وتی کنگ ءَ سکّی دیم ءَ نئیت۔ بلوچی گالوارانی ماں رومن ءَ گیشینگ ءُ تھینگ گرانیں کارے نہ انت۔ بلے اے کار پہ یکّے ءِ دل ءِ پدءَ بوت نہ کنت۔ تا کہ ڈرستیں ندکار تپاک نہ بنت۔ اے راہ بزرگ نہ بیت۔

چوناھیگا اے گپ ءَ ھر یک سرپدیں ندکارے زانت ءَ پہ جوانی زانت کہ انوگیں نیاھگ کہ پہ بلوچی ءِ نبیسگ ءَ کارمرد بیگ ءَ انت ھچ رنگ ءَ بلوچی ءِ گال ءُ گالواراں گیشینت نہ کنت، بلے چہ کنگ بیت کہ مئے ریش دگرانی دست ءَ انت۔ اگاں ترکی زبان ءِ رنگیں یک سرجمیں سرکاری زبانے ءِ نیاھگ ءِ مٹ کنگ ءُ رومن ءَ ترینگ ءِ رنگیں مزنیں کارے اناترک ءَ پہ آسانی کرت گڑا بلوچی نیاھگ کہ دنیگا وتی بنگیجی منزلان انت چوترینگ نہ بیت۔ البت اے یک مزنیں گپ ءَ ڈران ءُ گند ءُ بندے ءَ ابید دگہ مستریں ڈاھے لوٹ ایت کہ ما دنیگا چہ ایشی ءَ بے اُمیتیں۔ انوگیں جاور ءَ کہ ما وتیگ ءَ گندگیں بلوچی ءِ انوگیں نیاھگ مئے چادر ءَ انچوش مُھر گرنچ انت کہ ماں اے بازبوہیں موسم ءَ ماں اے زوتاں ھم بوجگ نہ بیت۔ بلکیں راستریں گپ ایش انت کہ چہ اے نیاھگ ءَ انوں ما ھچ رنگ ءَ بے پرواہ بوت نہ کنیں۔ یا چوش بگوش کہ ما وت ءَ چہ ایشی ءَ زھینت نہ کنیں۔

پمیشکا مارا لوٹ ایت کہ اگاں دگہ ھچ نہ بیت بلے ھمے دست ءِ تہ ءِ نیاھگ ءَ انچیں رھبندے ءَ دور بدئیں کہ تا یک سیم سرے ءَ پہ جوانی وانگ ءُ نبیسگ بہ بیت کہ اے وانگی ءُ نبیسگ ءِ مستریں سکین ھمیش انت۔ نی ما بلوچی ءِ انوگیں نیاھگ ءُ آئی ءِ نبیسگ ءِ راھبندانی بارہ ءَ گپ جنیں۔

درآمدیں گال

چہ بلوچی آباں زندنی ما درآمدیں گالانی بارہ ءَ گپ جنیں۔ بلوچی زبان ءِ جند چہ مے سردار ءُ راجدارانی مھربانی ءَ ھجبر وانگ ءُ نبیسگ ءَ چاپاری زبانے ءِ منزل ءَ نہ رس اتگ۔ بلوچانی وانگ ءُ نبیسگ ءِ زبان پاری بوتگ ءُ پہ گیشتر وانندگی ءَ نیکراہ ءِ ھاتر ءَ عربی اِش ونتگ۔ چہ ءُ زند اردو وانگ بوتگ کہ پاری ءَ زند دومی جاگہ ءِ گپتگ۔ انگریزی چہ آ ھر سیناں زندتر پتا رس اتگ۔ اردو زبان ءِ گپ ءَ من نہ جناں پرچا کہ اگاں پاری ءُ عربی گالاں چہ آئی ءَ دربکن ءِ آ چو دست ءِ دل ءَ بیت۔ البت پاری ءُ عربی مے گوھنیں ھمراہ اَنت پاری زبان ءَ مے راج ءِ سرءَ سرداری گرتگ ءُ عربی زبان ءَ نیکراہ ءِ نیمون ءَ گوں وتی گوٹڈلیں گالاں مارا آماچ گرتگ۔ ہمیشکا وھدے کہ ما درآمدیں گالانی نام ءَ گریں مے دیم ءَ ھمے دوئیں زبانانی گال اَنت کہ ھر وھد گوں مے زندمانی ءَ پھک ھوار بوتگ اَنت یا کہ راست تریں گپ ایش اِنت کہ آئی ءِ پُرگ ءَ پہ واھگ ءُ نواھگ ءَ سوار بوتگ اَنت۔

اے گپ چہ کس ءَ چیر نہ اِنت ءُ کس ایشی ءِ نہ منوک ھم بوت نہ کنت کہ بلوچی ءِ رم نیستی گوں کراچی ءِ شنگجاہ ءِ بلوچی مجلساں بنگیج بوتگ۔ ھمے رنگ ءُ لچہ کاری ءِ دیمروی ءِ مستریں سکین ھم ھمے مجلس بوتگ اَنت۔ چوناھیگا چہ مجلساں پیسر لِکھتیں بلوچی لچہ کار ھم بوتگ بلے آیانی پہ بستگیں لچہ چہ پاری عربی گالاں سرریچ بوتگ اَنت ءُ آیانی زید ءُ ندارگ پھک پاری یا اردو بوتگ۔ چوشیں لچہ باز بوتگ کہ بیکہ ''گت، بنت ءَ

روان'' ءِ رنگیں لھتیں گالاں دگہ سرجمیں گال آئی ءِ تہ ءَ عربی ءُ پارسی بوتگ انت ءُ گیشتر لچہ کاراں یا کہ بے کاریں سوت پر بستگ یا کہ اردو یا پارسی لچہ کارانی لچہ ماں نیم گندا کیں رنگ ءَ ماں بلوچی ءَ تریتگ انت چہ ہما رنگیں لچھاں لھتیں بند پہ دروری پیش کناں:

دِل ءِ نادان بگوش ترا چے انت

آخر اے درد ءِ نی دوا چے انت

یا کہ ھمے لچہ ءِ دگہ بندے

مخمل ءِ فرش ءُ بوریا چے انت

دگہ لچہ کارے پہ ءَ ہما اردو لچہ کار ءِ دگہ لھتیں گال چوش تریں ایت:

سک مشکل انت ھر یک کارے ءِ آسان بیگ

مردم ءَ ھم میسر نہ انت انسان بیگ

دگہ لچھے ءِ دو بند بچار:

چو من ءَ دیگر کسے بے تاب نیست

ساز موجود انت مگر مضراب نیست

وھدیکہ من کراچی شنگجاہ ءِ بلوچی مجلساں کار بنگیج کرت، من دیست کہ بلوچی زمانی جاورھم ھمیش انت کہ لچھانیگ انت۔ پمیشکا من مزنیں جھدے کرت کہ بلوچی لچہ کار ءُ ندکاروتی لچہ ءُ زماں چہ اے رنگیں پولنگاں بہ پھریز انت، آوھد ءَ انوں دیر انت بلے من انگت ھم گنداں کہ مے گیشتر ندکار ءُ لچہ کار وتی جاور ءَ چہ اے درآمدیں گالانی کنگاں گیشینگ ءِ جھد ءَ نہ انت۔ البت یک دگہ مزنیں گنجے مارا دست کپتگ مے چیزے نوکیں لچہ کار ءُ ندکار بلوچی ءُ بلوچی ءِ رنگ ءُ نبینگ ءُ

اَنت۔

بلے مارا اَنگت کوشست کنگ لوٹ ایت کہ اے رنگیں درآمدیں گال ماں بلوچی ءَ کارمردمہ بنت۔ ءُ ھریک چوشیں گالے ءِ بدل ءَ بلوچی گال زورگ بہ بیت۔ اگاں یک گالے ءِ مٹ کہ مارا بلوچی ءَ بھ دست مہ کپ ایت گڑا باید انت جوڑ کنگ بہ بیت۔ تاوھدیکہ اے نوکیں گال جوڑ نہ بوتگ آئی ءِ بدل ءَ چہ بلوچی ءَ نزیک تریں پارسی گالے پہ لازامی زورگ بہ بیت کہ پارسی ءُ بلوچی بُندرءَ یکیں ولّ ءِ بُر اَنت۔ اے دگہ گپّے کہ گوں عربانی باج بری ءَ عربی زبان ءَ پہ پارسی زبان ءِ جند ءَ ھم بیڑ بُرت کہ اے بیڑ ءُ باج ءِ آسرا ایش اِنت کہ مرچی پارسی زبان ءِ سدی جیتاد گال عربی اَنت ءُ پارسی ءِ ھماوشّی ءُ شیرکنی کہ ''شاھنامہ'' ءِ تہ ءَ گندگ بیت مرچیگیں پارسی ءِ تہ ءَ گْواہ نہ کنت۔ بلے اے گپّ ھم راست اِنت کہ پارسی زبان ءَ پدءَ وتی بُندریں رنگ ءُ آرگ ءِ مزنیں جھدے بوگ ءَ اِنت کہ آیاں ایشی ءِ پولنگی ءِ سماپہ جوانی کپتگ۔

ھمے رنگ ءَ عربی زبان ءَ چہ پارسی ءِ راہ ءَ بلوچی زبان ھم گوں وتی گالاں تیر شنز کتگ کہ اے گالانی چہ بلوچی ءَ در کنگ باز لازم اِنت۔ بلے لھتیں انچیں عربی گال ھم ھست کہ آیاں وتی ھُنڈ ال ماں بلوچی ءِ زمین ءَ پہ آپ ءَ رسینتگ اَنت۔ اے رنگیں گالانی ولگوج کنگ باز گْرانیں کارے پرچا کہ ایشانی گالوار ھم پھک بلوچی تز اِنتگ اَنت ءُ ھما ھر روچی گپّ ءُ ترانان کارمرد بنت۔ چوشیں گالاں ما بلوچی رھبند ءُ گالوار ءَ نیستیں ءُ انچوش کہ گوشگیں درءَ ''بلوچی آب'' ءِ سر گال ءِ چیر ءَ عربی آبانی بدل ءَ آیانی ھمواریں بلوچی آب پیش دارگ بوتگ اَنت اے گالاں ھم ھمے رنگ ءُ رھبند ءَ بہ نیستیں۔ بزاں ما ''اقرار، عہد، عشق، عجب، حیران، ثواب، خیال، قاصد، ضد، فقیر، ظاہر، عرض'' ءِ گالاں ''اکرار، اَھد، اِشک، اَجب، ھیران، سواب، ھیال،

کاسد، زد، پکیر، زاھر، ارز" نیستیں۔ ھمے رنگ ءَ پارسی ءِ "مُرغ، زشت، گفتار" ءِ گال بے گوشگ ءَ وت پیسرءَ "مُرگ، جشت، گپتار" اَنت کہ پارسی ءُ بلوچی چہ بُندرءَ اے رنگیں گالاں شریدار اَنت۔

بلے ایشی ءِ بزانت ایش نہ اِنت کہ ما بلوچی ءِ جندءِ گالاں یلہ بدئین ءُ ھر یک عربی گالے ءَ بلوچی گالوارءَ تریناں بکنیں کہ یک بازگندگیں، بدرنگیں بے وادءُ بے تامیں بلوچی یے جوڑ بیت۔ وھد یکہ گوں ما "گال، لچہ، لچہ کار، وانندہ، ڈاہ، دیم پہ دیمی ءُ راہ ءُ رھبند" ءِ گال وت ھست اَنت گڑا ایشانی جاگہ ءَ عربی ءِ بلوچی رنگ ءَ تریتگیں "لبز، شیر، شاہر، آلم، انکلاب، مکابل، تریکہ ءُ کائدہ" ءِ گالانی کارمرد کنگ زوراکی یے۔ ھمے رنگ ءَ "تاریخ صحت ءُ قوت" ءِ گالاں "تاریک، سھت ءُ کوت" نبیسگ زوراکی یے وھدے کہ گوں ما "دپتر یاراج دپتر، ڈرھجانی ءُ زور" ءِ گال ھست اَنت۔

البت یک گپے کہ مارا بے وس کنت آ مردمانی عربی نام اَنت۔ اگاں مے وست ءَ بوتیں (ءُ دل ھم سک لوٹ اِیت) ما اے نام ھم چوکہ آ دگہ گالاں بلوچی گالوار ءُ رھبند ءَ نبشتگ اِت اَنت۔ ھما نام کہ پارسی رنگ اَنت انگت ھم بلوچی کنگ بنت، اےک: ھدابکش، ھداداد، پکیرداد۔ بلے اگاں "محمد، محمود، حسن، احمد، جعفر، عبدالعزیز، عبدالرحمان، علی محمد ءُ محمد سعید" ءِ رنگیں ناماں بلوچی گالوار ءَ "مھمد، مھمود، ھسن، اھمد، جاپر، ابدرھمان، ابدل ازیز، اَلی مھمد ءُ مھمد سئیت بہ نبیسیں کمیں بے تام ءُ بزاہ بنت پمیشکا ایشاں اتوں وتی بُندریں رنگ ءَ نبیسگ ءَ ایں۔ اے گپ ءَ من شرّ زاناں کہ ھر یک چیزے ءَ تو نوکیں رنگے بدئے یک برے تر ا اجلہ کنت بلے کم کم ءَ کہ مردم ھیل گپت ھمے نوکیں چیز ءِ نوکی ءُ ھسن ترّ اِیت ءُ مردم گوں ایشی ءَ پہ شرّی سیل

ایت۔ اے نام ھم کم کم ءَ تر یناں کنگ بنت تا کہ نیکراھی مردماں یکپارگی مہ گْروین
اَنت۔ ہمیشکا پہ اے نامانی تر ینگ ءَ باوست نہ لوٹ ایت۔

یک برے من گوں زبان زانتاں پدءَ دست بندی کناں کہ چہ بلوچی ءَ
درآمدیں گالانی کشّگ ءَ ھر رنگیں جُھد ءَ کوشت بکن اَنت۔

گوں روودر آتکی بلوچستان ءِ ندکاراں دسبندی اِلّش انت کہ چہ بلوچی ءَ
"پڑھگ، لکھگ، ساگی، ڈیوا، گھوڑو، بھاگیا، کھڑو بیگ، چڑ وئیا، ڈُکھ، پھیرگ، بولی،
پار، ویڑا، سوگو، پھلگ" ءِ رنگیں سندھی، جاتکی یا سرائکی گالانی درکنگ ءِ جھد ءَ بکن
اَنت ءُ انگت دگہ مستریں کارے ایش بکن اَنت کہ "سندھ، ملتان ءُ ڈیرہ جات" ءِ ھما
بلوچاں کہ آیانی زبان چہ آیانی دستاں شُتگ پدءَ پہ بلوچی زبان ءِ وانگ، ءُ دربرگ ءَ
سکّین ءُ کمک بدینت۔

اے گُڈّی گپ من پہ وشّیّی نہ جنگ ھمے رنگیں کارے مرچی اسرائیل ءِ
سرکار ءُ دست جنگ کہ پہ عِبْرانی سرجم بوگ ءَ انت۔ ءُ اپریکا ءِ نوک آزات بوتگیں راج
ھم ھمائی ءِ رھبنداں رگرگ ءِ جھد ءَ انت۔

ور - ۵

''ہ'' اوشت ءِ نشان

انچوش کہ گوشتگیں ورانی تہ ءَ گوشگ بوتگ کہ بلوچی سیاھگ ءِ مستریں اڑ دوئیں انت۔ یکّے ''سُر ینوکانی'' اڑ انت کہ پہ آئی ءِ گیشینگ ءَ ماں اے سیاھگ ءَ ابید چہ ''سُر ینوکانی'' جند ءِ کارمرد کنگ ءَ ماھر تنگ ءَ بے وسیں۔ دومی مستریں اڑھما آب انت کہ گالانی بُنگیج ءَ کاینت بلے ''اوشت'' انت۔ اگاں پہ ایشاں راھے درگیجگ مہ بیت ھمیشانی ھمرنگیں گال ماراسک رد دینت ءَ ایشانی جند ھم چہ رنگ ءَ راست وانگ نہ بنت، ا.ک: درد (DRAD)، گوم (GWAM)، پرنک (PRENK) اِے رنگیں گال ھروھد رد وانگ بنت۔ دگہ لھتیں گال انچین انت کہ آیانی دومی آب ھمے رنگ ءَ اوشت انت : ا.ک: پُتْـــــروشگ (Puthroosshag)۔ پدءَ چیزے گال انچیں دست کپ ایت کہ آیانی گُڈی آب ھمے رھبند ءَ اوشت انت، ا.ک: جندر (Jandr) ءُ مُندر (Mundr) چوناھیگا اِے رند ءِ گالانی گُڈی ھرسکیں آب اوشت انت بلے اِے اڑ ءَ گُڈی آب ''ر'' پادکنت۔

پیسری اڑ اَنگت ''کام ناکامے ڈُگ ھم شاے'' ءِ بتل ءِ پد ءَ پہ سُرینوک جنگ ءَ کمیں باز ھینگ بیت بلے اِے اوشتیں آبانی اڑ ءِ گیشینگ ءَ ھچ راھے ماں اِے سیاھگ ءَ مارا دست نہ کپ ایت، ہمیشا من چہ ناوری ءَ یک نشانے پہ اِے بُنگیجی اوشتیں آباں درگیتگ کہ اگاں دگہ ھچ نہ بیت بلے ھمے گالانی جند رد مہ بنت۔ اِے آبانی سرءَ من اوشت ءِ نشانے جتگ۔

چوناھیگا اِے انچیں نشانے کہ عربی، پارسی ءُ اردو ءِ آباں ھر وھد کہ پکار بیت، جنگ بیت۔ بلے من عربی ءِ ھما نوکیں اوشت ءِ نشان زُرتگ کہ ماں اردو، پارسی ءَ کارمرد نہ بیت۔ نشان ایش انت "ۂ"۔ اِے نوکیں نشان ءِ زیرگ ءَ اِے شرّی ھم گون انت کہ آ گوھنیں اوشت ءِ نشان "ۂ" ءَ زدوُرگ نہ بیت۔ ھر آ بے کہ گال ءِ بنگیج ءَ اوشت اِنت ما آئی ءِ سرءَ ھمے نشان ءَ جنیں ھمے بُرز ءِ گوشتگیں آ دگہ گالانی ھمے رنگیں آبانی سرءَ ھم جنگ بیت۔ اِے نشان مارا گال ءِ راستیں گالوار ءَ دست ءَ دنت۔ دگہ شرّ یں کارے ایش ھم کنت کہ دو ھمرنگیں گالاں گیشین اِیت۔ اِدءَ من لھتیں ھمرنگیں گالاں نبیساں کہ بے نشان ءَ وانوک ءَ زد دینت بلے نشان کہ جنگ بنت وت ءَ گیشین اَنت۔

درد ءُ ورد، گورم ءُ گورم، گواز ءُ گواز، گوھر ءُ گوھر۔ چہ ایشاں ھر یکے جُتکے ءِ گال ھمرنگ اَنت ءُ وانوک ایشاں یکیں گالوار ءَ وان اِیت پرچا کہ ایشانی آبانی تہ ءَ ھچ رنگیں دگری یے گندگ نہ بیت۔ بلے جُھل ءَ من ایشانی ھمے اوشتیں آباں نشان جنان ءُ گیشیناں:

وَرد DARD بزاں تورِشت

ڈرد DRAD بزاں ھور ءِ ٹرندیں ایر ڈیگ۔

گورم GOURUM گوک ءِ زمگ۔

گۂورم GWARM دریا ءِ چَوَل یا گور ءِ گورم

گواز GAWAZ وحش ءِ دار ءِ پوست۔

گۂواز GWAZ دو گور یا چار دست ءِ ڈراجی، اگاں دستاں پشتان ءَ ے چہ اِے دست ءِ توکی لنگک ءِ سرءَ بگر دا نکہ دومی دست ءِ توکی لنگک ءِ سرءَ۔

گوھر GOUHAR ئاے

گوھر GWAHR سکّیں سارتی کہ مردم گریں پوشاک بہ لوٹ ایت، گرم ءُ چپ۔

اے نشان دوی ءَ گڑدی آب ءَ ھم ھمے رنگ ءَ جنگ بیت، اےک: مُندرُ MUNDR، جندرُ JANDR ءَ پتڑ وشگ PUTHROOSSHAG، پُتڑ ینکّ PUTHRINKK اِے رنگیں گال وَ کم اِنت، بلے ھما گال کہ آیانی بنگیجی آب اوشت اِنت سکّ باز اَنت۔ نی ھمے اوشتیں آبانی سرءَ اِے نشان ءَ چوش جنیں:

ڈرپ، بُرج، گوھن، ترُند، ترات، گورم، پرُشت، سُرمب۔

گوں اِے گپ ءَ کہ یک مزنیں اَڑے گیشینگ بوتگ، سُرینوکانی اُڑانگت ھم پشت کپ ایت کہ پہ آئی ءَ دگہ نوکیں راھے نیست، بلے اِدءَ دگہ کمّیں گپ ھما گالانی بارہ ءَ جناں کہ آیانی تہءَ چہ اوشتیں آباں ابید دگہ انچیں آب اَنت کہ پدءَ سُرینوکانی میار اَنت۔

اگاں یک گالے ءِ بنگیجی آب اوشت اِنت، آئی ءِ دومی آب جواناب ءُ یکّی آب "ا" اِنت گڑا اِے گال پہ آسانی وانگ بیت، اےک:

گُراں، بُرات، تراش، ڈراج۔ بلے اگاں ھمے "ا" ءِ جاگہ ءَ "و۔ی۔ے" بہ بیت گڑا ایشانی وانگ ءَ دلگوش کنگ لوٹ ایت۔ پرچا کہ "ی، ے" ماں نیپسنگ ءَ گالانی تہءَ ھر دوئیں یک رنگ ءَ اَنت کہ دلگوش کنگ لوٹ اَنت، اےک: سُریگ (س ری گ) ءُ سُرین (س رےن)۔ البت گالانی گنڈ سرءَ ھر یکّے وتی جند ءِ رنگ ءَ اِنت۔ ھمے رنگ ءَ "وْ" ءِ آب اِنت کہ برے آئی ءِ پیسری آب ءَ پیش پر بیت، اےک: ڈروشت ءُ برے بے سُرینوک اِنت، اےک: پرُوش۔ بلے اِے ھم گنجے

کہ بے سُر ینوکیں "ڈ" ءِ گال گیشتر اَنت ءُ آ دگہ کم اَنت۔

اگاں بنگیجی آب اوشت اِنت ءُ پدءَ دومی ءَ ہمی آب ھر دوئیں بُجواناب اَنت گڑا ایک برے پدءَ مارا سُر ینوکانی مِنّت گرگی اِنت۔ ا۔ک:

سْرپ: اگاں ما ایشی ءِ دومی آب ءَ سُر ینوک پر مہ کنیں، پہ زُسگ ءَ ایشی ءِ وانگ ءِ راستیں گالوار زانگ نہ بیت۔ پر چا کہ ھر سئیں سُر ینوکاں ذُرت کنت، ا۔ک: سَرَپ، سِرپ، سُرُپ۔

ٹْرپ: ھم ھمے رنگ ءَ ٹَرپ، ٹِرپ، ٹُرپ ھر سئیں رنگاں بوت کنت۔ چونا ھیگا سُر ینوکانی اَڑ بلوچی ءِ ھر گالے ءِ ھمراہ اِنت بلے اِے ھم گُنجے کہ اوشتیں آبانی اَڑ گیشینگ بوت۔ اِدءَ لکھتیں گال پہ رھدربری نبیسگ بیت۔

ڈْرد، بْرج، بْرنج، ٹْرانج، گْوارچ، ٹْرانگ، ڈْرھند، گْرینک، ڈْریں،
بْرمش، گْرند، جْندز، پْچْر ونک، پْچْرِک۔ بزاں ھما گالاں کہ کشاب مان اِنت وانگ اِش آسان تر اِنت۔

''و'' ءُ ''ی'' ءِ گالوار

بلوچستان ءَ هریک بھرے ءُ وتی جتائیں گالوارے کہ بلوچی ءِ اے نیاھگ ءِ پدءَ گیشتر پہ کتاب گیشینگ ءُ زانگ بنت۔ اے کتاب انوگیں نیاھگ ءِ تہءَ ''ا، و، ی، ے'' انت۔

اے کتاب دوں۲ رنگیں گالانی تہءَ انت یکّے نامگال ءُ دوی کارگال۔ نامگالانی تہءَ ''و، ی'' انت ءُ کارگالانی تہءَ ''ا'' ءُ ''ے'' هم گیش بنت۔

نامگال: نامانی تہءَ سرجمیں بلوچستان ءَ دو رنگیں گالوار انت ءُ بس۔ باز جوان انت کہ گیشتر نہ انت۔ ادءَ چہ ھمے رنگیں دو گالوارین گالاں چیزے گال پہ دروری نیسنیں:

ی	و	ی	و	ی	و
دِیت	دُوت	ایرت	اُورت	ٹینٹ	ٹُوٹ
سِیر	سُور	دِیر	دُور	سیٹگ	سُوگ
سیت	سُوت	مِیڈ	مُوڈ	کیش	گُوش

اے هردوئیں گالوار یک زانگ بنت ءُ هردوئیں راست انت۔ اگاں کسے چہ اے دوئیں گالواراں هریکّے ءَ بگوش ایت ءُ بہ نبیس ایت تر دنہ بیت۔

کارگال: انچوش کہ گوشگ بوتگ ایشانی تہءَ گوں ''و'' ''ی'' ءَ ''ا'' ءُ ''ے'' ءِ گالوار هم گون انت۔ چوناهیگا اے گالوار چدہ ءُ دوازدہ ءَ هم گیش انت۔

بلے پمنی تزءَ چہ ایشاں ھچ رنگیں گالوارے گچنگ ءَ زیرگ نہ بیت۔ ھرکس کہ ھر رنگیں گالوارے کارمرد کنت آ وتی ریس ءِ گالوار ءِ جھگیری ءَ کنت ءَ زبان وتی راہ ءَ وت درگیج ایت۔ ھر گالوارے کہ بُراھد ارتر ءَ زوراک تر بیت پہ چماں زورگ بیت۔ اِدءَ لھتیں گالوارانی راست پیش کنگ بیت۔

۱	من رَواں	ماروِیں	من شُتگاں	ماشُتگیں
۲	من رَئیں	مارَوں	من شُتگوں	ماشُتگاں
۳	من رئیں	مارواں	من شُتگیں	ماشتگاں
۴	من رئیں	ماریاں	من شُتگیں	ماشتگاں

دگہ لھتیں گال ایش اَنت کہ چونا مگال ءَ "ی" ءُ "و" اِش مَٹ بنت۔
زیرگ، زُورگ، بیگ، بُوگ، بیِگ، سُوگ۔

من یک رندے پدءَ گوشاں کہ اے "و،ی" یا "و،ی،ا،ے" ءِ گالوار بلوچی زبان ءَ تاوان دات نہ کن اَنت۔ چہ ایشاں ھر یکے ءِ کارمرد کنگ رَوا اِنت۔ پہ اے گپ ءَ ھچ براڑگ نہ لوٹ ایت ءَ نباید کہ یک گالوارے ءِ گوشوک دومی گالوار ءَ جُھل بجنت۔ اگاں پہ بلوچی ءِ دیم ءَ برگ ءَ ذرست ھمدست بہ بیں زبان ءِ جند وتی راہ ءَ وت تچک کنت۔

دَر - ۷

''وٗ'' ءُ ''ہ'' ءِ گالوار

انچوش کہ ''وٗ''ءُ''ی'' ءِ گالوارءِ بارہ ءَ گپ جنگ بوتگ۔ ھمے رنگ ءَ دگہ دو گالوار''وٗ''ءُ''ہ'' ئیگ اَنت کہ اِے گالانی گنڈ سرءَ کایَنت۔

اِے رنگیں گال ھم چو کہ''وٗ''ءُ''ی'' ءِ گالوارءِ گالا ئیگ ءَ ھر دوئیں رھبند اِش ھیسنگ بنت کہ ھر دوئیں راست منگ بنت۔ اِدءَ لھتیں گال پیش کنگ بیت کہ ھر دوئیں گالواراں نبشتگ اَنت کہ ھر دوئیں راست اَنت۔

سنگہ، سنگو، تنگہ، تنگو، سرانہ، سرانو،

گُریپہ، گُریپو، کچہ، کچو، سَجہ، سَجو

چہ ایشاں ھما گال کہ گوں ''وٗ'' ءَ گُڈ اَنت چہ ھمے ''وٗ'' ءَ پیسری آب ءَ باز جاگہ ءَ ـَ (زَبر) پُرکن اَنت ءُ باز جاگہ ءَ گوں ''وٗ'' ءَ بے سُر یئوک ءُ ھوار کن اَنت شُبکَ ـ ئے وان اَنت۔ اِے ک: تنگَو (Thangaw) ءُ تنگو (Thango) بلے اگاں چہ اِے دوئیں گالواراں زَبر جنگیں گالوار تنگَو (Thangaw) ءَ بزیریں گال وش زیمر ءُ بُراھدار تر بیت۔

در-۸

''ہ'' ءُ ''گ'' ءِ گالوار

اے ھم چو کہ ''کھیر، کھور'' ءُ ''سچہ ءُ پچو'' ءَ اَنت۔ ایشانی دگری ھم دو آب ءِ سرءَ اِنت کہ ایشانی گُڈ سرءَ کاینت کہ چہ ایشاں یکّے گوں ''ہ'' ءُ دومی گوں ''گ'' ءَ گُڈ ایت۔ اے ھر دوئیں گالوار چو ھما دوگالواری گالاں راست منّگ بنت ءُ ھر دوئیں گالوارانی نبیسگ ءُ وانگ رَوا اِنت۔ انچوش کہ:

جریدہ = جریدگ، شرمندہ = شرمندگ، پردہ = پردگ، بندہ = بندگ۔

بلے بلوچی رھبند ءُ گالوار گیشتر چہ ھما گالاں ھدوناک اَنت کہ آیانی رندءَ ''گ'' اِنت۔ ماچوش ھم گندگ ءَ ایں کہ پارسی ءِ تہ ءَ ھر گالے ءِ رندءَ کہ ''ہ'' کیت بلوچی ھمے ''ہ'' ءِ بدل ءُ ''گ'' ءَ زیر ایت۔ا۔ک:

پارسی ءِ: دیوانہ، پروانہ، دروازہ، سرکردہ، زندہ، مُردہ

بلوچی ءَ: دیوانگ، پروانگ، دروازگ، سرکردگ، زندگ، مُردگ۔

امید چہ ''واجہ ءُ لچّہ'' ءِ رنگیں گالاں، دگراں اگاں ''گ'' ٹیس ءَ بُراھد ارتر بنت، بلے چوش زانگ لوٹ ایت کہ اے پہ ھر یک گالے ءَ سرجم ءُ برجمیں رھبند نہ اِنت۔ انچوش کہ گوشگیں دَر ءِ:

سنگہ، تنگہ، سرانہ، گرپہ، کچہ ءُ سچہ ءِ گالاں گوں ''گ'' ءُ نبیسگ رد بیت۔ اے زانگ لوٹ ایت کہ ھما ''ہ'' کہ پہ ''گ'' نبیسگ بیت گیشتر چو کہ ''جریدہ'' ءُ ''شرمندہ'' ءَ جتائیں ''ہ'' اِنت کہ گال ءِ گُڈ سرءَ کیت۔

دَر-۹

''ی'' ءُ ''یگ'' ءِ گالوار

دگہ لھتیں نامگال یا نام بزانتیں گال ھست کہ آیانی گڈی آب ''ی'' انت ءُ ھمے رنگ ءَ اے گالانی گڈسرءَ ھمے ''ی'' ءِ رندءَ ''گ'' ھم گیش کن انت۔ بزاں ''یگ'' گُوش اَنت۔ اِے رنگیں گالانی ھم ھردوئیں گالوار راست منگ بنت۔

انچوش کہ: مرچی = مرچیگ، کھنی = کھنیگ، سھی = سھیگ، گلّی = گلّیگ، سری = سریگ، دری = دریگ، پادی = پادیگ، پھری = پھریگ۔

البت چہ ایشاں ''مرچی، سھی'' ءِ دوئیں گالاں ابید آ دگہ گالانی دومی رنگ کہ گوں ''یگ'' ءَ نبیسگ بوتگ انت دگہ بزانت دینت۔ پمیشکا ھر جاگھے کہ اے گالانی بزانت چو کہ نامگال ءَ بیت اودءَ گوں ''گ'' ءَ نبیسگ بہ بنت ءُ ھر جاگھے کہ ''سیادی'' ءِ بزانت ءَ دینت اودءَ ''گ'' گیش کنگ مہ بیت۔

دگہ انچیں ''گ'' ے کار گالانی رندءَ ھم باز مردم جنت کہ آیاں پھک زرو گوشت نہ کنیں۔ اے ک: ''روگی، کنگی، ورگی'' ءَ ''روگیگ، کنگیگ ءُ ورگیگ'' کن اَنت۔ بلے چوشیں گال بے ''گ'' ءَ شرتر اَنت۔ ءُ باید اِنت کہ ''روگی، کنگی ءُ ورگی'' نبیسگ بہ بنت۔

البت دگہ چیے دلگوش کنگ لوٹ ایت کہ اِے رنگیں گال یا نامگال بنت یا کہ نام بزانتیں گال۔ اگاں اِے گالانی ''ی'' سیادی ءِ ''ی'' اِنت گڑا آئی ءِ رندءَ ''گ'' گیش کنگ روا نہ بیت۔ لھتیں جاگھاں ایشانی رندءَ ھم ''گ'' گیش کن اَنت ءُ گوش اَنت بلے چہ ایشی ءَ پھریزگ لوٹ ایت اے ک:

''آپی، داری، پسی، دریائی'' ءِ گالاں ''آپیگ، داریگ، پسیگ، دریائیگ'' نبشتگ مہ کن اِت۔

۶

بلوچی ءِ بُنگیجی گال پہ زبان ءِ ھاتر ءَ گِے ءَ نبشتگ، زانگ نہ بیت۔ البت اے زانتکین ءَ منّگی گپّے کہ بلوچی گُوھنیں لچّہ کاراں وتی لچّہ ماں بلوچی ءَ پر بستگ ءَ نبشتگ اَنت۔ بلے آیانی بلوچی ءِ نبیسگ ءِ رھبند پھک پاری بوتگ ءُ ھر کس ءَ وتی جند ءِ زانگ ءِ پدءَ ھرچ رھبندے کہ دوست بوتگ نبشتگ ءُ۔ اے رنگ ءَ یک دلجمیں رھبندے کس ءَ جوڑ نہ کرتگ۔ ہمیشکا تا روچ ءَ مروچی پہ بلوچی ءِ نبیسگ ءَ من اِتگیں رھبندے جوڑ کنگ نہ بوتگ، ھرندکارے ءَ ھر رنگے کہ دل ءَ لوٹ اِتگ نبشتگ۔ انّوں بلوچی ءِ نبشتہ ءِ پہ نبیسگ ءُ وانگ ءَ آسان تر کنگ ءِ ھاتر ءَ لھتیں انچیں گال شوھاز کنگ بوتگ کہ چدءُ ساری ماں بلوچی ءِ نبیسگ ءَ کارمرد نہ بوتگ اَنت۔ اے ''ءَ'' ھم چہ ھمے نوک جوڑ کرتگیں گالاں یکّے۔

بُندرءَ چوشیں سے گال ۱۹۵۳ءَ ''بلوچی زبان ءِ سرچمگ (کراچی)'' ءِ بلدکارانی دیوان ءِ دویم ءَ ایر کنگ بوتگ اِت اَنت کہ چہ مزنیں گپّ ءُ ٹرانے ءَ رند منّگ بوت اَنت۔ ابید چہ ''سرچمگ'' ءَ ۱۹۵۵ءَ نگسی ہاؤس کراچی ءَ دگہ یک دیوانے نشت کہ اے دیوان ءَ کوئٹہ ءُ کلات ءِ مستریں ندکار ءُ لچّہ کار ھم گون اِت اَنت، اے گال پدءَ منّگ بوت اَنت ءُ گوں ایشاں دگہ گالے ''یں'' ھم منّگ بوت۔

چہ ایشانی ''سرچمگ'' ءَ منّگ بیگ ءَ بیسر ھر کس ءَ وتی دل ءِ پدءَ وتی رنگ ءَ نبشتگ۔ نگسی ہاؤس ءِ دیوان ءَ ھر یکّے ءَ وتی نبشتگ کرتگیں رھبند دیوان ءِ دویم ءَ ایر

گرت ءُ آئی ءِ راست بیگ ءُ مٹینگ ءِ کوشست کنگ بوت۔ اے جُھل ءُ لھتیں نبیسگ ءِ رھبند اَنت کہ دیوان ءِ دیم ءُ آرگ بوتگ اِت اَنت کہ چہ ایشاں ذرست دَوْر دیگ ءُ ''ءَ'' ءِ گال منگ بوت۔

کتابءَ بیار: زبر ءُ اگاں مہ جن ءُ زدوانگ بیت ءُ زبر ءُ کس نہ جنت، گال رَد بیت۔

کتابءُ بیار: ایشی ءُ آئی ءِ تہ ءُ دگری ایش اِنت کہ زبر ءِ بدل ءُ گونڈیں الپ اِنت۔

کتابا بیار: ادءُ الپ گوں ''بَ'' ءُ ھور اِنت باید اِنت کہ کتاب ءِ گال ءِ جند چہ وتی جاور ءُ مہ تُرّ ایت۔

کتاب ءُ بیار: کتاب ءِ گال وتی جاگہ ءُ برابر اِنت ءُ ''ءُ'' ءِ جند دگہ گالے کہ وت جتائیں بزانتے دار ایت۔ چوکہ ـَ (زبر) یا گونڈیں ''الپ'' ءُ نبیسگ ءُ پشت ھم نہ کپ ایت۔ ءُ وانگ ءُ ھم آسان تر بیت۔ ہمیشکا مانیتیں: کتاب ءُ بیار۔ لوگ ءُ برو۔ راہ ءُ بچار۔ سر ءُ بُرند۔ ایشی ءِ تہ ءُ مزنیں دلگوش ایش لوٹ ایت کہ ھجبر ''ءُ'' گوں پیسری گال ءُ یکجا کنگ مہ بیت بلکیں ھر وھد جتا نبیسگ بہ بیت۔ اِے ''ءُ'' باز جاگہ ءُ دگہ دگہ رنگ ءُ کیت، بلے رَدورگ نہ لوٹ ایت کہ ھر جاگھے ءُ جتا نبیسگ بیت۔

باز مردم لھتیں گالاں ردنبیس اَنت، بلے نہ زان اَنت۔ ادءُ لھتیں انچیں گالانی بارہ ءُ گپ جنگ بیت۔

دیم ءُ برو: اے گالاں باز مردم پہ زانھکاری ''دیما برو'' نبیس ایت۔ ''دیما'' ءِ گال رد اِنت۔ اے گال ءِ تہ ءُ ''دیم'' ءُ ''ءُ'' دوگال اَنت۔ باید اِنت کہ

اے چوش نیسگ بہ بیت: ''دیم ءِ برؤ''

ھمے گال دگہ جاگھاں چوش کارمرد کنگ بیت:

''دیم ءِ چیز'': بزاں ھما چیز کہ دیم ءَ ایر انت۔ ''دیم ءُ پد''۔ ھمے دیم ءِ رنگیں دگہ گال ھم انچوش نیسگ بنت، اے ک:

ادءَ بیا، رندءَ برو، پدءَ بچار، سرءَ بُرزکن۔

بزاں ھر نام گال یا نام بزانتیں گالے ءِ رندءَ کہ ''ءَ'' ءِ توار چہ دپ ءَ در کیت آئی ءَ ''ءَ'' نبشتگ بکن کہ ھچ رنگ ءَ ردنہ بیت۔

وانگ ءَ انت: باز مردم اے گال ءَ ''وانگا انت'' نبیس ایت بلے اے ھم چو کہ بُرز ءِ گالاں وتی رندءَ ''ءَ'' ءِ توار ءَ ونت۔ پمیشکا ما نبیسیں آوانگ ءَ انت، لوگ پُرشگ ءَ انت، بچکَ روگ ءَ انت، تو کُشگ ءَ ئے۔

من ءَ: باز مردم اے گالاں ''مناں'' نبیس ایت، بلے چوش نیسگ رد انت۔ ایشی ءِ نبیسگ ءِ راستیں رھبند ''من ءَ'' انت۔ ھمے رنگ ءَ ''آئی ءَ'' ما نبیسیں: لٹ ءَ من ءَ بدے، آئی ءَ پَس بُرت۔

لچھانی تہ ءَ ھما جاگہ ءَ کہ رد ءُ پیشرد ءِ ھاتر ءَ ''مناں'' نبیسگ بیت روا انت۔ ابید چہ ایشی ءَ ھر جاگہے ''من ءَ'' نبیسگ لوٹ ایت۔

ترا، شمارا، مارا: اے سیئیں گال چہ بُرز ءِ رھبند ءَ ورانت۔ اے ھرسئیں ھمے رنگ ءَ کہ نبشتگ اَنت راست انت۔ اے گالاں ''تر ءَ، شمار ءَ، مار ءَ'' نبیسگ رد انت۔ پرچا کہ اے چہ وتی بُندریں جاورءَ پھک لگشتگ اَنت ءُ نوکیں رنگے زُرتگ اِش۔ انچوش کہ ''من'' ءِ گال ءِ رندءَ ''ءَ'' کیت ءُ ''من ءَ'' جوڑ بیت۔ اگاں ما ''تو، شما، ما'' ءِ رندءَ ''ءَ'' گیش بکنیں گڑا اے گال ''تو ءَ، شما ءَ، ما ءَ'' بنت۔ بلے ایشاں

پھک یک نوکیں رھبندے چہ بندرءَ پہ وت ءَ جوڑ کرتگ۔ ہمیشکا اے گال ھر وھد ھمے رنگ ءَ ''ترا، شمارا، مارا'' نبیسگ بنت کہ ایشانی اڑ زبان ءَ وت گیشینگ۔ ما نبیسیں: تراکس نہ لوٹ ایت، شماراچ باز انت، مارا ڈگارے ھست۔''

دگہ لھتیں کپ پہ ''ءَ'' ءَ ھم بچار۔ دیم ءَ رکنز، دست ءَ شھار، ادءَ مہ زند، آ ورگ ءَ انت، گوک چرگ ءَ انت، آئی ءَ آپ وارتگ، من ءَ گئے گوانک اِنت۔

اِے ''ءَ'' ھما نامگال یا نام بزانتیں گالانی زندءَ کیت کہ آ یکّے اَنت اگاں اِے گال پہ باز ءَ بنت گڑا ھمے ''ءَ'' دور دیگ بیت پرچا کہ ھما نامگال ءِ ''باز'' بیگ سرجمیں بزانت ءَ وت گیشین ایت۔

درور: کتاباں بیار، لپاں دوش، داراں پرُوش۔

(پہ ''باز'' ءَ بیست ءُ یکی درءَ بچار)

ءِ

اے گال ھم چو کہ ''ءَ'' ءِ توک آؤرتگیں گالے ءَ ایشی ءِ آرگ ءِ سکین ھم ھما انت کہ ''ءَ'' ءِ بوتگ۔ اے بازرنگ ءَ نبیسگ بیگ ءَ انت کہ اِدءَ لکھتے راست پیش کنگ بیت۔

شپ نیم: اِے پارسی ءِ رنگ ءَ انت ءُ یک زیرے ءِ میار انت کہ اِے زیرھم نبیسگ ءَ پشت کپ ایت۔ پمشکا زد وانگ بیت۔

شپ ءِ نیم: ایشی ءِ گالوار شرّ انت بلے ''ءِ'' ءِ جندوت جتائیں گالے کہ ''تو'' ءِ بزانت ءَ دنت کہ ھروھمی ورءَ ایشی ءِ بارہ ءَ ھم گپ جنگ بیت۔

شپءِ نیم: اِے ھما ''شپ ءِ نیم'' اِنت کہ یکجا نبیسگ بوتگ۔

شپے نیم: اِدءَ ''شپے'' رَد بیت۔ ایشی ءِ گالوار ھم رَد اِنت۔ بلے مستریں گپ ایش اِنت کہ ''شپے'' ءِ بزانت ''یک شپے'' اِنت۔ اِے یکّی ءِ ''ے'' اِنت کہ گوں ''شپ'' ءَ یکجا اِنت۔ اِے ''ے'' ھرگالے ءَ ھور بیت آئی ءَ یکّے کنت۔ اِے ک: یک گُلاھے، یک پشکے، یک لوگے۔

شپ اَءِ نیم: ایشی ءِ گالوار پھک رَد اِنت کہ ''اَءِ'' اِنت۔

شپ ءِ نیم: انچوش کہ ایشی ءِ گالوار راست اِنت ھمے رنگ ءَ ایشی ءِ نبیسگ ءُ وانگ آسان اِنت ءُ دگہ گالاں گوں اڑدکی ھم نہ اِنت چو کہ ''ءَ'' ءِ جتائیں آب ما

نیمونیں:

ٹپنگ ءِ زِد، آس ءِ باپ، اُشتر ءِ مھار، روچ ءِ ٹِک، تپر ءِ دستگ، تھت ءِ پادگ۔

باز جاگہ ءَ ''ءِ'' انچیں رنگے ءَ کیت کہ آئی ءِ رند ءَ ''گ'' گیش کنگ بیت، چوشیں جاگھاں ''ءِ'' گوں ''گ'' ءَ یکجا نبیسگ بیت بلے ''ءِ'' ءِ زیر (ِ) ءِ بدل ءَ ''ے'' زیرگ بیت کہ یکجا چوش بیت ''ئیگ'' ما نبیسیں: اے وانگی شاھی ئیگ اِنت، اے دستگ آ تپرئیگ اِنت، آ مھار اِ اے اُشترئیگ اِنت۔

باز ندکار اِ اے رھبند ءِ نبیسگ ءَ چہ ''ئیگ'' ءَ ھمے ''ءِ'' ءَ دور دنت ءُ تھنا ''یگ'' ءَ نبیسن ایت کہ گوں پیسری نامگال ءَ یکجا بیت۔ ا۔ک: اے مھار آ اُشتریگ اِنت، اِشک ءَ گُلئیگ ءَ گاراں، پلانی نریانئیگ ءَ ٹرڈ ایت۔

بلے اے رنگ ءَ یکجا نبیسگ وانوک ءَ زُو دنت پرچا کہ ھمے رنگیں دگہ گال ھست اَنت کہ دگہ بزانت دار اَنت، ا۔ک: ''اے سرئیگ اِنت، اے کھنئیگ اِنت'' کہ ایشانی ''سرئیگ ءُ کھنئیگ'' وت سرجمیں نامگال اَنت پمیشکا چوشیں گالاں ما ''سرئیگ، کھن ئیگ، پادئیگ، نریان ئیگ یا گُل ئیگ'' نبیسیں کہ زُو وارت مہ کنیں۔

بزاں چوکہ ''ءِ'' ءِ جند ءَ ''ئیگ'' ھم جتا نبیسگ لوٹ ایت۔

اگاں چہ ''ءِ'' ءَ پیسر ءِ چیز باز اَنت گُڑا ھمے ''ءِ'' ءِ جاگہ ءَ ''ی'' ءِ گال کیت ءُ گوں ھما نامگال ءَ یکجا بیت۔ ا۔ک: ''ڈرچک'' ءِ باز ''ڈرچکاں'' ءُ ''مردم'' ءِ باز ''مردماں'' اِنت۔ ما گوشیں: ڈرچکانی تاک، مردمانی لوگ، تپرانی دستگ، باز ندکار پہ نزاںتکاری ''ڈرچکان ءِ تاک'' نبیسن ایت بلے چوش پھک رَد اِنت۔

۶

گوستگیں دَرءِ ہنگپ کہ ”ءِ“ اِنت ھمے ”ءِ“ ءِ گال بلوچی ءِ تہ ءَ لھتیں جاگھاں چوکہ پارسی ءِ گیشی ءِ زیر (ِ) ءَ کارمرد بیت۔ چوناھیگا بلوچی ءِ تہ ءَ پارسی رھبند ءِ زرگرگ بزانت ءَ چگّاں کنت۔ بلے لھتیں گپانی تہ ءَ اے رنگ ءَ نہ بیت۔ اےک: ”پلانی سرءِ وت نہ اِنت۔“ اِے رنگیں گپانی تہ ءَ مارا بزانت زرد نہ دنت ءُ اگاں ماھمے ”ءِ“ ءِ گال ءَ ھمے رھبند ءَ بزیریں گڑا ما گوشیں: ”من پہ ھاترءِ تو اے کارءَ کناں، سگ ءِ اشتاپ اِنت گُلو ءَ ے کور اَنت یا کہ گٹ ءِ وت تنگ ءِ وت۔“

گوں اے گپ ءَ کہ ”سرءِ وت“، ”ھاترءِ تو“ ءُ ”گٹ ءِ وت“ ءِ رنگیں گپانی تہ ءَ مارا ھمے ”ءِ“ ھچ رنگ ءَ زردات نہ کنت۔ بلے اِے گالانی رھبند پارسی ءِ رھبند اِنت ءَ پدءَ ”ءِ“ ءِ جندءِ گال ءَ ماپہ بجوانی دگہ رنگے کارمرد کنگ ءُ ایں۔ اے گپ ءَ ھم مانئیں کہ اے چیزے گپانی تہ ءَ اے پارسی رھبند انچوش کارمرد بیگ ءَ اِنت کہ ما ایشاں زرد گوشت نہ کنیں بلے مالوٹیں کہ اِے انچیں رھبندے ءُ نبیسگ بہ بنت کہ مئے ندکاراں بے راھاں مہ پڑّین اَنت۔ اگاں ھمے گپ کہ پارسی رھبندءَ راست اَنت ما ایشانی تہ ءَ ”ءِ“ ءِ گال ءَ پارسی ءِ زیرءِ بدل ءَ بزیریں، مارا ترس اِنت کہ مئے ندکار پھک ھمے پارسی رھبند ءَ وت ءَ وَر دَینت۔ انوں ھم مئے بازلچہ کار پارسی ءِ رھبند ءَ ”دل ءِ گم“ ءُ ”سرءِ درد“ ءُ ”اِشک ءِ منزل“ ءِ رنگیں گپاں ”گم ءِ دل“ ءُ ”دردءِ سر“ ءُ ”منزل ءِ اِشک“ نبیسگ ءَ اَنت۔ گڑا پھک ءَ ھر گپے ءَ ھمے رھبند ءَ

گران کن اَنت کہ ماں بلوچی ءَ پھک زر بنت۔

البت ما اِے گپ ءَ ھم وش نہیں کہ بلوچی ندکاری چہ وتی بُراھد اریں گال ءَ گپاں بے بھر کنگ بہ بیت۔ پرچا کہ گوں اِے گپ ءَ کہ اِے چیزے گپ پارسی رھبند ءَ اَنت بلے اِے رھبند ھر جاگہے ءُ ھر گپ ءَ کارمرد نہ بیت۔ تھنا ھمے لھتیں گپانی تہ ءَ یک جتائیں ءُ برجمیں رنگے ءَ اَنت ءُ بس۔ ہمیشکا ما ایشاں یلہ دات ھم نہ کنیں۔ ءُ ما اے رھبند ءِ ھمے نام گپتگیں گپاں ھمے رنگ ءَ منّیں البت ما "ءِ" ءِ بدل ءَ "ءُ" ءَ کارمرد کنیں۔ بزاں چہ "ءِ" ءَ ھمے ِ (زیر) ءِ سُر ینوک ءَ دیر کنیں۔

اے ھم راستیں گپے کہ ایشی ءِ توار ھم چہ "ءِ" ءَ گوںڈ تر ءُ سبک تر اِنت۔ چوناھیگا پارسی ءِ ھما زیر (ِ) وت بس اَت بلے آئی ءِ تہ ءَ پشت کپگ ءِ کچے مان اِنت۔ ہمیشکا ما "ءُ" زرتگ کہ گوں "ءِ" ءِ بزانتاں ھم نہ اڑین ایت ءُ چوکہ پارسی ءِ زیر (ِ) ءَ پشت ھم نہ کپ ایت۔

نی ما گپانی تہ ءَ ایشی ءَ چوش کارمرد کنیں:

گُڈ ءَ منی دست بستن ءَ ھور ءِ کلات آباد مبات۔ من پہ ھاتر ءَ تو اے کار ءَ کناں۔ سگ ءَ اشتاپ اِنت گُلّو ءِ ئے کور اَنت۔ گٹ ءَ وت تنگ ءَ وت۔ دُزّپاد ءَ وت آتک۔ من پلانی چم ءَ وت دیست۔ پلانی تاروچ ءَ مرچی من نہ دیستگ۔

ۏ

اے گال ھم گوشگیں دوئیں (ۏ - ۆ) نوکیں گالانی ھمرِ دیں گالے کہ بلوچی ءَ پکار بوتگ۔ اے گال ءِ مٹ ماں دگہ زباناں پارسی ءُ عربی ءِ "وُ" ءُ اردو ءِ "اور" انت۔ اے گال ءِ درگیجگ ءِ سکین ھمے "وُ" ءِ جند بوتگ۔

بلے ایش کہ اے گال بلوچی زبان ءَ "وا" یا "واو" ءِ گالوار ءَ نہ دنت ماں بلوچی ءَ ما اے گال ءَ ھر وھد "ۏ" گوشیں۔ ابید چہ ایشی ءَ کہ اے گال گپانی تہ ءَ دو دگہ گالاں وت ماوت ھمگرنچ کنت۔ اے گپانی بنگیجاں ھم کیت ءُ ھمے گپ ءِ بنگیج ءَ ھم "وا" "وُ" یا کہ "واو" گوشگ نہ بیت بلکیں "ۏ" گوشگ بیت۔ دوی گپ پدءَ ایش انت کہ "وُ" ءِ جند گوں وتی ھمے گالوار ءَ بلوچی ءِ جتائیں گالے کہ وتی جتائیں بزانت ءَ دنت کہ دیم ءِ در ءَ آئی ءِ بارہ ءَ گپ جنگ بیت۔

وھدیکہ "وُ" وت یک جتائیں بلوچی گالے گڑا آئی ءَ چھرنگ ءَ چو کہ عربی ءُ پارسی ءِ "وُ" ءَ کارمرد نہ کنیں۔ اَچے مارا باید انت کہ ایشی ءِ گالوار ءِ پدءَ ما اے گال ءَ "او" بہ نبیسیں۔ بلے یکبرے پدءَ ما دلگوش کنیں کہ "او" ءِ گال ھم بلوچی ءِ باز گوھنیں گالے کہ پہ کسے ءِ گوانک جنگ ءَ کارمرد بیت۔ ءُ مانہ لوٹیں کہ چوشیں دورنگیں گالے بزوریں کہ ماں گپاں سک باز کارمرد بیگ ءَ انت۔

چہ "وُ" ءُ "او" ءَ وت ءَ گیشینگ ءَ رندا ما گوں نوکیں گال "ۏ" ءَ دلگوش بجیں۔ چہ ذرستان ءُ پیسر ما گندیں کہ ایشی ءِ گالوار انچوش راست انت کہ ماں گپ

ءُ ھرجا گھے کہ اِیر کنگ بہ بیت وتی راست ءُ بے تچّھیں توار ءَ در کنت ۔ پدءَ ما گندیں کہ ایشی ءِ وتی جتائیں رنگ ءُ ڈولے ءُ ھر وھد تھنا چہ گالاں جتا نیسگ بیت ۔ بلے توارے ءُ انچوش شر گیش ایت کہ ھر جاگہ ءَ زانگ ءُ پجّارگ بیت ۔ چہ ڈرستاں شرتر پدءَ گپّانی بنگیج ءُ ھم گوں وتی راستیں گالوار ءُ سرجمیں بزانت ءَ گوشگ ءُ نبیسگ ءَ وانگ بوت کنت ۔

ابید چہ ایشی ءَ ھما نوکیں دوئیں گال ''ءَ ۔ ءِ'' ءِ ئیمی ھمراہ اِنت کہ بے ایشی ءَ آیانی ''بستگ'' سرجم نہ بیت (بزاں ءَ، ءِ، ءُ) ۔ نی ما گوشیں:

مَن ءُ تو، دست ءُ پاد، روچ ءُ شپ، بُرز ءُ جھل، ھور ءُ ھَرگ، ڈل ءُ ڈوک، بست ءُ سما، کوہ ءُ کنڈگ ۔

وَ

اے گال بلوچی ءِ وتی جند ءِ بُندریں گالے کہ ماں بلوچی ءَ جوان کارمرد بیت۔ بازندکار ایشی ءَ چوکہ عربی ءُ پارسی ءِ "وْ" ءَ کارمرد کن اَنت کہ چوش کنگ رد اِنت۔ انچوش کہ گوشگیں دَرءَ گوشگ بوتگ کہ عربی ءُ پارسی ءِ "وْ" ءِ مَٹ بلوچی ءَ "ءُ" اِنت۔ پمیشکا مارا اے "وَ" ءِ گال وتی بُندریں راستیں رنگ ءَ نبیسگ ءُ ھمیشی ءِ جند ءِ بزانت ءَ زیرگ لوٹ اِیت۔ اے "وَ" چوکہ اردو ءِ "تو" ءَ اِنت ءُ پارسی ءِ "کہ" ءَ اِنت۔ اےک: من وَ نیایاں، بلے منی بُرات شمے ھمراہ اِنت۔ ایشی ءِ پارسی چوش اِنت: من کہ نمی آیم، ولے برادرم ھمراہِ شما اَست۔ اردو ءَ ما گوشیں: میں تو نہیں آتا، پر میرا بھائی آپ کے ساتھ ہے۔

نی لھتیں گپ نبیسیں کہ ھمے "وَ" ءَ ماں آیاں کارمرد کنیں:

ما ھرروچ پہ تئی شوھاز ءَ وَ تنک نہ کنیں۔ تو وَ پھک پہ جنگ ءَ لانچکگ۔ من وَ نیایاں، بلے منی چُک شمے ھمراہ اِنت۔ تو وَ شرّیں کارگرتگ اَنت۔

بازندکار ھمے "وَ" ءَ "وت" ءِ بزانت ءَ زور اِیت کہ پھک رد بیت۔ "وت" ءِ گال جتائیں بزانتے دار اِیت کہ دیم ءِ دَرءَ گیشینگ بیت۔

در - ۱۵

وت، وتی، وتیگ

بلوچی ءِ ''وت'' ءُ پارسی ءِ ''خود'' یکیں بزانت ءِ گال اَنت۔ انچوش کہ گوشگ بوتگ۔ باز ندکار ایشی ءَ ''وْ'' نبیس اَنت ءُ ''وت'' ءِ بزانت ءَ ےُ گر اَنت۔ ہمیشکا اِے گال ءِ کارمرد ءَ باز دلگوش لوٹ اِیت کہ گوں ''وْ'' ءَ اڑینگ مہ بیت۔ ماگوشیں: ''اے کپ آئی ءَ وت جتگ۔''

اگاں ماھے ''وت'' ءِ جاگہ ءَ ''وْ'' ءِ گال ءَ بزیریں بچاراِت کہ اِے کپ ءِ بزانت چتور بدل بیت۔ ماگوشیں: ''اِے کپ آئی ءَ وَ جتگ۔'' شما دیست کہ ''وت'' ءِ ءُ ''وْ'' ءِ بزانت چتور دگہ دگر انت۔ چدءُ گیشتر ایش اِنت کہ گوں ''وْ'' ءِ کارمرد کنگ ءَ اِے کپ ءِ جندھم نیم بُندگ بوت۔ دانکہ ایشی ءِ رند ''پتو کپ'' نئیت ایشی ءِ بزانت تھنا گوں ''سرکپ'' ءَ سرجم نہ بیت۔ نی ما اِے کپ ءَ چوش سرجم کنین ءُ گوشیں: ''اے کپ آئی ءَ وَجتگ بلے نی کہ نہ منّ اِیت پچ کنگ بیت۔''

نی دگہ چیزے کپ ''وت'' ءِ گال ءِ بچاراِت: ایشی ءَ من وت براں (بزاں منی وتی جندےُ بارت)۔ اے کار آیاں وت نہ کُرتگ (بزاں وت اِش نہ کُرتگ دگرے ءَ کُرتگ ءُ داتگ یا کہ آیاں پہ زانت وت نہ کرتگ) تو وت گارے!

ھمے رنگ ءَ ''وتی'' ءِ کارمرد کنگ ءَ ماگوشیں: اے منی وتی گس اِنت (بزاں منی وتی جند ءِ گس اِنت)۔ اے آیانی وتی ڈگار اِنت (بزاں دگرے ءِ نہ اِنت) آشمئے وتی ڈکان انت۔ اے شمئے وتی کُرتگیں کار اَنت۔

ھمے رنگ ءَ ''وتیگ'' ءِ گال چوش زیرگ بیت: اے منی وتیگ اِنت، آ گس شمئے وتیگ اِنت، میار آیانی وتیگ اِنت۔

بزاں اگاں ''اِنت۔ اَنت۔ اِت۔ ءُ'' ءِ رنگیں گالے ایشی ءِ رندءَ کیت گڑا ماایشی ءَ ''وتیگ'' نبیسیں بلے اے ھم زانگ لوٹ ایت کہ بے ''گ'' ءَ ھم ایشی ءِ نبیسگ راست اِنت کہ بلوچستان ءَ باز جاگہ ءِ گالوار اِنت ءُ رد نہ اِنت۔ ا۔ک: اے منی وتی اِنت، آ کس شمئے وتی اِنت، میار آیانی وتی اِنت۔

در۔۱۶

''او'' ءُ ''اوہ''

''او'' ءِ گال بلوچی زبان ءِ وتی جند ءِ گوشنیں ءُ برجمیں گالے کہ پہ کسے ءِ توانک جنگ ءَ کارمرد بیت۔ ا۔ک: او میتگ! او شھکرم! او ملک ءِ مردماں!

بلے دلگوش کنگ بہ بیت کہ ایشی ءِ رندءَ ''ہ'' گیش کنگ مہ بیت کہ گڑا ایشی ءِ بزانت پہ بدیں لوٹگ ءَ بیت۔ ا۔ک: اوہ پلاں اتی بات! اوہ کہ اوہ ءَ نہ کرزے!

در۔ ۱۷

یکّی ءِ ''ے''

اے ''ے'' یک بازگیش اِتگ ءُ بے کچّھیں گالے بلے اَنگت ھم مئے باز ندکارءُ لبزانکاراَیشیءَ رَدکارمرد کنگءَ اَنت۔

اِے یکّی ءِ ''ے'' اِنت کہ نامگال یا نام رنگءُ نام بزانتیں گالانی گُڈسرءَ گیش کنگ بیت کہ چوش کنگءَ رند ھما چیز یکّے شمار بیت۔ انچوش کہ:
دست+ ے=دستے، اُشتر+ ے=اُشترے، مردم+ ے=مردمے۔ بزاں یک دستے، یک اُشترےءُ یک مردمے۔

اے ھم زانگ لوٹ اِیت کہ اے گوں ھمے گالاں یکجا نبیسگ بیت۔ اگاں انچیں گالے کہ آئی ءِ گُڈسرءَ ''ا۔ی۔ے'' اَنت گڑا ھمے ''ے'' جتا نبیسگ بیت۔ ءُ ایشی ءِ چیرءَ پہ نشان ءِ ھاترءَ دو ٹِک جنگ بیت۔ انچوش کہ: ورنا: ورنایے، سُرنا: سُرنایے، بالی: بالی یے، نمدی: نمدی یے، بے: بے یے۔

باز ندکار پہ نزاھکاری ھمے یکّی ءِ ''ے'' ءُ ''ایت'' (ا۔ے۔ت) نبیس اَنت کہ ھچ رنگءَ راست نہ بیت ءُ پھک رَد اِنت۔ البت پارس ءِ نندوک کہ پارسی گپ جن اَنت وھد یکہ شمارکن اَنت گڑا ''یکت، دوت، سیت، چارت'' گوش اَنت کہ آیانی مراد ''یک تا، دوتا، سے تا، چارتا'' اِنت۔

گوں نبیستوکاں دسبندی کنگ بیت اِے رنگیں بے رھبنداں مہ کپ اَنت کہ ندکاری اِش پہ تاھاپاں کپ اِیت۔

''ایت'' ءِ گال پھک رَدِ انت بلے گوں الپ ءِ زیر ءَ ''اِیت'' (ا۔ی۔ت) وانگ بہ بیت گڑا دگہ بزانتے دار اِیت کہ آ یکّی کارگالانی گُڈ سرءَ کیت۔ ا۔ک: سُر اِیت، پُرش اِیت، دِر اِیت، کپ اِیت۔

ھمے رنگ ءَ دگہ لھتیں ندکار ھمے یکّی ءِ ''ے'' ءِ بدل ءَ پہ نزانتکاری ''ءِ'' ءِ گال ءَ کارمرد کن انت کہ پھک رَدِ انت، باید اِنت کہ یک چیزے ءَ پہ یک دانگے منّنگ ءَ ھمے یکّی ءِ ''ے'' آئی ءِ گُڈ سرءَ گیش کنگ بہ بیت۔ انچوش کہ یازدھمی دَرءَ گوشگ بوتگ اے یکّی ءِ ''ے'' ءَ پہ ''ءِ'' ءِ جاگہ ءَ ھم باز ندکار پہ نزانتکاری کارمرد کنت کہ ھم رَدِ انت ءُ ھچ رنگ ءَ چوش کنگ نہ لوٹ اِیت۔

در - ۱۸

ۓ اِش

اے گال ''ۓ'' چوکہ ''اِے'' ءِ وانگ لوٹ اِیت۔ ایشی ءِ گالوار سبک اِنت۔ بلکیں چہ ''اِے'' ءَ ھم کتیں ''تھل تر'' اِنت بلے چوش پھک تھل نہ اِنت کہ سرجمی ءَ پہ ''ای'' ءَ بدّس ایت۔ اے گال ''ۓ'' انچیں رنگے ءَ کارمرد بیت کہ گپ باز ڈولدار ءُ زبان سک بُراھدار بیت۔ بلے ایشی ءِ نبیسگ ءِ رھبند ءِ بارہ ءَ کمیں گپ جنگ لوٹ اِیت کہ اے گال ءَ ھم ندکار باز رنگ ءَ نبیسگ ءَ انت کہ میار یگ ھم کنگ نہ بنت پرچا کہ یکّے ایشی ءِ گالوار ھمے رنگ ءَ اِنت ءُ دومی ایش کہ دیگا ھچ رھبندے جوڑ کنگ نہ بوتگ۔ یک برے اِے تھل ءِ گپ ءَ بچار اِت ءُ رند ءَ ایشی ءِ بارہ ءَ گپ جنگ بیت۔

پَس ۓ دُشت: بڑاں آئی ءَ پس دُشت۔ اِدءَ زانگ بوت کہ ''ۓ'' ''آئی ءَ'' ءِ بزانت ءَ زورگ بوتگ۔ (دگہ جاگھاں اِے ''آئی ءَ'' بزانت ءَ ھم دنت)۔

ایشی ءِ سبک تریں گالوار ءِ پد ءَ اے گال باید اِنت کہ ''اے'' نبیسگ بوتیں بلے انچوش کہ مازانیں کہ ''اِے'' ءِ گال ماں بلوچی ءَ پیسرءَ کارمرد بیگ ءَ اِنت کہ ''ایش'' ءِ بزانت ءَ اِنت۔ اگاں ما ایشی ءَ ''اِ'' پہ نبیسیں، یکّے ایش کہ مارا ازدنت پرچا کہ گوں دومی گال ءَ کہ ایشی ءِ رند ءَ کیت ھوربیگ ءَ گشتل نہ بیت ءُ دومی مستریں سبب ایش اِنت کہ گالوار ۓ ھم رد بیت۔

دگہ انچیں گالے کہ جتا وانگ ءُ نبیسگ بیت آ ''ءِ'' اِنت، بلے اے گال ءِ پیسرءَ انچیں جاگھے کارمرد گرتگ کہ اودءَ ماراسکٹ ترپکار اِنت۔ ھردوئیں جاگھاں یکّیں گال ءَ نہ زیریں کہ اڑگ بیت ءُ پدءَ ایشی ءِ گالوار ھم رد بیت۔

یک ءُ دوندکارءَ ایشی ءِ نبیسگ ءَ ''ء'' لوٹ اِتگ بلے یکّے ایش کہ مارا گوں ''ءِ'' ءَ سک اڑین ایت بلے دومی ءُ مستریں گپ ایش اِنت کہ ایشی ءِ گالوار پھک چو ''اِی'' ءَ اِنت۔

چہ اے راستیں گپ ءَ مانزانتکار گیں کہ بلوچستان ءَ ایشی ءَ ''اِی'' ءِ گالوارءَ ھم گوش اَنت۔ ماگاں ایشی ءَ ھمے ''اِی'' ءِ گالوارءَ بزیریں چوش نبیسگ بیت: ''پِس اِی دُشت'' کہ ایشی ءَ ''پِسی دُشت'' نبیسگ ءَ اَنت۔ بلے اے ''ی'' ءِ گیش کنگ مارا دگہ گپچلے ءَ پڑین ایت۔ پرچا کہ ما اِے ''ی'' ءَ پہ بنیادی ءِ ''ی'' ءَ کارمرد کنیں۔ اـک: پُسی: بزاں ھما چیز کہ گوں ''پِس'' ءَ بنیادی کنت۔ اـک: پُسی پوست، پُسی میِد، پُسی شیر، ھمے رھبند ءَ ما گوشیں: کوھی بُز، دریائی مار، گوکی ڈیمگ، تگردی لوگ، گنزی چوٹک۔

ھمے رنگ ءَ دگہ گالے ''ئے'' اِنت بلے یکّے وَ ایشی ءِ گالوار چوکہ بے سُریئوکیں ''اے'' ءَ سک سُبک اِنت کہ رَد بیت، دومی ایش کہ اِے گال ءِ جند ھم دگہ جاگھے ءَ کارمرد کنگ بوتگ کہ اودءَ شرتر ءُ جوان ترین ءُ راستیں ڈنگے گپتگ ئے۔ کہ اودءَ پہ دیم ءِ مردم ءَ گوشگ بیت۔ اـک: تو کے ئے، تو کجا روئے، تو نیس ئے

(اِے ''ئے'' ءِ بارہ ءَ دگہ درے ءَ گپ جنگ بیت)

ہمیشکا یک انچیں گالے زورگ لوٹ اِیت کہ ماراچّہ رنگ ءَ وانگ ءُ نبیسگ ءُ رودات مہ کنت۔ پہ ایشی ءَ ما یک نوکیں گالے ''ۓ'' زُرتگ پرچا کہ ایشی ءِ گالوار

ناکہ چو یکّی ءِ ''ے'' ءِ تلگ اِنت ءُ ناکہ چو سیادی ءِ ''ی'' ءِ جُھل اِنت۔ پہ چاکہ ایشی ءِ گالوار ''اِے'' ءُ ''ای'' ءِ میانجی ءَ انت بزاں چہ ''اِے'' ءِ جُھل ترءُ چہ ''ای'' ءِ کمّیں تلگ ترءُ سبک تر وانگ بیت کہ ایشی ءِ راستیں گالوار ھم ھمیش اِنت۔ بزاں اے رنگ ءِ نبیسگ ءَ اے گال ماراچہ یکّی ءِ ''ے''، سیادی ءِ ''ی''، ''ے''، ''اے'' ءِ ھرپچّینانی اڑاں پھک گیشّین ایت۔ بلے چو کہ دگہ نوکیں گالاں دلگوش کنگ لوٹ ایت کہ ایشی ءِ نبیسگ زرد مہ بیت کہ ''ے'' ءِ سرءَ کسانیں ''ءِ'' چوش ''ۓ'' نبیسگ بہ بیت۔ ایشی ءِ کارمرد کنگ ءَ رند زانگ بیت کہ پہ بلوچی نبشتہ ءَ چتور آسان اِنت۔

انچوش کہ گوشگ بوت ایشی ءِ راستیں گالوار چہ ''اِے'' ءِ جُھل ترءُ چہ ''ای'' ءِ کمّیں سبک تر اِنت۔ ءُ اے ھم ما گوشگ کہ بلوچستان ءَ باز جاگہ ءِ مردم ایشی ءَ چو ''ای'' ءِ ھم گوش انت۔ بلے اے اڑ ءَ پہ آسانی گیشّینت کنیں کہ ھرکس ایشی ءَ وتی گالوار ءَ ونت کنت کہ گوں ھمے رھبند ءَ ''ۓ'' نبیسگ ھرکسی گالوار ءَ راست بیت۔

چہ اے گپ ءُ ٹراں ءَ رند اِے ھم زانگ بہ بیت کہ ''ۓ'' ءِ گال پہ یکّے ءَ اِنت۔ پہ باز ءَ ''اِش'' ءِ گال کارمرد بیت کہ ایشی ءِ گالوار ءُ نبیسگ ءِ رھبند ءَ ھچ رنگیں اڑ ءُ گُڑے مان نیست۔ اے دوئیں گالاں ماں گپّاں بچار اِت:

پہ یکّے ءَ: پُس ۓ بُرت (بزاں آئی ءَ پُس بُرت)۔ نمدی ۓ ونت (بزاں آئی ءَ نمدی ونت) آپ ۓ وارت (بزاں آئی ءَ آپ وارت)

پہ باز ءَ: پُس اِش بُرت (بزاں آیاں پُس بُرت) نمدی اِش ونت (بزاں آیاں نمدی ونت) آپ اِش وارت (بزاں آیاں آپ وارت)

اے ھر دوئیں گال گپّانی گُڈ سرءَ ھم نبیسگ بنت۔ اےک: پُس بُرت ۓ، نمدی ونت ۓ، آپ وارت ۓ، بلے اگاں زبان زانتی اِیرت چاری بکن ۓ چہ

ھمے ''ے'' ءِ جاگہ ءِ مَٹ کنگ ءَ گپ ءِ بزانت ھم کمّیں بدل بیت۔ البت ''ے'' ءِ جند ءِ کارمرد برابر انت۔ ھمے رنگ ءَ پہ باز ءَ مانُوشتیں: پَس بُرت اِش، نمدی وَنت اِش، آپ وارت اِش۔

''پس بُرت ے'' ءِ تہ ءَ اگاں ''ے'' ءِ گال ءَ ما گوں ''بُرت'' ءَ یکجا بکنیں ھم ردوانگ نہ بیت ءُ بزانت ھم مارا رَد نہ دنت۔ ا۔ک: ''پَس بُرتے'' اگاں ما پہ تُرسیں کہ چوشی ءَ ''ے'' ءِ کسانیں ''ءِ'' چہ بے پرواھی ءَ دَور دیگ بیت ءُ گوں یکّی ءِ ''ے'' ءَ اڑ ایت، مۓ تُرس رَد نہ انت، بلے اے ھم زانگ لوٹ ایت کہ یکّی ءِ ''ے'' ھروھد نامگال یا نام بزانتیں گالانی رند ءَ کیت ءُ اے ''ے'' ءِ گال انچوش کہ نامگال ءُ نام بزانتیں گالانی رند ءَ کیت ھمے رنگ ءَ کارگالانی گُڈسر ءَ ھم کیت۔ ا۔ک: دل ے پُرشت، لیس جت ے، روگ ے شرّ نہ انت (بزاں آئی ءِ روگ شرّ نہ انت)، کُشگ ے زوراکی یے (بزاں آئی ءِ کُشگ زوراکی یے)

ہمیشکا اگاں مالوٹیں کہ وت ءَ چہ اے سرجمیں اڑاں بہ پھریزیں گُڑا باید انت کہ ''ے'' ءِ گال ءَ ھروھد ءَ جتا بہ نبیسیں کہ ھر رنگ ءَ پہ وانگ ءُ نبیسگ ءَ شرتر گیشّ ایت کہ ھچ رنگ ءَ بزانت ءِ رَد بیگ ءِ تُرس ھم نہ بیت۔ انچوش کہ شمازان اِت ایشی ءِ باز ''اِش'' ھم ھمے رھبند ءَ گپت دَروَر:

ے: بند ے بست یا بند بست ے۔ بزاں آئی ءَ بند بست

ڈگار ے کشت یا ڈگار کشت ے۔ بزاں آئی ءَ ڈگار کشت

سر ے پُرشت یا سر پُرشت ے۔ بزاں آئی ءِ سر پُرشت

اِش: راہ اِش بست یا راہ بست اِش۔ بزاں آیاں راہ بست

گوک اِش بُرت یا گوک بُرت اِش۔ بزاں آیاں گوک بُرت

لوگ اِش کپت یالوگ کپت اِش۔ بزاں آیانی لوگ گپت

ھمے ''ے'' دگہ گپانی تہ ءَ چوش کارمرد بیت: ''دورے بدے'' بزاں آئی ءَ یا ایشی ءَ دور بدئے۔ شرّ ے بکن۔ بزاں ایشی ءَ شرّ بکن۔ سرءَ ے بگر، بزاں آئی ءِ سرءَ بگر، بُرات ءَ ے مجن اِت، بزاں شما آئی ءِ بُرات ءَ مہ جن اِت۔

''اِش'' ءِ گال ھم ھمے رنگ ءَ کارمرد بیت۔ بلے بازیں ندکار ''اِش'' ءِ گال ءَ پہ نہ زانتکاری ''ے'' ءِ بزانت ءَ زیر ایت کہ پھک رد بیت۔ ''ے'' پہ یکّے ءَ انت ءُ ''اِش'' پہ باز ءَ انت۔

اے۔ ایش

''اے'' ءِ گال بُندرءَ ''ایش'' انت بلے چہ بازیں کارمردءَ پڑشگ ءَ ''اے'' بوتگ۔ پرچا کہ ''ایش'' ءِ نوشتگ ءَ ''ش'' ءِ گالوارءِ گیشینگ گوں رندی گال ءَ گران بیت۔ چوناھیگا اگاں کسے ''ایش'' ءِ گال ءَ سرجم ءَ نبیس ایت زُوتر نہ بیت بلے بلوچی زبان ءِ بزاہءَ بساہ ءَ وانا کی ءِ ھاتر ءَ اے گال ھروھد ''اے'' نبیسگ ءَ نوشتگ بیت۔ البت ایشی ءِ رند ءَ اگاں ''اَنت، اِنت، اَت، اِے'' یا دگہ ھمے رنگیں گالے بیت گڑا ایشی ءَ ''ایش'' نبیسیں ''ایش اِنت'' کہ ماوتی ھمے کتابانی تہ ءَ ھم ''ایشی'' ءَ نبشتگ۔ دَرور:

اِے: اِے منی کلاہ اِنت۔ اِے لوگ شرّ اِنت، اِے شاھی اِنت۔

ایش: منی گلاہ ایش اِنت، دلگَش ءِ لوگ ایش اِنت۔ مردم ایش اَنت۔

ایشی ءَ من ءَ بدے۔ اِے ایشی ءِ نہ اِنت۔

بازندکار ''اِے'' ءِ گال ءِ جاگہ ءَ ''اِءِ'' نبیس ایت بلے منی سرپد نہ بیت کہ اِے چتور وانگ بیت۔ مازانت نہ کنیں کہ ''ا'' ءَ سرینوک پر اِنت یا کہ اِنّاں۔ اگاں پر اِنت اِے ھم زانگ نہ بیت کہ چتور وانگ بیت شما ھم ایشی ءِ وانگ ءَ گوں من کُمک بہ بئیت۔ ماایشی ءَ سُرینوک پر کنیں اِے چوش بیت ''اَءِ، اِءِ، اُءِ'' پدءَ اگاں سُرینوک پر مہ کنیں ''ا'' اوشت بیت۔ ''ا'' کہ گال ءِ بُنگیج ءَ اوشت بیت گڑا بزاں آئی ءِ جند نیست اِنت پرچا کہ گال ءِ بُنگیج ءَ ''الپ'' ءِ اوشت وانگ ءَ چہ دپ ءَ بھ ھچ

رنگیں تو ارے ورنئیت ۔ ہمیشکا آئی ءِ نیسگ ھم گیشی یے۔ چہ اے ''ا'' ءِ دیرکنگ ءَ رند تھنا ''ءَ'' سر کیت کہ آئی ءِ کارمرد ءَ شماشر زان اِت۔

گوں ''اءَ'' ءِ گال ءِ نبیسوکاں دسندی کناں کہ ایشی ءَ یلہ بدینت ءُ دگہ ندکاراں ڈاہ دیاں کہ وت ءَ چہ چوشیں بے رھبند یاں بہ پھریز اَنت۔

در۔ ۲۰

اَے

''اَے'' ءِ گال بلوچی ءَ چو کہ ''او'' ءِ رنگیں گالان اِنت کہ پہ کسے ءِ گوانک جنگ یا آئی ءِ دلگوش ءَ گوں وت تر ینگ ءَ یا کسے ءَ پہ ترسینگ یا پھریزگ ءِ ھاتر ءَ گوشگ بیت۔ بلے اے گال پہ نزیک ءِ مردم ءَ گوشگ بنت۔ ما گوشیں: اَے مردماں شما منی گپاں ھم گوش بدار اِت، اَے مرد چوشیں زوراکی ءَ مکن، اَے مرد وتی دپ ءَ بدار۔

باز جاگہ بلوچستان ءَ ھمے ''اَے'' ءِ گال ءَ پہ ''ھو'' ءِ بزانت ءَ ھم زیرانت بلے آ گالوار ءَ گڑا اے گال ''ھے'' نبیسگ لوٹ ایت۔

یں

اے گال ''یں'' ھم چہ ھما چاریں گالاں یکے کہ بُنگیج ءَ ''سرچمگ'' ءَ ءُ زندءَ مگسی ھاؤس ءِ ندکارانی دیوان ءَ منگ بوتگ اَنت (آ دگہ سئیں گال ''ءَ، ءِ، ءُ'' اَنت کہ پیسر ءَ گپ جتگ بوتگ) چوناھیگا اے گال بلوچی ءِ وتی جندءِ گالے کہ ایشی ءِ نبیسگ ءُ وانگ ءَ ھچ رنگیں اڑے پادنیت کہ چہ بُندرءَ سرجم ءَ برجمیں رنگے ءَ وانگ ءُ نبیسگ بیت۔ بلے مگسی ھاؤس ءِ دیوان ءَ ایشی ءِ بدل ءَ ''ءِ'' ءِ نوکیں گال پیش کنگ بوت بلے اے نوکیں گال ''ءِ'' زورگ نہ بوت کہ ایشی ءِ گالوار ''اِن'' اِنت۔ کہ دو زبر، دو زیر، دو پیش (ً ٍ ٌ) ءِ گالوار ''اَن، اِن، اُن'' بیت۔ اے عربانی جوڑ کرتگین اَنت۔ عرب گوش اَنت کہ بُندرءَ ھمے ''ن'' ھست اِنت بلے ایشی ءِ بدل ءَ یک یک زبر، زیر ءُ پیشے گیش اِش کرتگ ءُ وتی ھما وھد ءِ رھبند ءِ پدءَ نبشتگ اِش آسان تر کرتگ۔ مرچی نوکیں دورءِ عربی نبیسوک سرجم ءَ اے دوئیں سُر ینوکانی دوئمی سُر ینوک ءِ بدل ءَ اوشت ءِ نشان ءُ ءَ جن اَنت۔ آ گوش اَنت کہ ھمے رندءِ اوشت ءِ نشان بزاں ھما دورداتگیں ''ن'' ءُ یک اِنت۔ ''ً، ٍ'' انگت ھم وتی کوھنیں رنگ ءَ ھم نبیسگ بنت۔

بلے ''ٌ'' ءُ ھر وھد ''ٍ'' ''ن بشتگ کن اَنت کہ یکجا ''ٌ'' ''ے'' کن اَنت۔ چہ اے کپانی جنگ ءَ ھمے مراد ایش اِنت کہ اگاں ما ''بدءٍ'' یا ''شرءٍ'' بہ نبیسیں ایشانی گالوار ''بد اِن'' ءُ ''شر اِن'' بیت کہ راستیں گالوار نہ اِنت پر چا کہ ایشی ءِ گالوار

کنیں ڈراج کش لوٹ ایت۔

ھے رنگ ءَ اگاں ما ''ءِ'' ءَ کارمرد بکنیں باز گالانی نبیسگ گران ءُ گالوار اِش رد بیت۔ اے ک: ''بدءِ آنی'' ءِ گال انچوش کہ نبیسگ ءَ بد اِنت ھے رنگ ءَ ''بد اِن آنی'' ءِ گالوارءَ ھم رد اِنت۔

ہمیشکا ما ''یں'' ءَ گالانی رندءَ گیش کنیں کہ ھم پہ وانگ ءَ وتی سُبک ءُ ڈراج کشیں راستیں گالوارءَ دنت ءُ پہ نبیسگ ءَ ھم آسان تر اِنت، اے ک:

بدیں، شرّیں، ڈراجیں، راستیں، ڈروگیں۔

سیاھیں جمبر، بُرزیں کوہ، دُوریں راہ، پُرشتگیں دیوان۔

ھے رنگ ءَ: گُشتگینانی بیر، گاریںانی شوھاز، پُرشتگینانی ٹُکر۔

در - ۲۲

نْسیادی ءِ "ی"

اے "ی" نامگال یا نام بزانتیں گالانی رندءَ گیت کہ چہ اے "ی" داریں گال ءَ رند آتلگیں دومی گال گوں ھمے نامگال ءَ سیادی کنت، اِ ک: "گوکی روگن"۔ اِدءَ ما سرپد کنگ بئیں اے روگن چہ گوک ءَ در آتلگ انت۔ چہ ھمے "ی" ءِ کارمردءَ مازانیں کہ روگن "گوکی" اَنت "پَسی" نہ اَنت۔ ھمے رنگ ءَ "تگردی لوگ" ھما لوگ اِنت کہ چہ تگردءَ جوڑ کنگ بوتگ۔ انچوش کہ آ روگن گوں گوک ءَ سیادی کن اَنت ھمے رنگ ءَ اے لوگ ھم گوں تگردءَ سیادی کنت۔ ہمیشکا اے "ی" ءَ ما سیادی ءِ "ی" گوشیں۔ نوں ما نبیسیں:

دریائی مدگ۔ نُچی لٹ۔ ثپی ملسک۔ اُشتری مھار۔ آپی مار۔ شرپشی تاک۔ گوکی پوست۔ دشتی گرز۔ داری شلگوگ۔

ھمے رنگ ءَ: **آپی**: بزاں ھما مردم کہ آپ کار اِیت یا بھا کنت۔

داری: ھما مردم کہ دار بھا کنت

دشتی: دشت ءِ نندوک

اُشتری: ھما مردم کہ اُشتر کشّی کنت۔

(اے نْسیادی ءِ "ی" ءِ بارہ ءَ گیشیں گپ ھرو ھمی درءَ ھم جنگ بوتگ۔)

سوج: ھما گال کہ آئی ءِ رندءَ "ا" کیت اودءَ چہ سیادی ءِ "ی" ءَ پیسر "ءَ" گیش کنگ بیت۔ اِ ک. دریا + ئی = دریائی۔ ھمے رنگ ءَ مُرنائی، ھلوائی، درنائی۔ (شنگ کار)

در - ۲۳

بازءِ "اں"

ھر چیزے کہ چہ یکّے ءَ گیش بیت آئی ءِ نامگال ءِ گُڈّسرءَ "اں" گیش کنگ بیت۔ اے ک: مردم، مردماں۔ دست، دستاں۔ دار، داراں۔ کَس، کَساں۔ راہ، راھاں۔

اے گپ ھم زانگ لوٹ ایت کہ "باز" ءِ گال ماں اے رنگ ءَ بلوچی ءَ کم پکار بیت۔ پرچا کہ گیشتر گپانی تہءَ "نامگال" ءِ بدل ءَ "کارگال" "باز" نیشگ بیت۔ بلے یک برے ھماں گپاں نیشیں کہ آیانی تہءَ "نامگال" "باز" ءِ رنگ ءَ انت۔

مردماں زھر زُرت۔ داراں پُرّوش۔ آ گُڈاں کار ایت۔

منی زرّاں بدئے۔ پیاں تراس کت۔

لھتیں ندکار "داران ءَ پُرّوش" ءَ "گُڈان ءَ کار ایت ءُ" "منی زرّان ءَ بدئے" نبیس ایت۔ بزاں: "داران، گُڈان، زرّان" ءِ رندءَ "ءَ" ءِ گال ءَ گیش کنت۔ اے گپ راست اِنت کہ بلوچستان ءَ لھتیں جاگھاں انچوش گُوش اَنت۔ بلے پہ ندکاری ءُ وانئیں بلوچی ءِ نبیسگ ءَ اے "ءَ" ءِ گیش کنگ شرّ نہ اِنت۔ چہ ایشی ءَ ندکار وت ءَ بہ پھریز اَنت کہ پہ بلوچی زبان ءِ ندکاری ءَ سیٹ اِنت۔ بزاں "داراں پُرّوش، آ گُڈاں کار ایت، منی زرّاں بدئے" نبیسگ لوٹ ایت۔ البت ماں لھتیں جاگھاں پہ "سنگ، پیشرِ دیاردءِ ھاترءَ کزا جاگھے ھمے "ءَ" ءِ گیش کنگ روا بیت۔

انچوش کہ ما "ءَ" ءِ گال ءَ "شپ ءُ نیم، ڈرچک ءِ تاک، شلوار ءِ پاڈگ ءَ تچر

ءِ دستگ'' ءِ گیاپانی تہ ءَ پہ یک چیزے ءَ کارمردکنیں۔ بلے وھدے چیز باز بنت ءَ ''باز'' ءِ رھبند ءِ پدءَ آیانی رندءَ ''اں'' گیش کنگ بیت گڑا ھمے ''ءِ'' ءِ بدل ءَ ''ی'' نبیسگ بیت۔ بزاں پہ یک ءَ ''ءِ'' انت ءُ پہ بازءَ ''ی'' انت۔ اِک: ڈرچکاں، ڈرچکانی تاک، شلواراں، شلوارانی پاوگ۔

چوناھیگا اے ''ی'' بندرءَ ھمے ''ءِ'' بوتگ بلے زبان ءَ وت پُروشتگ ءُ ''ی'' ءِ رنگ ءَ تریتگ۔ ہمیشکا ''مردمان ءِ، ڈرچکان ءِ'' نبیسگ رد انت۔ اے گال ''مردمانی، ڈرچکانی، تیرانی'' نبیسگ لوٹ اَنت۔

''باز'' ءِ رنگ ھمے سئیں اَنت ءُ بس، جہل ءَ دگہ لھتیں نامگال پہ دَرووری پیش کناں۔

دل، دلاں، دلانی، لوگ، لوگاں، لوگانی

راہ، راھاں، راھانی، کوہ، کوھاں، کوھانی

بوجیگ، بوجیگاں، بوجیگانی، نگار، نگاراں، نگارانی

بلوچی ءِ رھبند ءِ پدءَ گیاپانی تہ ءَ گیشتر جاگھاں نامگال ''یکے'' نبیسگ بیت بلے آئی ءِ بدل ءَ کارگال ''باز'' نبیسگ بیت ھمے کارگال نامگال ءِ بزانت ءَ ''باز'' کنت، اِک: مردین شُت اَنت، پس گاراَنت، آئی ءَ زرّ بُرت اَنت، اے سئیں گیاپانی تہ ءَ ''مردین، پس، زرّ'' ھرسئیں ''باز'' اَنت بزاں چہ یکے ءَ گیش اَنت بلے اے گیاپانی تہ ءَ چو کہ یک یکے ءَ بشتگ اَنت۔ ایشانی باز ءِ بزانت ءَ گڈی گال ''اَنت'' گیشتین ایت۔ اگاں ما ''مردین شُت، پس گار انت، آئی ءَ زرّ بُرت'' بگوشیں گڑا اے بزانت ءَ ''مردین یکے، پس یکے، زرّھم یکے'' بیت۔ ہمیشکا اے زانگ لوٹ ایت کہ گپ ءِ تہ ءَ یا نامگال ''باز'' بیت یا کہ کارگال۔

اینت۔ ات۔ اِتگ

اے زانتکیں چیّے کہ ھر کارگالے ءِ بُنگال ءِ گڈّی آب "گ" اِنت۔ ہمیشکا ما ایشی ءُ بُنگال ءِ نشان گُوشت کنیں پرچا کہ ھچ کارگال ءِ بُنگال بے "گ" نہ بیت۔

مارا اِدءَ اے بُنگال یا چہ آئی ءُ حُرکت اِتکیں کارگالانی بارہ ءَ آ گپ جنگی نہ اَنت کہ ماں بُن رھبندی وانگی ءِ تہ ءَ جنگ ءُ گیش ءُ گیوار کنگ بنت۔

اے وانگی ءِ تہ ءَ مئے مراد تھنا بلوچی گالانی ماں راستیں گالوار ءِ رھبند ءُ نبیسگ ءِ بارہ ءَ گپ ءُ تران کنگی اِنت۔

اے دَرءِ تہ ءَ مارا گوں کارگالانی بُنگال ناں بلکیں ایشانی گُوست ءِ بارہ ءَ یک اڑے گیشینگی اِنت۔ اے کارگالانی گُوست اگاں چو کہ بُنگالاں یکّیں رھبند ءَ بوتیں اَنت بازخوان اَت بلے ماگندیں کہ چہ اے گُوستاں نیمے ءِ گڈّی آب "ت" اِنت ءُ دگہ نیمے ءِ "ک" اِنت۔ پدءَ ھمے "ت" ءُ "ک" ھم دو ءُ چار رنگ ءَ تر اَنت۔ انچو کہ ماگندیں کہ: "روگ، پُرشگ، نندگ، لگاشگ، گراوگ، تچگ، رچگ، بوجگ، گیجگ" ءِ گالانی گُوست "شُت، پُرشت، نِشت، لگاشت، گراست، تتک، رِتک، بوتک، گِتک" اَنت۔

چوناھیگا اے گُوست ھر یکّے یا دو دگہ دگہ رھبند ءَ اِنت۔ بزاں پہ دُرستاں یکّیں رھبند نہ اِنت۔ بلے پدءَ ھم پہ اے گپ ءَ گل بیگ لوٹ اِیت کہ

ایشانی گالوار انچوش اَنت کہ پہ آسانی راست نیسگ بوتگ اَنت۔

بلے گوستانی دگہ تکّے ھست کہ آیانی نیسگ ءِ بارہ ءَ گپ جنگ لوٹ ایت۔ چہ آیاں لکھتیں ھما گال اَنت کہ گوں ''اینت'' ءِ گال ءَ گُٹ اَنت انچوش کہ: سُر اینت، جُمب اینت، ذرہ اینت، گرد اینت، اڑ اینت۔ باید وَ ھمیش اِنت کہ ایشانی گُڈ سرءَ آتکگیں ''اینت'' سرجمی ءَ ھمے رنگ ءَ نیسگ بہ بیت، بلے اگاں چہ ایشاں ''الپ'' ءَ دور بدئیں، اے گالاں ''سُر ینت، جُمبینت، ذرھینت، گُردینت ءُ اڑینت'' نیسگ ھم راست بیت کہ چوش کنگ ءِ ھچ رنگیں اڑ ے پاد نہ کنت ءُ ایشانی گالوار ھم رد نہ بیت کہ مے مستریں مراد ھمیش اِنت۔

بلے اے گوستانی دگہ تکّے ھست کہ آیانی گُڈ سرءَ ''اِت'' اِنت بلے اے ''اِت'' چو کہ ''اینت'' ءَ وتی ''الپ'' ءِ دور دیگ ءَ نہ منّ ایت۔ اے گالاں بچار: سُر اِت، جُمب اِت، کَد اِت، بد اِت، شَل اِت۔ اگاں اے گالاں ما سُرِت، جُمبِت، کَدِت، بِدِت، شلِت، بہ نبیسیں ایشانی گالوار مارا اڑین ایت۔ چونا ھیگا انوں من چہ ''ت'' ءَ پیسر آتکگیں آباں سُر ینوک (ِ) پرکرتگ بلے نیسگ ءِ تہ ءَ کس پہ اِش نہ کنت ءُ چوش گالاں رد کنت۔

اے ھم راستیں گپّے کہ اگاں ''سُر اِت'' ءِ تہ ءَ ''الپ'' ءِ زیر ھم یلہ دیگ بہ بیت ھم رد وانگ بیت کہ چو ڈراج گشئیں ''الپ'' ءَ اے گال ''سُرات'' وانگ بیت۔ بلے چوش نہ اِنت۔ پرچا کہ ''اَت، اِت، اُنت، اِنت'' ءِ رنگیں گالانی اے زیر (ِ) ءُ زبر (َ) گوں ''الپاں'' انچوش ھمراہ اَنت۔ انچوش کہ: ''ب، پ، ج'' ءِ گالانی ٹِکّ۔ ہمیشکا اے رنگیں گالانی تہ ءَ ایشانی ''الپانی'' زیر (ِ) ءُ زبر (َ) ھچ رنگ ءَ یلہ دیگ نہ بنت۔ وھدیکہ اے سُر ینوک یلہ دیگ نہ بنت گال ھچبر رد وانگ نہ بنت۔ ہمیشکا

اے رنگیں گوست کارگالانی رندءَ ''اِت'' ءِ گال هر وهد سرجم ءَ نبیسگ بہ بیت۔ فی ما نبیسیں: سُر اِت، جُمب اِت، نس اِت، گُرد اِت، گشّ اِت، سگ اِت، نچ اِت، بچ اِت، ٹرک اِت۔

اے گڈّی ڈکابیں گالاں بازندکار یکجا ''سگت''، بچت، نچت ءَ ٹرکت'' نبیس اَنت کہ چہ آ دگہ گالاں هم زوتر بنت۔ اے گالانی تہءَ هم ''اِت'' ءِ گال جتا لوٹ اِیت۔

همے رهبند ءَ ما نبیسیں: سُر اِتگ، جُمب اِتگ، گُرد اِتگ، گشّ اِتگ، سگ اِتگ، بچ اِتگ۔

دگہ لکھتیں گال هست اِنت کہ چہ نزاهکاری ءَ زد نبیسگ بنت۔ باز مردم ''رس اِتگ'' ءِ گال ءَ ''رستگ'' نبیس اِیت کہ ایشی ءِ بزانت زو بیت۔ پرچا کہ ''رستگ'' ءِ بنگال ''رندگ'' اِنت ءَ ''رس اِتگ'' ءِ بُنگال ''رَسگ'' اِنت۔ دگہ انچیں گالے ''گشّ اِتگ'' کہ ایشی ءَ هم بازندکار ''گشتگ'' نبیس اِیت بلے اے گال هم چو کہ ''بچ اِتگ'' ءَ ''گڈّ اِتگ'' ءَ گشّ اِتگ نبیسگ لوٹ اِیت۔

البت پہ نادری ماں لچّھاں پہ سنگ، ردیا پیشرو ءِ هاتر ءَ ''گشتگ'' نبیسگ روا بیت۔

اِیت

چوکہ چیسرءِ ورءِ گوست ءِ گالانی رندءَ ''اِت'' اَت اے درءِ آیکی کارگالانی گڈسرءَ ''اِیت'' کیت۔ بزاں گوسگیں درءَ چہ ''سُرگ'' ءِ بنگال ءَ ما گوست ءِ کارگال ''سُر اِت'' نبشگ۔ اے درءَ آیکی کارگال ءَ ما ''سُر اِیت'' نبیسیں۔ بزاں ایشی ءِ گڈسرءَ ''اِیت'' ءِ گال اِنت۔ بلے ''اِیت'' ھرگالے ءِ رندءَ کہ توارءَ بدنت انچوش جتا نبیسگ لوٹ اِیت۔ اےک:

''کند اِیت، بند اِیت، پُرش اِیت، جُپ اِیت'' ڈکّابیں گالانی تہءَ انگت ھم شرتر گیش اِیت۔ اےک: رَج اِیت، سگ اِیت، دِڑ اِیت، رَج اِیت۔

اے گالاں: کندیت، بندیت، رَجیت، بَجیت، نبیسگ رد اِنت۔ البت ''جا اِیت، سا اِیت، پتا اِیت'' ءِ گالاں ''جائیت، سائیت، پتائیت'' نبیسگ روا بیت۔ بلے اگاں ایشاں ھم بُندریں رنگ ءَ ''گلا اِیت، ساڑا اِیت'' بہ نبیس ئے شرتر اِنت کہ ''اِیت'' ءِ گال وتی بُندریں رنگ ءَ بیت۔

در-۲۶

اِنت، اَنت، ئے، اِت، آں، ایں

گپ جنگ ءِ تہ ءَ ھر زبان ءَ گال گونڈ گرگ بنت بلے نیسنگ ءَ گال ھر وھد سرجم ءَ زیرگ بنت۔ ھمے رنگ ءَ "اِنت، اَنت، اِت" ھر ئیں گال گپ جنگ ءِ تہ ءَ گیشتر سبک گوشگ بنت۔ چمیشکا بازیں ندکار ایشانی نیسنگ ءَ زردوارت ءَ ایشاں "آں، ایں، ئے" نیسں ایت، ہمیشکا اِے زانگ لوٹ ایت کہ اے رنگ ءِ نیسنگ گالانی بزانت ءَ زردکنت، اے گال چوش اَنت:

پہ "ایش" ءُ "آ" ءَ: اِنت۔

پہ "ایشاں" ءُ "آیاں": اَنت

پہ "تو": ئے

پہ "شما": اِت

پہ "من": آں

پہ "ما": ایں

نی ما چہ ایشاں ھر یکے ءَ جتا جتا گیشینیں۔

اِنت: اے راھی اِنت، کتاب ایش اِنت، پس آ اِنت، بزاں اگاں چیز یکے پہ آئی ءَ "اِنت" نیسنگ لوٹ ایت۔

اے گالاں "اے راھی ایں یا اے راھی اِن۔ کتاب ایش ایں یا ایش اِن۔ پس آ ایں یا آ اِن" نیسنگ زر دا اَنت۔

اَنت: انچوش کہ ''اَنت'' پہ یکّے ءَ انت ھمے رنگ ءَ اے گال ''اَنت'' پہ بازءَ اِنت۔ اے زانگ لوٹ ایت کہ نامگال یکّے نیستگ بیت بلے ایشی ءِ بدل ءَ ھمے کمک کارگال باز نیستگ بیت۔ ا۔ک: اے وانگی اَنت، پس ایش اَنت، آ ذرچک اَنت۔

ادءَ ما دیست کہ ''وانگی، پس، ذرچک'' چوکہ یکّے ءَ اَنت۔ بلے گُڈّی گال ''اَنت'' مارا گوش ایت کہ اے یک یکّے نہ اَنت بلکیں باز اَنت۔ بزاں اگاں اے گپانی رندءَ ''اِنت'' نیستگ بہ بیت پہ یکّے ءَ بنت ءُ اگاں ''اَنت'' نیستگ بہ بیت پہ بازءَ بنت۔

چوشیں گپاں ''اے وانگیاں، پس ایشاں، آ ذرچکاں'' نیستگ پھک رَد اِنت ءُ ھمے رنگ ءَ ''وانگی آن یا کہ اَن، ایش آن یا کہ اَن، ذرچک آن یا کہ اَن'' ءِ نیستگ ھم رَد اِنت۔ اگاں اے رنگ ءَ نیستگ بہ بنت ایشانی بزانت ھم پھک رَد بیت۔ ہمیشکا اے گپ چوش نیستگ لوٹ اَنت:

اے وانگی اَنت، پس ایش اَنت، آذرچک اَنت۔

ئے: اے گال ءِ جند پہ بلوچی نبشتہ کاں وَ توک نہ اِنت بلے ایشی ءِ کارمرد کنگ ءِ بارہ ءَ گپ جنگ لوٹ ایت۔ اے پہ دیم پہ دیم ءِ مردم ءَ گوشگ بیت۔ بلوچی نبشتوک ایشی ءَ گیشتر گوں پیسری گال ءَ یکجا نبیس اَنت، ا۔ک: ''تو چے کنئے؟''، بلے زانگ لوٹ ایت کہ ایشی ءِ نبیستگ ءِ راستیں رھبند ''تو چے کن ئے؟'' اِنت کہ ''ئے'' پہ دیم ءِ مردم ءَ کارمرد بیت۔ بازانچیں جاگہ ءَ ایشی ءِ یکجا نبیستگ گالوار ءَ پھک رَد کنت۔ ا۔ک: ''تو ئے'' یا کہ ''تو کئے'' اے گپ ءِ نبیستگ ءِ راستیں رھبند ''تو کے ئے؟'' اِنت۔

بایداِنت کہ ''ے'' ءِ گال ھروھد جتا نبیسگ بہ بیت چو یک سرجمیں گالےءَ منگ بہ بیت ءُ ھست اِنت ھم جتاءُ سرجمیں گالے کہ ایشی ءَ ءُ دگہ ھمے رنگیں گالاں ''کمکارگال'' یا کہ ''تپورکارگال'' (بزاں تپوریں کارگال) یا کسان ءُ ساد گیں کارگال گوشیں۔

اے ''ے'' ءِ گال ھروھد جتا نبیسگ لوٹ اِیت یکجا نبیسگ ءَ ایشی ءِ ''ءَ'' سک ھیالداری لوٹ اِیت کہ گیشتر ندکار سرگوز بئیگ اَنت ءُ اے چوکہ یکّی ''ے'' ءَ بیت کہ رد اِنت۔ پمیشکا مانبیسیں: تو نشتگ ے۔ تو پال جن ے۔ تو جنگ کن ے۔

دگہ گالانی تہ ءَ کہ ''ے'' وت جتا اِنت بایداِنت کہ ''ءَ'' ءِ نشان ھچ رنگ ءَ یلہ دیگ مہ بیت کہ پدءَ ھما یکّی ءِ ''ے'' ءِ زدورگ بیت۔ ا۔ک: تو گشادے، تو بُرزے، تو گارے۔

ایشی ءِ گالوار چوکہ ''ءِ'' ءَ اِنت۔

دگہ لھتیں گال انچین اَنت کہ اگاں آیانی رندءَ ''ے'' بئیت بازندکار اِش ردنبیس اَنت۔ ا۔ک: ''تو ورگ ءَ ے۔'' ایشی ءَ گیشتر ندکار ''تو ورگاے'' نبیس اَنت کہ پھک رد اِنت۔ ''ورگاے، تندگاے، شودگاے'' نبیسگ رد اِنت۔ ایشانی نبیسگ ءِ راستیں رھبند ایش اِنت کہ باید اِنت کہ چوش نبیسگ بہ بنت: تو ورگ ءَ ے، تو تندگ ءَ ے، تو شودگ ءَ ے۔

اگاں ھمے ''ے'' چہ یکّی ءِ ''ے'' ءَ رند بئیت چوش نبیسگ بیت:

تو شیرے ے، تو شرّیں مردے ے، تو جنگولے ے۔

اِت: انچوش کہ ''ے'' پہ یکّے ءَ اِنت ''اِت'' پہ بازءَ اِنت۔ ''تو'' ءِ جاگہ

ءَ "شما" ءُ "ے" ءِ جاگہ ءَ "اِت" بیت۔ اِے ک: "شما تشنگ اِت، شما پال جن اِت، شما گشاد اِت، شما وانگ ءَ اِت، شما مروک اِت، شما ورگ ءَ اِت۔"

بلے اے گپ زانگ لوٹ ایت کہ اے اِت گوں ہچ گال ءَ یکجا نبیگ نہ لوٹ ایت۔

ھمے "اِت" ءِ گال ماں وگہ بزانتے ءَ بزاں پہ "تو" ءَ ھم کارمرد بیت بلے آئی ءِ جتائیں رھبند ے کہ دیم ءِ ورءَ گپ جنیں۔

بازندکار "اِت" ءَ پہ نزاھتکاری "ے" ئیں ایت بلے چوش کنگ پھک رد انت۔ ھرجاگھے کہ "شما" ءِ گال کیت اودءَ "اِت" بیت۔

آں: اے پہ "یک" گپ جنوکے ءَ کارمرد بیت بزاں پہ "من" ءَ، اِے ک: "من مرید آں، من گار آں" بلے گال ھروھد "اں" نبیگ بیت کہ راست انت، مانیتیں: من مریداں، من گاراں، من رواں، من تنیگاں۔

ایں: انچوش کہ "آں" پہ "من" ءَ انت ھمے رنگ ءَ "ایں" پہ "ما" ءَ انت۔ اِے ک: ما بلوچ ایں، ما تشنگ ایں، اے گال ھم چو کہ "آں" ءَ یکجا نبیگ بیت ما ایشاں نبیستیں: ما بلوچیں، ما گشادیں، ما تشنگیں، اے رنگ ءِ نبیگ ءَ "ایں" ءِ "ا" یلہ دیگ بیت، بلے باز جاگہ ءَ مارا ھر تنگ ءَ اے گال سرجم ءَ جتا نبیگ لوٹ ایت۔ اِے ک:

ما وانگ ءَ ایں، ما ورگ ءَ ایں، ما مروگ ءَ ایں۔

انچوش کہ شما وت شر زان اِت کہ بلوچستان ءَ "د" ءُ "ی" ءِ دو گالوار انت انگت راست تریں گپ ایش انت گوں ایشاں "ا" ءُ "ے" ءِ گالوار ھم ھست انت کہ ایشانی بارہ ءَ "د ءُ ی ءِ گالوار" ءِ ورءَ گپ جنگ بوتگ۔ بلے ھرھد ءِ مردم کہ وتی

جندءِ گالوارءِ پدءَ ''من رئیں'' ءُ ''ماروان'' بگوش ایت رَدئے بیت کہ آ وتی جندءِ رئیس ءِ جھگیری ءَ کنت، بلے ھمے دلگوش بکنت کہ وتی جندءِ گالانی گالواراں رَد بجنگ مہ کنت۔

چہ بُرز ءِ کارمردکرتگیں گیپاں لھتیں جھل ءَ پہ رھدربری ءَ دروری پدءَ نبیسیں۔

اِنت: اے راھی اِنت، وانگی ایش اِنت، پَس آ اِنت، آ ورگ ءَ اِنت۔

اَنت: اے وانگی اَنت، پَس ایش اَنت، آ ڈرچک اَنت، آ نیسگ ءَ اَنت۔

ئے: تو ئے ئے، تو نشتگ ئے، تو ورگ ءَ ئے، تو نندگ ءَ ئے۔

اِت: شما ئے اِت، شما نشتگ اِت، شما روگ ءَ اِت، شما مرگ ءَ اِت۔

آں: من مریداں، من گاراں، من سرپداں، من وانگ ءَ آں، من روگ ءَ آں۔ اے رندءِ دوئیں گیپانی تہ ءَ ''من وانگ ءَ یاں، من روگ ءَ یاں ھم نیس اَنت کہ ھر دوئیں گالوار راست اَنت۔

ایں: ما گشادیں، ما نشتگیں، ما وانگ ءَ ایں، ما روگ ءَ ایں۔ اے رندءِ دوئیں گیپاں ''ما وانگ ءَ ئیں، ما ورگ ءَ ئیں'' نیسگ رَد اِنت۔

اِت ول

انچوش کہ پیسرءَ گیشینگ بوتگ کہ ''ے'' ءِ گال پہ ''آئی ءَ۔ آئی ءِ'' ءَ ''اِش'' ءِ گال پہ ''آیاں۔ آیانی'' ءِ بزانت ءَ کارمرد بیت۔ ا۔ک:

کلاہ ےُ بُرت بزاں آئی ءَ کلاہ برت۔ مال اِش بُرت بزاں آیاں مال بُرت۔ دیوان اِش پُرشت بزاں آیانی دیوان پُرشت۔ ھمے رنگ ءَ ''مَن'' یا ''مَنی'' ءِ جاگہ ءَ ''وں'' ءَ ''تو'' یا ''تئی'' ءِ جاگہ ءَ ''اِت'' ءِ گال کارمرد بیت۔ ما ٹوشیں: کلاھوں بُرت بزاں مَن کلاہ بُرت۔ سروں پُرشت بزاں منی سر پُرشت۔ پہ ''اِت'' ءِ گال ءَ: مال اِت بُرت بزاں تو مال بُرت۔ دیوان اِت پُرشت بزاں تئی دیوان پُرشت۔

ادءَ یک مزنیں سوجے دیگی اِنت۔ آ ایش اِنت کہ انچوش کہ گوشگ بوتگ کہ ''ے'' ءِ گال پہ یکّے ءَ اِنت ءُ ''اِش'' ءِ گال پہ بازءَ اِنت، بلے اے دوئیں گال ''وں'' ءُ ''اِت'' پہ یکّے ءَ اَنت پہ ایشاں ''باز'' ءِ گال نیست۔ پہ بازءَ ھما ''ما'' ءُ ''شما'' ءِ گال کارمرد بیت۔ ا۔ک: پہ یکّے ءَ ''نمدی اِت ونت'' بزاں تو نمدی ونت۔ پہ ''باز'' ءَ ''شما نمدی ونت۔'' ھمے رنگ ءَ ''راھوں گاراِنت'' ءِ ''باز'' ''مئے راہ گاراَنت۔''

لھتے نِدکار ھمے ''اِت'' ءِ گال ءَ پہ زانتکاری ھمے رنگ ءَ کارمرد کن اَنت کہ ''باز'' ءِ بزانت ءَ سے ڈزیر اَنت کہ پھک رَد بیت۔ آ جاگہ ءَ کہ ''اِت'' پہ ''باز'' ءِ بزانت ءَ ڈزیرگ بیت آئی ءِ بارہ ءَ چہ اِے دَرءَ پیسر ءِ درءَ گپ جنگ بوتگ۔

ہمیشکا اِے زانگ لوٹ اِیت کہ ''راہ اِت گار کتگ'' ءِ بزانت ''تو وتی راہ

گار کنگ'' اِنت۔ ایشی ءَ ''شما وتی راہ گار کنگ'' ءِ بزانت ءَ زیرگ رَد اِنت۔ آجاگہ ءَ کہ ''اِت'' پہ ''شما'' ءِ بزانت ءَ کارمرد بیت آئی ءِ بارہ ءَ پیسرءَ گپ جنگ بوتگ کہ آ رنگیں گپانی تہءَ ''شما'' ءِ گال گون انت۔ا۔ک: شما کارءَ گشادِ اِت، شما راہ ءَ گار اِت، شما راہ ءَ رَد اِت، شما واب اِت۔

اے دوئیں ''اِت'' آئی دوئیں رنگاں ماں اے گپاں بچار:

پہ توءَ: دل اِت گار انت، بزاں تئی دل گار اِنت۔ مَرد اِت جت۔ بزاں تو مرد جت۔ دل اِت پُرشت بزاں تئی دل پُرشت۔

پہ شما: شما گار اِت۔ شما چے چار اِت، شما نہدی وان اِت، شما نیس اِت۔

یک برے پدءَ شمارا ثرانگ ءَ پرّ بنیں کہ اے ''اِت'' اے رھبند ءَ پہ یکّے ءَ اِنت ءُ ایشی ءَ پہ ''باز'' ءَ ھمیشی ءِ جند ءِ رھبند ءَ دگہ گالے نیست انچوش کہ گوشگ بوت ''راہ اِت گار انت'' بزاں تئی راہ گار اِنت۔ پہ ایشی ءِ ''باز'' ءَ ماں گوشیں ''شمئے راہ گار اِنت۔''

چوکہ ''اِت'' ءَ پہ ''دل'' ءَ ھم ''باز'' ءِ گال نیست۔ ہمیشکا پہ ''کلاھوں گار اِنت'' (بزاں منی کلاہ گار انت) ءِ ''باز'' ءَ ماں گوشیں ''مئے کلاہ گار اَنت۔''

اے گپ ھم راست اِنت کہ اے دوئیں گال یا راست تریں گپ ءَ اے پنامگال پارسی ءِ ''کارِت'' ءُ ''کارم'' ءِ بلوچی رنگ اَنت۔ کہ پارسی ءَ ھم ھمے بزانت ءَ دینت۔ بلے ماں بلوچی ءَ اے بازبوان راست کارمرد بنت۔ لچھانی تہءَ اے پہ سنگ، ردءُ پیشرد ءَ بوانیں کمک اَنت، ھمے رنگ ءَ بوانیں زیدءُ ندارگے پیداگ کن اَنت۔ زبان زانتیں ندکارگوں وتی راست ءُ رھبندیں کارمرد کنگ ءَ وتی زماں گوں ایشاں نُبراھد ارکن اَنت۔

در - ۲۸

بوت - بیت

چوکہ "و" ءُ "ی" ءِ گالوار ءَ اے ھر دوئیں گال کارمرد بنت۔ بلوچستان ءِ یک بھرے ءَ "بوت" ءِ گال پہ گوست ءِ کارگال ءِ بزانت ءَ زیرگ بیت ءُ پد ءَ دومی بھر ءَ ماں ھمے بزانت ءَ "بیت" ءِ گال ءَ کارمرد کن انت۔

آ مردم کہ "بوت" ءِ گال ءَ پہ "گوست" ءَ زیر انت، پہ آیکی ءَ "بیت" ءِ گال ءَ کارمرد کن انت۔ ءُ آجاگھاں کہ "بیت" ءِ گال پہ گوست ءِ بزانت ءَ زیرگ بیت پد ءَ ھمے بیت ءِ گال ءِ جند پہ آیکی کارگال ءَ ھم زیرگ بیت۔

چوناھیگا ما اے ھر دوئیں گالوارانی نبشتگ ءُ وانگ ءَ راست منئیں بلے باز گپانی تہ ءَ "بیت" ءِ بزانت وانوک ءَ زود ئنت پر چا کہ ھر دوئیں بزانتاں راست بیت۔ اے ک: "آئی ءِ کارشر بیت۔" اے گپ ءِ تہ ءَ "بیت" ءِ گال ءِ بزانت ءَ اگاں "بیتگ" بکن ئے ھم راست اِنت ءُ اگاں "بیت اِنت" ئے بہ منّ ئے ھم ردنہ اِنت۔ پمیشکا اگاں ما پہ گوست ءِ بزانت ءَ "بوت" ءِ گال ءَ بزیریں گڑا ما اے رنگ ءَ ردنہ کپیں۔ انچوش کہ:

پہ گوست ءَ: ھور بوت ءُ زمین تر بوت، گوات بند بوت۔ راہ گار بوت۔

پہ آیکی ءَ: ھور بیت ءُ زمین تر بیت، گوات بند بیت، راہ گار بیت۔

اگاں "بیت" ءِ گال ءَ ھر دوئیں رنگاں کے کارمرد بکنت ما آئی ءَ تر د گوشت نہ کنیں بلے مئے مراد ایش اِنت کہ چوشیں گالے کہ ماں بلوچی ءِ نبشتگ ءُ وانگ ءَ

سکت باز کارمرد بیگ ءَ انت۔ یک انچیں گیش اِنگیں رنگے ءَ نبیسگ بہ بیت کہ آئی ءِ بزانت کس ءَ رد مہ دنت۔

اے ھم زانگ لوٹ اِیت کہ تھناھمے یکّیں "بیت" ءِ جند ءِ گال اِنت کہ ندکاراں رَددنت۔ ایدچہ ایشی ءِ جند ءَ ایشی ءِ کُٹم ءِ دگہ گال رَد نہ دینت۔ پرچا "بیگ بیت انت، بیتگ، بیتگ اَنت، بیتگین" ءِ گالانی بزانت ھما "بوگ، بوت اِنت، بوتگ، بوتگ اَنت، بوتگین" اِنت کہ ھر دوئیں رنگاں راست اَنت کہ وانوک ءَ نبیسوک ءَ اشکنوک ءَ رد نہ دینت۔

ہمیشکا پہ یک گالے ءِ ھاترءَ زبان ءَ اڑینگ شرّ نہ اِنت۔ مارا باید اِنت کہ "بیت" ءِ گال ءَ پہ گوست ءَ مہ زیرین ءُ تھنا پہ آیکی ءِ بزانت ءَ کارمرد ئے بکنیں ءُ پہ گوست ءَ تھنا ھما یکیں "بوت" ءَ بزیریں۔

دروَر:

پہ گوست: آ کار شرّ بوت، پِس گار بوت، ھور بوت، زمین سبز بوت۔

پہ آیکی: مئے کار شرّ بیت، واری گار بیت، دژمن بیگواہ بیت، ملک آزات بیت۔

سُبکوانیں "ے" ءُ "و"

انچوش کہ اِے وانگی ءِ بُنگیجی دَراں گپ جنگ بوتگ کہ بلوچستان ءَ "وْ" ءَ "یْ" ءِ ھردوئیں گالوارد گہ دگہ جاگھاں گوشگ بنت ھمے رنگ ءَ دگہ لھتیں گال ماں بلوچی ءَ ھست اَنت کہ "کیچ کور ءُ ھنگ" ءِ کِرّ اَئی نندوک ایشانی گالوار ءَ سُبک ترگُوش اَنت کہ چوشیں گال بازبر ءَ وانوکاں رددات کن اَنت۔ پرچا کہ بزانت اِش مَٹ بنت۔ انچوش کہ "وْ" داریں گالانی تہ ءَ "نوک۔ گور، دَور، ھَور، گوش، رَوت" ءَ اے گورگُورانی مردم "نوک NOK، کور KOR، دور DOR، ھور HOR، کوش KOSH ءُ روت ROTH گُوش اَنت کہ ھمے گال ماں دگہ بزانتاں ھم ھمے یکّیں رنگ ءَ نبیسگ بنت، انچوش کہ: کور KOUR بزاں ھما کہ میم نہ کنت۔ نوک NOUK بزاں ھما کہ کُوھن نہ اِنت یا اول شپی ماہ، دور DOUR بزاں درد یا تُو رِشت، کوش KOUSH بزاں کُشگ، گُشتن یا پہ گوک چہ چات ءَ آپ کشگ ءِ نموتگ، ھور HOUR بزاں یکجا، ھوار، لوڑ، روت ROUTH بزاں ساھدار ءِ لاپ ءِ یا سروز ءِ یا تھت ءِ روت۔

اے گالانی گالوار کہ چو کہ ماں رومن ءَ گیشینگ بوتگ اَنت ماں بلوچی ءِ اتوگیں نیاھگ ءَ گیشینگ نہ بنت۔ ماں رومن ءَ ما "O" ءُ "U" کارمرد کرتگ اَنت کہ "O" "وْ" ءِ گالوار ءَ دنت ءُ "U" ءِ توار رُ (پیش) ءِ توار اِنت۔ ماں رومن ءَ ما

ھرسێیں رنگاں اے گالاں گیشّیت کنیں۔اےک:

نوک NAOK،نوک NOK،نوک NOUK

اولی رنگ ءَ ما ''ن'' ءَ ـَ (زبرے) پر کتگ کہ رد وانگ مہ بیت بلے رندءِ دوئیں گالاں چہ رنگ ءَ سُریںوک پر کنگ نہ بنت ھمیشکا ''نوک'' ءِ گال NOK ءَ NOUK ھر دوئیں گالواراں وانگ بیت کہ چریشی ءَ یکے ءِ بزانت ''نوک'' اِنت (بزاں نوھن نہ اِنت) ءُ دومی ءِ بزانت ''نوک'' اِنت (بزاں ھما نوک کہ چہ آئی ءَ آپ رِچ اَنت)

چوناھیگا اے اڑچہ ''گھور ءَ گھیر'' ءِ اَڑ ءَ مستر نہ اِنت بلے ھمے یکّیں رد وانگ بیگ ءِ تُرس ءَ مان اِنت کہ ھمے تُرس ''گھور ءُ گھیر'' ءِ گالانی اڑ ءَ مان نیست۔

ما کیچ کور ءَ ھنگ یارکشان ءِ ڈولیں جاگھانی گالوار ءَ وَرددات یا بدل کرت نہ کنیں ءَ ناکہ چوش کنگ لوٹ اِیت۔ پر چا کہ پُراہ ءُ ڈراجیں بلوچستان ءَ ھر جاگھے ءِ نندوک وتی گالوار ءَ چہ دگرانی ءَ دوست تر دار اَنت ءُ کس پہ اے دوتی ءَ میاریگ کنگ نہ بیت ءُ کسے ءَ اے مستری ھم نیست کہ دگہ آبندے ءِ نندوکانی گالوار ءَ پہ نواھگیں پچے بچارایت ءُ آئی ءِ شرّی ءُ گندگی ءِ بارہ ءَ مزدگری یے بکنت۔ ہمیشکا ایشی ءِ بارہ ءَ ما ھمینچک کُوشت کنیں کہ ھر جاگھے کہ اے رنگیں گالانی بزانت ءِ رَد بیگ ءِ تُرس بہ بیت آ کپانی تہ ءَ اے کورکُورانی نندوکیں ندکار ھمے گالاں چوکہ دومی گالوار ءَ گوں ـَ (زبر) بہ نبیس اَنت تاکہ اے رَد وانگ ءُ بزانت اِش رد زانگ مہ بنت۔

ھمے رنگ ءَ ھرچ گالے ءِ تہ ءَ کہ ''ے'' کیت ماں اے کورکُوراں سُبک وانگ بنت۔ بلے ایشانی سُبک وانگ چوکہ آ دگہ ''وْ'' داریں گالاں مزنیں اڑے نہ

بیت۔ پرچا کہ اگاں ھمے گال سُبک وانگ ھم بہ بنت کہ دگہ چوشیں گال کم اَنت کہ ایشانی بزانت ءَ بہ اڑین اَنت۔ اگاں ما ''پیَم، زیَم، گیت، مِیَم، ویَل، ھیَک'' ءِ گالاں بے ۓ (زبر) ءَ ''پیم، زیم، کیت، میم، ویل، ھیک'' بہ نبیسیں ءُ PYM, ZYM, KYTH, MYM, WYL, HYK'' بوانیں، مارا ایشانی بزانت نہ اَڑین اَنت پرچا کہ ''چوکہ نوک، دور، کور'' ءِ گالاں دو بزانت نہ دار اَنت۔

البت لھتیں انچیں گال ھست کہ دو بزانت دار اَنت بلے چوشیں گال کم اَنت۔ ا۔ک: ''سیل، تیل، شیر'' کہ ایشاں اگاں SYL, THYL ءُ SHYR بوان ے ھم ھما یکیں ''سَیل، تَیل، ءُ شَیر'' ءِ بزانت ءَ دینت ءُ اگاں ایشاں ''SHEYR, THEYL SEYL'' بوانیں گڑا ایشانی بزانت چوش بنت۔ سیل: بزاں گوں کسے ءَ سیلگ، سِند ءُ سیل یا ماھیگ ءِ سیل۔ تیل: بزاں ھر ٹیلے نالگینی یا زھریں ٹیل، یا بوجیگ ءِ تیلگ، شیر: رستریں شیر۔

ہمیشکا ھر وھدے کہ ندکار اِے رنگیں گالے ءِ بزانت ءَ اڑے بکند اَنت بایداِنت کہ گوں یک ۓ (زبرے) ءِ جنگ ءَ اے اڑ ءَ بگیشین اَنت۔

در-۳۰

بُنکارگال ءِ ''گ''

کارگالانی بُنگال ءِ گنڈی آب ھروھد ''گ'' اِنت کہ ایشی ءَ ''بُنکارگال'' ءِ ''گ'' ھم گوشت کنیں۔ ا۔ک: جنگ، زروگ، سرگ، سُرینگ، کنگ، بنگ، تچگ۔

من ءَ در گوزبکن اِت ءُ بہ بکش اِت کہ من یک راستیں گپے گوں شما جناں گپ ایش انت کہ دنیگا پہ بلوچی ءِ نیاھگ ءِ نبیسگ ءَ چوشیں رھبندے جوڑ کنگ نہ بوتگ کہ سرجمیں بلوچستان ءِ زبان زانتانی ویم ءَ ایر کنگ ءُ منگ ءَ رند پہ ندکارانی رھدربری ءَ پیش کنگ بہ بیت۔ بلوچی زبان ءِ اے توکیں بارگیگ ءِ شانزدھیں سالانی تہ ءَ ھریک جوانیں ندکارے ءَ پہ بلوچی ءِ بودناکی ءُ وتی وس ءَ کوشست کرتگ بلے پہ بلوچی نیاھگ ءِ راستیں رھبندانی بارہ ءَ مزنیں جُھدے کنگ نہ بوتگ۔ ھمیشکا اگاں یک ندکارے ءِ نبشتگیں نیاھگ چارگ بہ بیت تو گندے کہ یکّیں گال ءَ ماں یکّیں بزانت ءَ چپت رھبند ءَ کارمرد کنت بلے پہ ایشی ءَ ما آ ندکار ءَ میاریگ کرت نہ کنیں پرچا کہ آ ندکارے۔ زبان زانتے ءَ ''بُن رھدربرے'' نہ اِنت۔ آ مردماں کہ اے مزنیں کار ءِ بارہ ءَ سماکپت وتی کوشست ءُ وس ءَ سرجنگ اِش بنگیج کُرت اَنت۔ وھدیکہ آ دگہ ندکاراں دیست کہ اے یک دگہ بُن گپے دست جنگ بوتگ وتی دلگوش اِش ھمے ویم ءَ ترینت۔ گوں اے گپ ءَ کہ دنیگا بلوچی گالانی راستیں گالواراں گیشینت نہ کن اَنت چوکہ زانتکاریں زبانزانتاں بلوچی رھبندانی بارہ ءَ نبیسگ اِش بنگیج کرت۔ گوش ئے زاناں گوشگ ءَ اِت اَنت ''ما پرچا پشت بکپیں''۔ کم کم ءَ

ایشاں آ دگہ ندکار ھم پوٗنات اَنت۔ مرچی ما گندگ ءَ ایں کہ ھر یک ندکارے پہ وتی بلوچی ءَ جتائیں نبیسگ ءِ رھبندے جوڑ کنگ ءَ اِنت۔ چہ اے ندکاراں لھتیں انچین اَنت کہ دگہ زبان زانتے ءِ رندگیری اِش کرتگ بلے اے گپ ءِ منگ ءَ پہ وت ءَ میار زان اَنت۔ ایشانی بارہ ءَ من ھچ نہ گوشاں پرچا کہ پہ ایشانی اے گپ ءِ نہ منگ ءَ بلوچی ندکاری تاوان بار نہ بیت ءُ پرچا کہ اے راستیں رنگ ءَ رندگیری کنگ ءَ اَنت۔

بلے مستریں گپ آ دوی ٹگ ءِ ندکارانی اِنت کہ پہ "راہ ءُ بے راہ" پہ بلوچی ءِ نبیسگ ءَ انچیں رھبند جوڑ کن اَنت کہ پھک رد اَنت۔ پدءَ اے انچیں ندکار اَنت کہ دنیگا بلوچی ءِ گالواراں ھم گیشئیت نہ کن اَنت۔ ہمیشکا من گوشت کناں کہ پہ نزانتکاری ءُ نازانتی اے کارءَ کنگ ءَ اَنت۔ اگاں ناں گڑا بزاں پہ زانت پہ بلوچی زبان ءِ بیرانی ءُ تاوانی ءَ لانک اِش بستگ۔ پرچا کہ ھما نوکیں وانوک ءُ نبیسوک کہ بلوچی وانگ ءُ نبیسگ ءِ بنگیجی منزلان اَنت ءُ دنیگا چہ راہ ءُ رھبنداں زانتکار نہ اَنت ھمے بے راھاں پہ نزانتکاری رھادگ بنت کہ پہ بلوچی ءَ چدءُ مستریں تاوان بوت نہ کنت۔

اے مزنیں داستانے بلے چدءُ گیشتر گپ جنگ مارا چہ وتی مراد ءَ سک دور بارت ءُ پرّین ایت۔ ہمیشکا ما پدءَ وتی بنگپ ءَ گریں۔

مراد ایش اِنت کہ ھمے رنگیں بے رھبندیاں وتی سرپد ءَ کَش اِتگ کہ بُنکارگال ءِ رنگیں سرجمیں بلوچستان ءَ ماں یکّیں گالوارءَ کارمرد بوتگیں گالانی سرءَ ھم بیڑ اِش برتگ کہ "جنگ، کنگ، چنگ، نبیسگ" ءِ گالاں اے واجکار "جنگ، کنگ، چنگ، نبیسگ" نبیس اَنت۔ زانگ نہ بیت کہ اے گالانی گالوار کدی تر اِتگ ءُ "جن نگ، کن نگ، چن نگ" بوتگ اَنت۔

ہمیشکا من سرجمیں ندکاراں ڈاہ دیاں کہ چہ چوشیں بے رھبندیں گالواراں

وت ءَ بہ پھریز اَنت۔

اے زوریں ھمزہ ءَ تھنا پہ اے بُنکارگالاں بیڑ نہ بُرتگ بلکیں ''گور، ھور، سَیل، کُمک، کیت، پاندگ، کرتگ، دوز'' ءِ گال ھم ماں نوکیں گالوارے ءَ ''گور، ھور، سئیل، کمک، کئیت، پانڈنگ، کرتنگ ءُ دوز'' کرتگ اَنت کہ چِد ءُ مستریں زوراکی پہ بلوچی ءَ کنگ نہ بیت۔

اگاں اے رھبند رَگرگ بہ بیت گڑا بلوچی گالے چوشیں پشت نہ کپ ایت کہ بے ھمزہ بہ بیت کہ گالانی گالوار ھم پھک تر اَنت ءُ بزاں دگہ نوکیں زبانے جوڑ بیت کہ چہ ''بلوچی'' ءَ ابید ھرچ نامے بندگ بیت۔

اگاں اے ھمزہ وتی ستاں برس ایت گڑا اگال چون نبشتگ بنت؟ اد ءَ پہ دروَر ءَ یک چُتے نبیساں کہ تاکہ ''بلوچی'' ءُ ''ھمزھی'' ءِ دگری زانگ بہ بیت۔

بلوچی: ھور ءَ گورت زمین سبز بوت ءُ دلوت سیر ءُ پُرز ور بوت اَنت۔

ھمزھی: ھور ءَ گورت زمین سبز بُوت ءُ دلوت سیر ءُ پُرز ور بوت اَنت۔

گوں بلوچی ءِ انوگیں نِباھگ ءِ ھاتر ءَ پہ ناوری ءُ لاچاری کارمرد کرتگیں ما چہ پیسرِگیں ھمزھاں پونز ءَ ایں اے مستریں ھمزھانی ھار ءِ دیمپان چون بوت کنیں۔

دسبندی کناں کہ بلوچی زبان ھوسر ءَ بژگ بہ کن اِت ءُ اے رنگ ءَ ھر وج یک نوکیں بے راھے ءُ دورے ءُ مہ دَیت کہ ایشی ءِ ہیگو اھی مے ذرستانی ہیگو اھی اِنت۔

من ءَ وت بژن اِنت کہ چوشیں گپّ ماں اے وانگی ءَ جنگ بوت اَنت کہ چوش کنگ نہ لوٹ اِتگ اَت بلے من پہ بلوچی ءِ ھاتر ءَ پہ بے وسی چوش کرتگ امیت اِنت کہ وانوک من ءَ درگوز کن اَنت، بکش اَنت۔

در-۳۱

گوستءِ "تگ"

انچوش کہ بیستءُ ششمی دَرءَ گوشگ بوتگ کہ ھر یک زبانےءَ ماں گپ جنگءَ گال گونڈ گرگ بنت بلے ھمے گال نبیسگءَ ھر وھد سرجم کنگ بنت۔ بلے مے گیشتر ندکار چوشیں سکت دلگوش کرزیں گپےءَ ھچ کمار کنگءَ نہ اَنتءُ چو ناوانندھیں مردماں ھمے گالاں نیم بندگءُ دُمب گُڈ کن اَنتءُ نبیس اَنت۔

چہ اے رنگیں گالاں یک ٹکّے ھمے گوستءِ گال اَنت کہ ایشاں ھم گیشتر ندکار دُمب گُڈیں گالوارءَ نبیس اَنت کہ چوش کنگ پھک رَد اِنت۔ ایشاں ندکار: "شُتہ، گُرتہ، جُتہ، رُپتہ، بُرتہ، نِشتہ، گپتہ" نبیسگءَ اَنت۔ بلے اے رنگءَ ایشانی دُمب گُڈ کنگ رَد اِنت۔ چوشیں دُرستیں گال باید اِنت کہ وتی سرجمیں رنگءَ نبیسگ بہ بنت اے گالانی نبیسگءِ راستیں رنگ ایش اِنت:

شُتگ، کرتگ، جتگ، رُپتگ، بُرتگ، نشتگ، گپتگ۔

ھر یک ندکارے باید اِنت کہ وت ھم اے گالاں ھمے رنگءَ سرجمءَ بہ نبیس ایتءُ دگہ نوکیں ندکاراں ھم سرءُ سوج بکن اَنت۔

در-۳۲

کئی۔ کئیگ

اے بُرز ءِ نبشکیں گالانی ھر دوئیں گالوارانی نبیسگ راست انت۔ اے گالانی یک سرجمیں رِدے ھست اِنت کہ ڈرست گوں پنامگالاں جوڑ بنت چوناھیگا چِہ اے دوئیں گالواراں ابید دگہ باز رنگ ءَ گوشگ بنت۔ بلے گِندگ ءَ اے دوئیں گالوار چِہ آ دگراں دیم ءَ تر اَنت۔ اے ھم زانگ لوٹ ایت کہ دومی گالوار کہ آئی ءِ رَند ءَ "گ" اِنت، اے "گ" ھا وھدی گیش کنگ بیت کہ اے گالانی رند ءَ "اَنت، اِنت، اَت یا ءُ" ءِ رنگیں گال بیا اَنت یا کہ "باز" ءِ نشان "اں" بئیت۔ اودا ھمے دوئیں گالوارانی ھر دوئیں رنگاں نبیستیں کہ ھر دوئیں راست اَنت:

کئی، کئیگ: اے گِس کئی اِنت۔ اے لوگ کئیگ اِنت۔

آئی ءِ، آئی ئیگ: اے گوک آئی ءِ انت۔ آ پس آئی ئیگ اِنت۔

آیانی، آیانیگ: اے گِس آیانی اِنت۔ آ لوگ آیانیگ اِنت۔

تئی، تئیگ: اے گوک تئی انت۔ آ پس تئیگ اِنت۔

شمئے شمئیگ: اے گِس شمئے اِنت۔ آ لوگ شمئیگ اِنت۔

منی، منیگ: اے گوک منی انت، آ پس منیگ اِنت۔

مئے، مئیگ: اے گِس مئے انت۔ آ لوگ مئیگ اِنت۔

پہ "باز" ءَ: آیانیاں بزور ءَ غیاں بدئے۔ آیانیگاں بزیر ءُ مئیگاں بدئے۔ "شمئے ءُ مئے" گال "شمئی ءُ مئی" ھم گوشگ بنت۔ اِے: شمئی گِس، مئی ڈگار۔ اے گِس شمئی اِنت۔ آ ڈگار مئی اِنت۔

در۔ ۳۴

شالا۔ ڈریکتیں

اے ھر دوئیں گالانی بزانت چہ کس ءَ چیر نہ اَنت ءُ ادءِ ایشانی جندءِ بزانتانی بارہ ءَ گپ جنگی نہ انت۔ بلے چہ ایشاں زند (یا باز جاگہ ءَ پہ گپ ءِ ڈولداری یا کہ لُچھانی تہ ءَ چہ اے گالاں پیسر) آتکگیں کار گالانی کار مرد کنگ ءِ رھبند ءِ بارہ ءَ گپ جنگ مئے مراد اِنت۔ چونا ھیگا ندکار بیرگ بیرگ ءَ وَ رَد نہ وَر اَنت۔ بلے مَن باز ندکارءِ نیاھگ دیستگ اَنت کہ آیاں اے رِدءَ رَدوارتگ۔ ہمیشکا مَن ایشانی رھبند ءِ نیسگ ءِ بارہ ءَ گپ جنگ لوٹاں۔

''شالا'' ءِ گال ءَ ما ھما وھدی کار مرد کنیں کہ چہ کارءِ بیگ ءَ پیسر آئی ءِ شر بیگ یا بیران بیگ ءَ ماوتی دل ءَ بلوٹیں۔ اگاں یک مردے ناڈراہ اِنت ءُ دگہ کسے ءِ دل لوٹ اِیت کہ آ ڈراہ بہ بیت گڑا آ گُشیت: ''شالا پلانی ڈراہ بہ بات!''۔ یا ھمے رنگ ءَ ما گوشیں: ''پلانی شالا وتی مراداں برسات!'' یا: ایشی ءِ کار شالا بیران مہ بات!''

دومی گال ''ڈریکتیں'' اِنت کہ چہ کارےءِ بیران یا شر بیگ ءَ رَند پہ بزن گوشگ بیت۔ انچوش کہ اگاں یک مردے جنگل ءَ روت ءُ آئی ءَ رسترے وارت یا ڈژ منے گُش ایت ءُ پہ آئی ءَ گوشگ بیت: ''ڈریکتیں پلانی جنگل ءَ مہ شُتیں''۔ ھمے رنگ ءَ ''ڈریکتیں آ مہ مُرتیں'' یا ''ڈریکتیں مَن اے کار مہ کتیں۔''

اے ولگوش کنگ لوٹ اِیت کہ ''شالا'' ءِ رند ءَ ''بوتیں یا مہ بوتیں'' نیسگ ءُ گوشگ رَد اِنت۔ ھمے رنگ ءَ ''ڈریکتیں'' ءِ رند ءَ ''بات اِنت یا مبات اَنت''

گُوشگ ءُ نیسگ ھم پھک رد اِنت۔

ھر وھد ''شالا ببات یا مبات'' ءُ ''ڈریکتیں بہ بوتیں یا مبوتیں'' گُوشگ ءُ نیسگ لوٹ ایت پرچا کہ ''شالا'' پہ نوکی بیوکیں کار ءَ ءُ ''ڈریکتیں'' پہ بوتگیں کار ءَ گُوشگ بیت۔ ایشانی سرجمیں رنگ ایش اَنت۔

شالا: آمبات (یا کہ مبات اِنت)، آمبات اَنت، تو مبات ئے، شما مبات اِت۔ من مباتاں۔ ما مباتیں۔

بازندکار ھمے ''مبات اِنت'' ءُ ''مباتیں'' نبیس ایت کہ پھک رد اِنت۔

ڈریکتیں: آمہ شُتیں، آمہ شُتین اَنت، تو مہ شُتین ئے، شما مہ شُتین اِت، من مہ شُتیناں، ما مہ شُتین ایں (مہ شُتینیں)

شالا: آ بکنات (آ بکنات اِنت)، آ بکنات اَنت، تو بکنات ئے، شما بکنات اِت، من بکناتاں، ما بکناتیں۔

ڈریکتیں: آئی ءَ بکتیں، آیاں بکتیں، تو بکتیں، شما بکتیں، من بکتیں، ما بکتیں۔ اگاں کرتگیں کار باز اَنت گڑا ''اَنت'' ءِ گال ایشانی رند ءَ گیش بیت۔

''شالا'' ءِ گال ءَ بازندکار ''شال ءَ'' نبیس ایت کہ چوش کنگ نہ لوٹ ایت۔ اے گال ھر وھد ''شالا'' نیسگ لوٹ اِیت۔

بازندکار ''شالا'' ءِ گال ءَ عربی ءِ ''انشاءاللہ'' ءِ پُرشتگیں رنگ مَن اَنت۔ بلے من گوں آیاں تپاک نیاں۔ پرچا کہ بلوچ ''ان شاءاللہ'' ءِ گپ ءَ بلوچی رنگ ءَ ''انشالا'' گُوش اَنت۔ ءُ آ گپ ءِ تہ ءَ ''اِنشالا'' کارمرد بیت۔ آئی ءِ تہ ءَ ''شالا'' ءِ کارمرد پھک رد بیت۔ ما گُوشیں:

انشالا: اِنشالا تئی کار شر بیت، یا انشالا کہ اے ناڈ راہ وش بیت۔

شالا: شالاتیٔ کارشرّ بیات، یا شالا اے ناڈ راہ وش بات۔

ھر جاگھے گپانی تہءَ اے دوئیں گال ھمے رنگ ءَ کارمرد بنت ءُ ایشانی بزانت پھک جتا جتا اَنت۔ بلے بازندکار ھمے "شالا" ءَ چوکہ "انشالا" ءَ چوش کارمرد کن اَنت: شالا ترا منّی نمدی رس ایت یا کہ شالا تو وش ءُ جوڑ ئے۔

اے دوئیں گپانی تہءَ "شالا" ءِ گال پھک ءَ رد کارمرد بوتگ۔ اے "شالا" ءِ جاگہ ءَ "انشالا" لوٹ ایت۔ بلے اگاں ھمے گپانی جندءَ "شالا" ءِ رھبند ءَ کارءِ گرّا چوش بنت۔ شالا ترا منّی نمدی بہ رسات، ءُ شالا تو وش ءُ جوڑ بیات ئے۔

("ڈریکیں" ءِ گال ءَ باز جاگہ ءَ "ڈریکت، ڈریکتا، ڈریچا" ھم گوش اَنت۔)

در-۳۴

لھتیں-لھتے

اے گال ھر دوئیں رنگاں راست انت کہ ھر دوئیں گالواراں گوشگ بیت۔ ھمے رنگ ءَ دگہ باز گال انچیں ھست کہ دو یا گیشتر گالوار ءَ گوشگ بنت کہ راست اَنت: اےک: مرچی-مروچی۔ اے رنگیں گالانی سیاھگ نبیسگ راست بہ بیت ءُ بس پہ گالوار ءَ زُد گوشگ نہ بنت۔

دگہ لھتے گال بچار: گُشگ: گوشگ، باندا: باندات، گتگ: گرتگ، کارمرد: کارمرز، کنزلیگ: کنٹرلیک، پاچن: پارچن، پدگ: پدانک، پدیانک، جند: جرند، ماجین: مارجین، گرانڈ: گورانڈ۔

چوشیں ھر یک گالے ءِ دوئیں یا گیشتریں گالواراں گوشگ ءُ نبیسگ زُد نہ انت۔ ابید چہ ایشاں بلوچی چوشیں گال سک باز انت کہ یک جاگھے ءِ مردم ایشاں ماں وتی ھر روچی گپ ءُ تران ءَ کارمرد کن اَنت، بلے دگہ آبریچ ءِ مردم ایشانی بزاناں زانت نہ کن اَنت ھمے رنگ ءَ اے مردمانی باز گپانی باز گال پہ آیاں ھم چو کہ درآمدیں زبان ءِ گالان اَنت، بلے اے سرجمیں گپ ءُ گال بلوچی اَنت۔ انچوش کہ یک جاگھے ءِ "زنچک، کلگشت، گمتان، اسپنڈ ءُ ھش" دگہ جاگھے ءِ "جیگ، گنج، پندول، بندءُ جنتر" اَنت۔

بلے اے پہ بلوچی زبان ءَ سیٹ اَنت پرچا کہ یک چیزے ءِ باز نام بیگ ءُ یک گالے ءِ باز بزانت دارگ ھر دو زبان ءِ شھشنالی ءِ مثیوک اَنت۔

ور-۳۵

کا۔ کائی

کارگالانی بُنگال ءِ نشان ''گ'' ءَ دیر بکن ءُ آئی ءِ جاگہ ءَ ''کا'' ءَ بہ نیس کہ دگہ گالے جوڑ بیت۔ اے ک: ''نندگ'' ''نندکا'' یا انگت ھم ایشی ءِ رند ءَ دگہ ''ئی'' یے گیش بکن کہ گال ''نندکائی'' بیت۔

اے رنگ ءُ اے گال ءِ بزانت گوں ''نندگ ءَ'' ءِ گال ءِ بزانت ءَ تر یک بیت۔ بلے ''نندکا'' ءُ ''نندگ ءَ'' ءِ بزانت دگہ دگر انت۔

''نندگ ءَ انت'' ءِ بزانت یک مردے نندگ ءِ کار ءِ تہ ءَ انت۔ بلے ''نندکا'' گیشتر پہ بازمردم ءَ گوشگ بیت کہ ماں کارے ءَ گلائیش انت ءُ آیانی ھمے کاربیگ ءِ تہ ءَ انت، اے ک: ''تچکا انت'' بزاں ھرکس ءَ تچگ تچگ انت۔ ''لڈکا انت'' بزاں ھرکس لڈگ ءَ گلائیش انت۔ ''کشکا انت'' بزاں زیبائی کشگ کشگ انت۔ ھمے رنگ ءَ ما گوشیں۔

دیوان پُرشتگ ئی روکا انت۔ جنگ چِ ات ءُ کشکا بوت۔ ملک ڈاہ انت، گرکا ءُ بندکا انت۔

اے گال ءِ دومی رنگ ''کشکائی، بندکائی، سندکائی'' انت۔ بلے بُرز ءِ رنگیں گپانی تہ ءَ کم کارمرد بیت ءُ اگاں کسے کارمرد اش بکنت ھم رد گوشگ نہ بنت۔

دومی رنگ ءَ ما ایشاں چوش کارمرد کنیں:

''پلانی اوشتکائی آپ ورگ ءَ انت۔ آ وپتکائی نیس ایت۔''

اے گپانی تہ ءَ ''اوشتکا'' ءُ ''وپتکا'' ھم راست بنت۔ البت اے شر دلگوش

کنگ لوٹ ایت کہ اے رنگیں گال "اوشتک ءَ، نندک ءَ، وپسک ءَ" نیمسگ مہ بنت۔
ایشاں ھر وھد چوش بہ نبیس ات:

نندکا، نندکائی۔ ورکا، ورکائی۔ سندکا، سندکائی۔ اوشتکا، اوشتکائی۔ تچکا، تچکائی۔ بندکا، بندکائی۔ گندکا، گندکائی۔ کشکا، کشکائی۔

در-۳۶

کسانی ءِ ک

اگاں ما یک چیزے ءَ کسان بزانین ءُ "کسان نام" ءَ پرکنیں گڑا ما آئی ءِ جند ءِ نام ءِ رند ءَ "ک" گیش کنیں ءُ چہ اے "ک" ءَ پیسر ءِ آب ءَ (پیش) پرکنیں، اے ک: چہ "لوگ" ءَ "لوگک" بزاں کسانیں لوگ۔ اگاں گال ءِ گڈی آب ڈ کت بہ بیت گڑا ما گیشتر گالانی رند ءَ "ک" ءِ بدل ءَ "لک" گیش کنیں۔ اے ک: ڈِکت: ڈِکلک۔ گِڈ: گِڈ لک۔

دگہ انچیں گال ھست کہ آیانی رند ءِ گال "گ" انت بلے آیانی "کسان نام" دو سے رنگ ءَ نُوشتگ بنت۔ اے ک: جِنگ: جِنگلک، یا جِنگل، جِنگلک۔ ھیک: ھیکک، ھیکل، ھیکلک۔

بلے دگجمیں رھبند ھما "ک" انت کہ ما ایشی ءَ کسانی ءِ "ک" گُوشیں۔

چیزے گالانی دروراِیش انت:

کارچ: کارچک۔ تھت: تھتک۔ سِت: سِتک۔ لِڈ: لِڈک۔ دار: دارک۔

پَلّ: پَلّک۔

زیکتانی۔ سباھیتانی۔ کدیگتانی

پُھنی زانگ ءَ اے گال بلوچستان ءِ یک مستریں بھرے ءَ گیشتر کارمرد بیگ ءَ اَنت۔

اِے گال بُندرءَ ''زیکت ءَ تا اَنّی، سباھی تا اَنّی، کدیگ ءَ اَنّی'' اَنت۔ بزاں ''چہ زیکت ءَ بگر تا اَنّی، چہ سباہ ءَ بگر تا اَنّی، چہ کدی بگر تا اَنّی۔'' بلے بلوچی زبان ءَ ایشانی گال ھمگرنچ کرتگ ءَ چوکہ یک گالے ءَ گرتگ اَنت ءُ۔ کہ اے رنگ ءَ گشگ اَنت۔

ماں گپّاں اِے گالاں چوش کارمرد کنیں:

''من زیکتانی تئی راہ ءَ چارگ ءَ یاں۔ تو دوشیتانی گارئے۔''

''سباھیتانی یک مردے اِدءَ نہ گوستگ۔ بیگاھیتانی گوزتے ءَ سر کتگ۔ تو کدیگتانی اِدءَ نشتگ ئے۔''

اے گالاں ''سباھیگتانی۔ کدیگتانی'' بزاں گوں ''گ'' ءَ یا کہ ''کدیتانی ءَ سباھیتانی'' بے ''گ'' ھردوکیں رنگاں نبیسگ راست اَنت۔

البت اے گالاں چوکہ یک گالے ءَ یکجاہ نبیس اِت کہ ایشانی بزانت چوکہ یک گالے ءَ اَنت۔ ایشاں ''زیکت ءَ تانی، زی تانی، دوشی تانی، دوشیگ تانی'' مہ نبیس اِت۔ ایشاں یکجا چو یک گالے ءَ ''زیکتانی، زیتانی، سباھیتانی، کدیگتانی'' بہ نبیس اِت۔

در۔۳۸

بلے۔ بلہ

"بلے" ءِ گال ءَ ھر یک ندکارے نبیسگ ءَ اِنت ءُ ھر کس ایشی ءِ بزانت ءَ پہ شرّی زانت، ھر ندکارے ءِ نیاھگ کہ من دیستگ اَنت دُرستانی تہ ءَ اے گال "بلے" نبیسگ بوتگ ءُ منی وتی جند ءَ ھم اے گال انچوش نبشتگ ءُ انگت ھم ھمے رنگ ءَ نبیسگ ءَ یاں۔

گوں اے گپ ءَ کہ "بلے" ءِ "ے" چو یکّی ءِ "ے" ءَ اِنت ھچ جاگہ گندگ نہ بوتگ کہ ایشی ءِ اے رنگ ءِ نبیسگ کسے ءَ رد بدنت۔

"بلے" ءِ "ے" ءِ گالوار چو کہ "اِے" ءَ اِنت بزاں سُبک وانگ لوٹ ایت پرچا کہ ایشی ءِ "ل" ءَ َ (زبر) یا کہ ِ (زیر) پہ نیست۔ اگاں َ (زبر) بوتیں ما گوشتگ اَت۔ "بَلے" (چو کہ "بَل اَے" چیزے مردم ایشی ءَ انچوش ھم گوش اَنت) بلے ایشی ءِ گالوار "بلے" (چو کہ "بِل اے") اِنت کہ "ل" ءَ َ (زبر) ِ (زیر) پہ نیست۔ بلکیں سُبک وانگ بیت۔ ایشی ءِ راستیں گالوار چو کہ "بِل ۓ" ءَ اِنت کہ اگاں "بلۓ" بہ نبیستیں گالوارۓ راست بیت، بلے انچوش کہ ما زانیں کہ "ۓ" ءِ گال پہ "تو" ءَ کارمرد بیت ءُ پدءَ "بلے" ءِ گال گوں وتی ھمے رنگ ءَ مارا ھچ جاگہ رد دیگ ءَ نہ اِنت ہمیشکا ایشی ءِ ھمے رنگ ءَ نبیسگ راست اِنت۔

دگہ گالے "بدۓ" اِنت کہ ایشی ءِ بُنگال "دیگ" اِنت ءُ "بدے" پرمانگال اِنت۔ دگہ گالے چہ ھمے بُنگال ءَ "مدۓ" اِنت کہ ھر سیئنانی گالوار یک

اِنت۔

وگہ گالے کہ گوں ھمیشاں ھمواراِنت۔ ''شمبے'' اِنت۔اے گال ءِ پارسی ءِ ''شنبہ'' گوں ''ن'' ءَ نبیس انت بلے ماں بلوچی ءَ گوں ''م'' ءُ ''ے'' ءَ ''شمبے'' نبیسگ لوٹ ایت۔(اے رنگیں ''م'' ءُ ''ن'' ءِ بارہ ءَ وگہ جاگھے سرجم ءَ گپ جنگ بوتگ)۔ باز ندکار ایشی ءَ ''شمبہ'' ھم نبیس انت۔ بلے ایشی ءِ بلوچی نبیسگ ءِ رنگ ''شمبے'' اِنت۔

ہمیشکا اے گالاں مارا باید انت کہ: ''بلے، بدے، مدے، شمبے'' بہ نبیسیں۔ اے بلوچی زبان ءِ میار نہ اِنت بلکیں اے انچوگیں نیاھگ ءِ میار اِنت کہ مارا ماں گالوارانی گیشینگ ءَ اڑین ایت۔

در-۳۹

بلّے

چوناھیگا اے گال بُندرءَ چہ ''اِلگ'' ءِ بُنگال ءَ درآتلگ کہ اے ''کِلگ'' ھم گوشگ بیت۔ اِک: آ ترا کارءَ کِلّ ایت۔ من ترا وانگ ءَ نیلاں (کہ بُندرءَ ''نہ اِلّان'' اِنت) باز مردم ایشی ءَ ''نہ کِلّاں'' گوش ایت کہ رد بیت۔ اے گال ''نہ اِلّاں'' اِنت زبان ءَ آسانی ءِ ھاترءَ وت ءَ پروشتگ ءُ ''نیلاں'' گرتگ۔

ایشی ءِ بُرھبندی چیزے گال ایش اَنت۔

بُنکارگال: اِلگ۔ گوست: آئی ءَ ''اِشت''۔ آ یکی: آ کِلّ ایت، (ایشی ءَ باز مردم ''اِلّ ایت'' ھم گوش ایت، کنوک: کِلوک یا اِلوک۔ کنگیں: اِلّ اِتگیں یا اِشتگیں ۔نزانگوست: اِلگ بوت۔ کنگی: اِلگی ۔ پرمان: بِلّ۔ مکن: مَیِل، شالا: بِلّات یا اِلگ بہات۔ دریکیں: اِلگ بوتیں۔

اے گال ''بِلّے'' بُندرءَ ھمے بُنکارگال ''اِلگ'' ءِ پرمان انت کہ ایشی ءِ بزانت ''آئی ءَ بِلّ اِنت'' ءُ بُندریں رنگ ءَ ''بِلّ ئے'' اِنت کہ ایشی ءِ گالانی بُرھبند ایش اَنت۔

بِلّ ئے، بِلّ اِش، بِلّ اِت ئے۔ بِلّ اِت اِش۔

بلے اے ''بِلّے'' ءِ گال ءَ ابید چہ بُرزءِ گوشتگیں گالاں وت جتائیں رنگ ءَ جتائیں بزانتے پہ وت ءَ زرتگ ءُ چہ وتی بُندرءَ پھک سرسند انت پمیشکا اے گال چہ آیاں جتا یک وت سریں گالے منگ بیت۔ انچوش کہ ''بِلّ ئے کہ روت۔ ءُ۔ بلے

روت'' ءَ گپانی تہءَ ما ایشی ءِ بزانت ءِ دگری ءَ زانت کنیں۔ ھمے رنگ ءَ ''بِل ات اِش کہ رَوانت۔ ءُ۔ بِلّے رَوانت۔'' ءُ پدءَ ''بِل اِش کہ رَوانت۔ ءُ۔ بِلّے رَوانت'' یا کہ ''بِل اِت ئے کہ رَوت۔ ءُ۔ بِلّے روت۔''

چہ اے گپاں سھرا بُوت کہ اودءَ کہ ''بِل'' ءِ گال کارمرد بوتگ ھرجا گپ ءِ مُراد تراَن بوتگ۔ اے ''بِل'' ءِ رندءَ پنامگال ءِ ''ئے۔ اِش۔ اِت'' گیش کنگ بوتگ اَنت۔ بلے ''بِلّے'' ءِ گال ذرتیں گپانی تہءَ وتی یکّیں رنگ ءَ ''بِلّے'' نبشتگ اِنت۔ پدءَ ما گندیں کہ ''بِلّے'' وت یک جتائیں بزانتے ءِ واجہ اِنت۔

''بِل ئے۔ بِل اِت۔ بِل اِش ءُ بِل اِت اِش'' ءِ گپانی تہءَ تو ''یکّے یا کہ بازمردم'' پرمان کن ئے کہ دگہ ''یکّے یا کہ بازمردم'' ءَ یلہ بدنت کہ بروانت۔

چہ اے پرمان ءَ ھمے بزانت رَرگ بیت کہ ''تو یا شما اِے مردم یا مردماں روگ ءَ نیل اِت۔'' کہ پہ آیانی ''یلہ دیگ'' ءَ پرمان دیگ بوتگ۔

بلے دومی گپانی تہءَ کہ ''بِلّے'' ءِ گال کارمرد بوتگ۔ ایشانی تہءَ ''رَوَک'' پہ زوروارگ نہ بوتگ اَنت ءُ نا کہ پہ آیانی یلہ دیگ ءَ پرمان دیگ بوتگ۔ بلکیں گپ جنوک ''رَوَک یا رَوَکانی'' رَوَگ ءُ نہ رَوَگ ءَ ھمایانی جندءِ واھگ ءِ سرءَ یلہ دنت کہ اے ''روگ'' پہ آسرءِ بیت یا تاوان ھمایانی وتی جندءِ سرءَ اِنت ءُ گپ جنوک تھنا وتی سستا ءُ سماءِ ھرا کنگ ءَ گپ جنت۔ روگ ءُ نہ روگ ءِ مستری ءَ ھمایانی وتی جندءِ دست ءَ دنت۔

البت مستریں گپ کہ سیاھگ اِنت اِے گال ''بِلّے'' میتگ لوٹ ایت۔ جُھل ءَ پہ دَروَری لبزیں گپ نبشتگ اَنت:

بِلّ: بِل ئے کہ لوگ ءِ تہءَ کیت۔ بِل اِت اِش کہ وتی گپاں جن

اَنت۔ ایشانی بزانت ایش اَنت: تو آئی ءَ بلّ کہ لوگ ءِ تہ ءَ کیت۔ ءُ۔ شما آیاں بلّ اِت کہ وتی گپّاں جُن اَنت۔

نی ''بلّے'' ءِ گال ءَ بچار:

بلّے: بلّے لوگ ءِ تہ ءَ کیت: بزاں اگاں لوگ ءِ تہ ءَ کیت مستر وت اِنت۔

بزاں لوگ ءِ تہ ءِ آیگ ءِ سیّت ءَ تاوان ءُ ئے پہ وت ءَ اِنت۔ مارا چے؟ بلّے دم کنت: بزاں همراه ءُ ئے شُتگ اَنت اگاں دم کنت پشت کپ ایت۔ بلّے اگاں دم کنت بلّے دم کنت مارا چے؟ وت پیش کپ ایت۔ بلّے نند اَنت: بزاں زمین تَر اِنت اگاں نند اَنت گد اِش گھ اَنت بلّے آ کہ گوش اَنت کہ ماندیں بلّے نند اَنت تاوان اِش پہ وت ءَ اِنت۔ بلّے وتی گپّاں جُن اَنت: بزاں اے گپّانی جنگ پہ آیاں سیت اِنت کہ تاوان، پہ ھمایاں وت اِنت۔ آ کہ گپّاں جنگ لوٹ اَنت، بلّے جُن اَنت اِش۔

اے کارانی کنگ ءِ تہ ءَ آیاں سیت بہ رس ایت کہ تاوان۔ گپ جنوک ''بلّے'' ءِ گال ءَ کارمرد کنت۔ پہ سیتیں کاراں گپ جنوک پہ آئی ءِ یا آیانی شَری ءَ ''بلّے'' گوش ایت ءُ پہ تاوانیں کاراں پہ نادوتی کارمرد کنت۔

در - ۴۰

دگہ ۔ مگہ ۔ اگاں

دگہ: اے گال بُندرءَ ''دگر'' انت بلے چہ بازیں کارمردنگءَ بلوچی زبان ءَ پر وشتگ ءَ ''دگہ'' کرتگ اے گال ھمے رنگءَ ''دگہ'' نبیسگ لوٹ ایت البت اگاں ایشیءِ رندءَ ''ءَ، ءِ، ءُ، ے، اں، انی، اَنت'' ءِ رنگیں گال بیا اَنت گڑا اے گال ''دگر'' نبیسگ بیت انچوش کہ دگرءَ، دگرءِ، دگرے، دگرےءِ، دگراَنت، دگرانی۔

بزاں اے گال چوکہ ''اے'' گالءَ تھنا ''اے'' نبیسگ بیت ءُ اگاں دگہ گالے گوں ایشیءَ ھمگرنچ بیت گڑا ''ایش'' نبیسگ بیت۔

چوکہ ''ایش'' ءِ گالءَ، اے گالءَ ھم اگاں کسے تھنائیءَ ھم ''دگر'' بہ نبیس ایت ماردے مُوشت نہ کنیں بلے پمنی تُرءَ ھر جاگہے کہ تھنا اِنت اودءَ ''دگہ'' نبیسگ بلوچی تر اِنت۔

مگہ: اے گال ھم بُندرءَ چوکہ ''دگر'' ءِ گالءَ ''مگر'' اِنت، بلے اے گال چوکہ ''دگہ'' ءِ گالءَ گوں دگہ گالاں ھمگرنچ نہ بیت کہ ''مگر'' نبیسگ بہ بیت۔ ہمیشکا اے گال ھمے رنگءَ ''مگہ'' وتی جاگہءَ اوشتاتگ اے ھم زانگ لوٹ ایت کہ اے گال بلوچستانءِ یک پھناتےءَ کارمرد بوگءَ اِنت۔ دگہ جاگھاں ایشیءِ کارمرد یا کم اِنت یا کہ نہ بیت اے گال چوپارسیءِ رھبندءَ کارمرد بیت کہ بلوچیءَ برے ایشیءِ مٹ ''بلے'' ءِ گال بیت ءُ برے ''زاناں''۔

ھرکس کہ اے گالءَ کارمرد کنت باید انت ایشیءَ ''مگہ'' بہ نبیس ایت۔

اگاں: اے گال ھم چو کہ ٹُوسکیں گالاں پارسی ءِ "اگر" ءِ مَٹ انت۔ بلے اے چو کہ آدوئیں گالاں "اگہ" نہ بوتگ بلکیں اے گال ءَ چہ آ دوئیں گالاں زوراک تریں رنگے زُرتگ۔ البت بلوچستان ءِ باز جاگہ ءَ ایشی ءَ "اگہ" ھم گُوش انت۔ بلے اے گال ءِ "اگاں" نبیسگ بُراھدار ءُ گالوارے ڈِش زیمتر انت۔ چوناھیگا اگاں کے ایشی ءَ "اگر" ءَ نبیس ایت ما آئی ءَ رَدگوشت نہ کنیں بلے کمیں چہ بلوچی گالوار ءَ دیر تر ایت۔

در-۴۱

گڈ ءَ۔ گڑا

اے دو گال انت کہ ایشانی کارمردکنگ ءَ باز مردم رَدکپ ایت۔ "گڈ" یک سرجم ءُ باز بزانتیں گالے کہ چوکہ دگہ سرجمیں گالاں ایشی ءِ رند ءَ "ءَ، ءِ، ءُ، انت، اَنت" ءِ رنگیں گال جتا نبیسگ بنت۔ بلے ماگندگ ءَ ایں کہ اے گال ءَ باز ندکار وھدے پہ "رند ءَ یا پد ءَ" ءِ بزانت ءَ کارمردکن انت گڑا ایشی ءَ "گڈا" نبیس انت۔ انگت ھم دگہ مستریں رَدکارمردے ایش انت کہ باز ندکار ایشی ءَ "گڈا" نبیس انت ءُ "گڑا" ءِ بزانت ءَ زورانت کہ پھک رَد بیت۔

اے گال ھروھد گوں ڈکتیں "ڈ" ءُ "گڈ" نبیسگ لوٹ ایت۔ ایشی ءَ گوں "ا" ءُ "گڈا" نبیسگ ھم رَد انت۔ ما نبیسیں:

پیسر ءَ ایشی ءِ پیر گڈ ءَ آئی ءَ۔ تو اَتوں برومن گڈ ءَ کایاں۔ گڈ ءِ پشومانی

وردنہ وارت۔ من گنڈ ترے کایاں۔

ہمیشکا اے گال ءَ ''گنڈا'' یا کہ ''گنڈا'' نبیسگ رَد اِنت ءُ ھمے رنگ ءَ پہ ''گردا'' ءِ بزانت ءَ ایشی ءِ زیرگ ھم رد بیت۔

دومی گال ''گردا'' اِنت۔ اے گال ءِ بزانت چوکہ ھندی ءِ ''تب تو یہ اچھی بات ہے۔'' ءِ گپانی ''تب ءَ پھر'' ءِ بزانت ءَ ونت۔ اے سرجمیں جتائیں گالے کہ ھمے رنگ ءَ ''گرا''، گوں ''ا'' ءَ نبیسگ لوٹ ایت۔ ایشی ءَ ''گروءَ'' نبیسگ رَد اِنت۔ پرچاکہ ''گروءَ'' ءِ بزانت چوکہ ''لوگ ءَ'' ءُ ''دست ءَ'' بیت کہ دو گال بنت۔ ''گرا'' ءِ گال یک گالے ہمیشکا ایشی ءِ رندءَ ''ءَ''، ءِ نبیسگ رَد اِنت۔ تھنا یک نامگالے مئے دیم ءَ پرتر ایت کہ آئی ءِ رندءَ ما ''ءَ''، ءِ رنگیں گال کارمرد کرت کنیں۔ اے نامگال ''گرد'' اِنت کہ چہ شکر کانڈیل ءَ جوڑ کنگ بیت بلکیں دگہ لھتیں گال چوکہ ''گرڑیں ورنا''۔ ''گرڑیں گند'' دست کپ ایت بلے گوں مئے اے گال ''گروا'' ءَ اڑ ءُ گرو نہ کن اَنت۔ ہمیشکا اے گال ھروھد ''گروا'' نبیسگ بہ بیت۔ البت سک دلگوش کنگ بہ بیت کہ اے گال ''گنڈا'' ءُ ''گروءَ'' نبیسگ مہ بنت ءُ ھمے رنگ ءَ ''گنڈءَ'' ءِ جاگہ ''گروا'' ءُ ''گروا'' ءِ جاگہ ءَ ''گنڈ ءَ'' کارمرد مہ بیت۔

در - ۴۲

من - ماں

اے گپش اِتکگیں گپے کہ اے دوئیں گال گوں یک ءُ دگر ءَ ہچ رنگیں بُنیادی سیادی نہ کن اَنت ءُ ایشانی بزانت چہ یک ءُ دگرے ءَ پھک ءُ جتا ءُ گپش اتنگ انت بلے ایشانی گالوار گوں یک ءُ دگرے ءَ کمیں نزّیک اَنت چوشی ءُ سدانی گالانی گالوار گوں یک دگرے ءَ نزیک اَنت بلے ھر یک گالے وتی جند ءِ جتا ئیں رنگ ءُ بزانت ءُ ولبہ انت۔

اے دوئیں گالانی بارہ ءَ گپ جنگ لوٹ اِیت کہ بازندکار ایشاں رد دیئگ ءَ اَنت۔ ''من'' ءِ بزانت ءَ ھر کس زانت کہ ھما مردم کہ گپ جنگ ءَ انت آوت ءَ ''من'' گوش اِیت۔ پارسی ءَ ھم ایشی ءَ ''من'' گوش اَنت۔ عربی ءَ ''انا''، انگریزی ءَ ''I'' ءُ ھندی ءَ ''میں''۔

مانگوشیں: من رواں، من وانگ ءَ رواں، من نہ نندا ں۔

''ماں'' دگہ نوکیں گالے نہ اِنت ھمے ''مان'' ءِ گال ءِ جند اِنت کہ ایشی ءِ بزانت ''تھ'' اِنت کہ عربی ''فی یا داخل'' پارسی ''در'' انگریزی ''Inside-in'' ءُ ھندی ءِ ''میں'' اِنت۔ مانگوشیں: اے پیتی ءَ گد مان نیست۔ گد ماں پیتی ءَ اَنت۔

لھتیں ندکار پہ نزاھکاری ''من'' ءِ گال ءَ گوں بے ٹکیں ''ن'' ءَ ''مں'' نبیس اِیت۔ کہ چوش کنگ پھک رد اِنت۔ ایشی ءِ گپ انگت انچو نہ انت بلے انچیں واجکار ھست اَنت کہ ''مان'' ءِ گال ءَ ھم ''من'' نبیس اَنت کہ ایشی ءِ بارہ ءَ گپ جنگ لوٹ اِیت۔

اے گپ زانگ لوٹ اِیت کہ ''ن'' یک انچیں آپے کہ اگاں یک گالے ءِ

تہ ءَ اوشت بہ بیت بزاں سرینوک سئے پر مہ بیت گڑا چہ وت ءَ رند آتکگیں گال ءِ ھور بیت یا چوش بگوش کہ چو ت پیسری آب ءَ پہ جوانی گمک بیت کہ ایشی ءَ لپاشان ءَ لکتماں کنان ءَ پہ دومی آب ءَ وت ءَ برسین ایت۔ پہ دُرور ءَ اے واگی ءِ ھر یک تا کدیے ءِ چوشیں گال شمئے دیم ءَ اَنت۔

پدءَ پہ سوج ءَ لھتیں گال ایش اَنت۔

اَنت، جنگ، انچوش، بُن شُتیں وام، مَن رواں، نگُن پیچ، چہ ایشاں بلکیں گالانی تہ ءَ "ن" ءَ وتی ھمے کار کرتگ کہ وتی جند ءِ توار سئے کم درگیت اِے وَ یک یک گالے اَنت بلے آ دگہ ءُ گپانی تہ ءَ "بُن" مَن "نگُن" جتا ئیں گال اَنت، بلے "ن" وتی رھبند ءَ اوشتاتگ کہ "بُن" ءِ "ب" گوں "شُتیں" ءِ "ش" ءَ "مَن" ءِ "م" گوں "رواں" ءِ "ر" ءَ ءُ "نگُن" ءِ "ن" گوں "پیچ" ءِ "پ" ءَ ڈِک کپتگ اَنت۔ ءُ "ن" ءِ یک سبکیں توارے پشت کپتگ ءُ بس۔

ھمے رنگ ءَ اگاں "ن" یک گالے ءِ گُڈ سر ءَ بیت ءُ چہ "ن" ءَ پیسر ءِ آب کشابے بہ بیت بزاں چہ "ا، ے، و، ی" ءَ یکے بہ بیت گڑا "ن" ءِ توار ھمے رنگ ءَ سُست بیت۔ چہ اے کشاباں "ا، ے" ءَ رند وَ پھک "ن" ءِ توار ٹُس ایت۔ ا۔ک: "رواں، کشاں، شُتیں، کنیں" البت انچیں گال ھست کہ آیانی تہ ءَ "ن" ءِ توار کمّیں گھتر اَنت۔ ا۔ک: کمان، وان، بان۔

البت اگاں چہ "ن" ءَ پیسر "و، ی" بیا اَنت گڑا کمّیں توارے گیش ایت۔ ا۔ک: پون، دون، دین، تین بلے "ی" داریں گالانی تہ ءَ گیشتر مردم "ن" ءَ ڈِک وان اَنت کہ گالوار شرّ گیش ایت۔ ا۔ک: دین، تین، گین۔

مراد ایش اَنت کہ دانکہ "ن" ءِ جند ءَ وت ءَ سُر ینوک پہ نہ بیت آئی ءِ توار

ھر وھد ہُنگٹ ایت۔ ھمے نیمون ءِ دگہ بے ٹکّیں ''ن'' ے پہ ''ن غُنّہ'' ءِ نام ءَ جوڑ کنگ بوتگ۔ اگاں راستیں گپ ءِ لوٹ ئے ھمے ''نون غُنّہ'' یا کہ بے ٹکّیں ''ن'' مارا ماں بلوچی ءَ ابید چہ گالانی گُڈسرءَ دگہ جاگہ ءَ پکار نہ انت پرچا کہ ھمے گالاں کہ ھمے ''نون غُنّہ'' مان انت۔ ایشی ءَ چو کہ ٹکّی ''ن'' ءَ اگاں وانگ ءِ جھد بکنیں ھم نہ بیت۔ البت یک رنگے بوت کنت کہ ھمے گال ءِ جندءَ دو بھر بکنیں ھمے ''ن'' ءِ جندءَ گوں یک بھرے ءَ جتا بکنین ءَ چہ ایشی ءِ وانگ ءَ رندکمیں مھتل بہ بئین ءُ نی دومی بھر ءَ بوانیں: ا۔ ک: سنگت، گُرنچن، بنگل، سنگر، شنگینگ۔

اگاں ما اے گالانی تہ ءَ ''ن'' ءِ سرجمیں توار ءِ گیشینگ ءِ جھد ءَ بکنیں گڑا ما ''سنگت'' ءِ گال ءَ دو بھر کنین ءُ یک برے ''سن'' گوشین ءَ کمّیں مھتل بوگ ءَ رند ''گت'' گوشیں۔ ھمے رنگ ءَ ''گُرن۔ چن۔'' ''بن۔ گل'' ''سن۔ گر'' اے گال چہ دوٹکرءَ ھم گیش انت بچار ''شن۔ گین۔ تگ۔''

آ جاگہ ءَ کہ ''ن'' ءَ سُر یئوک پر انت سرجمیں توار ئے در کیت۔ ا۔ ک: کنگ، نیر، جن، ناکو، نودربر۔

جی ھو! ڈکّ ءِ نشان ھم چو کہ آ دگہ سُر یئوکاں آباں سُرین ایت۔ پرچا کہ ھمے یکّیں آب یک برے اوشت ءُ پدءَ گوں سُر یئوک ءَ وانگ بیت۔

چہ ''ن'' ءِ ھبل ءُ تب ءِ زانگ ءَ رند ما پہ دلجمی گوشت کنیں کہ ''مان'' ءِ گال ءَ گوں بے ٹکّیں ''ن'' ءَ ''مں'' نبیسگ پھک رد انت۔ البت انچوش کہ گوشگ بوتگ کہ اگاں چہ ''ن'' ءَ پیسر ''ا'' یا ''ے'' بہ بیت گڑا آئی ءِ توار ہُنگٹ بیت۔ اے رنگ ءَ ماں گال ءِ گُڈسرءَ چہ ''ا'' یا کہ ''ے'' ءَ رند آتکگیں ''ن'' ءَ ٹک نہ جن انت کہ گالوار وش تر بیت اگاں ناں رھبندءِ پدءَ ٹک جنگ لوٹ ایت کہ بے ٹکّیں ''ن'' نیست بلے پہ زبان ءِ وش زیمری ءُ برھداری ءِ ھاترءَ ٹک جنگ نہ بیت تاکہ کم وانندھیں

مردم یا کہ چہ بلوچی زبان ءَ نہ زانتکاریں مردم گالاں بے تام ملن اَنت۔

اے گپانی جنگ ءِ مراد ایش نہ اِنت کہ ما سرجمیں بے ٹکّیں ٹوناں ٹِک جنیں۔ بلے مارا اے گپ منّیگی اَت کہ اے ٹِک پہ زبان ءِ بُراھداری ءَ دیر کنگ بیت۔ پدءَ ما گندیں کہ ھرجاگھے مارا پکار بیت ماھمے ٹِک ءَ پدءَ جنیں۔ اے ک: من رواں، ماشتیں، کاشیگ ءَ آپ ماں نیست، اے چونیں مردم اَنت۔

اے گالانی تہءَ "رواں، شتیں، ماں، چونیں" ءِ بے ٹکّیں "ن" اے جھل ءَ گپانی تہءَ ٹِک دار اَنت بچار اِش:

من روان ءُ پدءَ کایاں۔ ماشتین ءُ وتی کار گُرت۔ آپ مان ءَ بکن۔ اے مردم چونین اَنت۔

اگاں ما "ماں" ءِ گال ءَ بہ پرُوشین ءُ "من" بکنیں گُڑا ھمے رھبند باید اِنت۔ "کناں۔ رواں۔ اگاں۔ گالاں" ءِ گالاں ھم "کنیں۔ روں۔ اگں۔ گالں" بہ نبشتیں۔

اے پھک رَدیں رھبند ءَ۔ ہمیشکا "ماں" ءِ گال بلوچی ءِ بُرز ءَ گوشگیں گالانی رھبند ءَ "ماں" نبیسگ لوٹ ایت۔ "من" ءِ نبیسگ رَد اِنت۔

دَرور: جمبر ماں سرءَ اَنت۔ پُرانی ماں پُران اِنت۔

ماں کجام باگ ءَ اَنت ھپتگاں پشوکیں انار۔

بتل: جمبر گرند ایت ماں بن ءَ دھکان کند ایت گوں جن ءَ

گالبند: مان دیگ۔ مان دارگ۔ مان بُرگ۔ مان جنگ۔ مان چنگ کہ گالبندانی "مان" گوں بے ٹکّیں "ن" ءَ ھم راست اَنت بلکیں وَش زیرتر بنت۔ اے ک: ماں دیگ، ماں دارگ، ماں بُرگ۔ ماں جنگ۔ ماں چنگ۔ اے گالبند "ماندیگ، ماندارگ" ءِ رھبند ءَ یکجا نبیسگ لوٹ اَنت، بلے اے سیاھگ ءَ مارا ٹنگ گُرت کہ چوش کنگ نہ بیت۔ ہمیشکا ایشانی انچوش جتا جتا نبیسگ جوانتر اِنت۔

ور-۴۳

چوناھا-چوناھیگا

اے گال بلوچی ءَ گیشتر ماں دو رنگ ءَ گوشگ بیت کہ ما اے ھر دوئیناں راست منّیں۔ اے گال ءِ بزانت چو کہ ھندی ءِ "ویسے تو" ءَ اِنت۔ بلے ایشی ءِ نبیسگ ءِ رھبند گار اِنت پر چا کہ ھر کس وتی رھبند ءَ ایشی ءَ نبیس ایت۔ مالوٹیں پہ ایشی ءَ راستیں رھبندے در بگیجیں۔ یک برے ماچاریں اے گال کجام کجام رنگ ءَ نبیسگ بنت۔

(۱) چوناءَ۔ چوناہ ءَ۔ چوناھا۔ یا کہ: چُناءَ۔ چناہ ءَ۔ چناھا۔

(۲) چونائیگ ءَ۔ چوناھیگ ءَ۔ چُنائیگ ءَ۔ چناھیگ ءَ۔ چونائیگا۔ چوناھیگا۔

اے گالانی تہ ءَ مستریں دو چیز گندگ بیت۔ یکّے ایش کہ یک ٹگے ءِ رند ءَ "ا" آتکگ ءُ دومی ءِ رند ءَ "ءَ" اے کپ ءَ ماشرزانیں کہ "ءَ" وت یک جتائیں گالے کہ دگہ نامگال یا نام رنگ ءُ نام بزانتیں گالانی رند ءَ کیت کہ وتی بزانت ءَ سرجم ءَ دنت ءُ آئی ءِ بزانت گوں ھما گوشگیں گال ءَ ھمگرنچ بیت۔ اگاں ما اے گالانی رند ءَ "ءَ" بہ نبیسیں گڑا بزاں ما زدیں پر چا کہ "ءَ" ءِ گال ءِ بزانت مار اڑین ایت۔ ہمیشکا "ءَ" ءِ بدل ءَ "ا" زورگ بہ بیت کہ وانگ ءُ نبیسگ ماراں نہ اڑین ایت۔

دومی آب "ھ" اِنت کہ اے گالانی تہ ءَ "ء" ھم نبیسگ بیگ ءَ اَنت باید "ء" یلہ دیگ ءُ "ھ" زورگ بہ بیت کہ انچوش کہ چو کہ سرجمیں آبے ءَ وتی جاگہ ماں گال ءَ گپتگ۔ ئے ھمے رنگ ءَ گالوارے ءَ ھم ءُ وان گیش ایت۔

ہمی ءَ کسانیں گپ ایش اِنت کہ یک گالوارے ءَ ''وْ'' مان اِنت ءُ دومی ءَ ''وْ'' مان نیست۔ بلے بے ''وْ'' ءَ گْوش ءُ زاناں گالانی گالوار گھ کنت۔ پمیشکا ما ''وْ'' ءَ زیریں تاکہ گال شرّ بگیشّ ایت۔

اے رنگ ءَ ما چہ اے گالاں دورھبند دوست کنیں کہ دوگالوارءِ جھگیری ءَ کنّ اَنت کہ ھردوراست منّگ بنت۔

مانیتیں:

چوناھا۔ چوناھیگا

در - ۴۴

تننگ ءَ، تننگہ، یا تننگا؟

اے بُرز ءِ نبشتگیں گال پہنّی زانگ ءَ بلوچستان ءَ دوازدہ رنگ ءَ گوشگ بنت (نزاناں باریں بلکیں گیشتر!) اے گال ءِ دوازدھیں زانتگیں رنگ ایش اَنت کہ ھر یک ندکارے وتی گالوار ءِ پدءَ نبشتگ اِش کنت: دنیگ ءَ، دننگ ءَ، دنیگت، دنیگت ءَ، دننگت ءَ، تینگ ءَ، تننگ ءَ، تنیگت، تننگت، تنیگت ءَ، تننگت ءَ۔

اے ھر دوازدھیں رنگاں اے گال نیستگ بیگ ءَ اَنت۔ پیسر چہ ایشی ءَ کہ ایشانی رھبند ءِ گپ ءَ بجنیں ما یک برے ایشانی بُندریں رنگاں درگیجیں:

"دنیگ ءَ" ءُ "دننگ ءَ" بُندر ءَ "واں انیگ ءَ" اِنت

"دنیگت" ءُ "دننگت" بُندر ءَ "واں انگت" اِنت

"دنیگت ءَ" ءُ "دننگت ءَ" بُندر ءَ "واں انگت ءَ" اِنت

ھمے رنگ ءَ:

"تنیگ ءَ" ءُ "تننگ ءَ" بُندر ءَ "تاں اَنیگ ءَ" اِنت۔

"تنیگت ءَ" ءُ "تننگت ءَ" بُندر ءَ "تاں انگت ءَ" اِنت۔

بلے ایشان بُندریں رنگ زبان ءَ پُروشتگ ءُ اے چو کہ یک یک گالے ءَ تر اِتگ اَنت۔

چہ ایشانی بُندریں گالاں ایشانی بزانت گیش اِتگ ءُ گندگ بیت کہ کم ءُ گیش دُرستانی بزانت یک اَنت۔ ہمیشکا پہ اے گپ ءَ اڑ پادنیت۔ ھمے رنگ ءَ چہ

اے سرجمیں گالاں سرگوزگ ءُ نوکیں گالے جوڑ کنگ ھم بے بُن ءُ زدیں تچے پرچا کہ نوکیں گال پہ میستی ءَ شوھاز کنگ بیت۔ ھمے رنگ ءَ چہ ایشاں یک ءُ دوچیں کنگ ءُ آ دگراں یلہ دیگ ھم راست نہ اِنت پمیشکا جُواں تریں راہ ایش اِنت کہ ھر یک ندکارے چہ ایشاں ھریک گالے ءُ کارمرد کنگ ءَ آزات اِنت پرچا کہ بزانت اِش یک اَنت۔

البت اے گالانی نبیسگ ءِ رھبندانی بارہ ءَ گپ جنگ بیت۔ چہ اے گالاں "دنیگت، دنگت، تنیکت، تنگت" ءِ نبیسگ ءَ اڑے ماں نیست کہ ھمے رنگ ءَ راست جنگ اَنت، بلے آ دگہ گال کہ آیانی رند ءَ "ءَ" ءِ توار کیت دو رنگ ءَ نبیسگ بیگ ءَ اَنت۔

یک رنگے ھمیش اِنت کہ ایشانی رند ءَ "ءَ" گیش کنگ بوتگ۔ اِےک: "دنیگ ءَ، تنگت ءَ"

دومی ایش اِنت کہ ایشانی رند ءَ "ہ" جنگ۔ اِےک: "دنیگہ، تنگہ"

ما اگاں اے گالانی بُندراں پد ءَ یک چمے بچاریں ما گندیں کہ ماں وتی بُندریں رنگ ءَ رھبند ءِ جنگ ءَ ایشانی رند ءَ "ءَ" ءِ گال گوں وتی سرجمیں بزانت ءَ راست نبیسگ بوتگ۔ بلے اے گالانی انوگیں رنگ اے "ءَ" ءِ رھبند ءَ نہ اِنت پرچا کہ بُندریں رنگ ءَ چہ ایشاں ھر یک گالے سے گال اِنت۔ اِےک: "تا اَنگہ ءَ" بلے انوں ناکہ آ بُندریں رنگ پشت کپتگ ءُ ناکہ ھما سرجمیں رھبند ءَ کارمرد بیگ ءَ اَنت۔ انوں اے گال ذرست چو یک یک گالے ءَ اَنت۔ پمیشکا ما نہ لوٹیں اے رنگیں یک بزانت ءُ یک راھیں گالے دو سے ٹُکر ءَ بیت۔ اگاں اے گالانی رند ءَ گوں "ءَ" ءُ پد ءَ "ءِ" یا انچیں گالے ءَ ماں گپاں جاگہ گپت بیتیں انگت ھم ماھے "ءَ"

زرتگ اَت بلے ماگندیں کہ بیکہ ھمے یکّیں ''ۂ'' ءِ گال ءَ دگہ اے ڻنگیں گالے ایشانی رندءَ نیت۔ پچے سبب ءَ ما ''ۂ'' ءَ چہ ایشانی رندءَ دُور کنین ءُ ایشی ءِ جاگہ ءَ ''ا'' ءَ زوریں ءُ مانیستیں: دنیگا، تتنگا۔

اے راست اِنت کہ دومی رھبند ءَ ایشانی رندءَ ''ھ'' اِنت بلے چوشیں گال کہ ایشانی رندءَ ''ھ'' اَنت بلوچی ءَ ھسابی اَنت ءُ بس کہ پہ ناکامی چوش کنگ بوتگ اَنت۔ مانہ لوٹیں کہ اے ''ھ'' یک رھبندے جوڑ بہ بیت۔ مے بازندکاراں گپ ءَ ڈرانی گالوارانی رھبند ءَ پیسرءَ بازیں گالے دُمب گڈ کرتگ ءُ ھمے ''ھ'' رندءَ داتگ انچوش کہ سی ءَ یکّی درءَ گپ جنگ بوتگ۔ پمیشکا مانہ لوٹیں کہ اے ڻنگیں اڑے ءَ پہ اے چارءُ پنچ گال ءِ نیمون ءَ پدءَ پاد بکنیں۔ پمیشکا ماچہ اے گالانی رندءَ ''ھ'' ءَ ھم دُور دَئین ءُ انچوش کہ گوشگ بوتگ ایشانی گڈ سرءَ ''ا'' ءَ زرین ءُ نیسیں:

دنگا، دنیگا، دنیگا، دنگلا، تتیگا، تتنگا، تتگلا، تتیگا۔

اے گالانی اے رھبند ءَ نبیسگ ءِ مستریں مراد ایشان چو یک گالے ءَ گوں راستیں گالوارءَ نبیسگ اِنت کہ ماگندیں کہ اے سرجمی ءَ انچوش اَنت ءُ نبیسگ ءُ وانگ ءَ ھم کس ءَ ردداتے نہ کن اَنت۔

در-۴۵

چہ من - پہ من

اے دو دو گال اَنت بلے اے رنگیں دوئیں گال لچھاں پہ سنگ ءُ رِوانی ھاترءَ یکجا کنگ ءَ بیسگ بنت کہ چو کہ یک گالے ءَ بنت۔ چوناھیگا اے ھر یکے جتائیں گالے ءُ باید اِنت ھر یک جتائیں گالے جتا نبیسگ بہ بیت۔ بلے اے تپور گال انچین اَنت کہ ایشانی رندءَ ڈرست پناں گال کاینت ءُ دوئیں کہ یکجا وانگ بنت۔ ماں زبان ءَ یک وش زیمری ءُ بُراھے پیداک کن اَنت۔ اے دوئیں گالاں کے ابید چہ لچھاں ماں رم ءُ ھم ماں گیگ ءُ گُومیں گپاں اگاں یکجا بہ نبیس ایت روا بیت۔ ادءَ چے گالاں لکھتیں گال جتا جتاءُ پدءَ یکجاھیں رنگ ءَ نبیستاں۔

جتائیں دَروَر: چہ تو، پہ من، چہ آئی، گوں من،

یکجائیں دَروَر: چتو، پمن، چائی، گومن،

جتائیں دَروَر: گوں تو، گوں ھما، گوں ھمایاں، گوں آئی ءَ، گوں آیاں

یکجائیں دَروَر: گونتو، گُونما، گُونمایاں، گُونائی، گُونایاں

در-۴۶

چُش - چوش

اے بُرزءِ نبشتگیں ھردوئیں گال یکّیں بزانتءِ واجہ اَنت۔ ھر دوئیں رنگاں ایشانی نبیسگ راست بیت البت ''چوش'' ءِ گالءَ ماچہ ''چُش'' ءَ شرتر، راست تر، وش زیمرءُ براھد ارترمئیں۔ اگاں ''یں'' رندءَ ئے کیت ''چُشیں'' بیت گڑا انچوان بیت۔ دروَر:

چوش: چُش۔ انچوش: اَنچُش

چوشیں: چُشیں۔ انچوشیں: اَنچُشیں

بازندکار ایشاں ''چو۔ اَنچو'' نبیس اَنت۔ بلے باید اِنت زرمبیسیءَ اے گال گوں ''ش'' ءَ ''چوش''، انچوش، نبیسگ بہ بنت۔ البت انچوش کہ زبانانی رھبند اِنت ایشانی گونڈ گرگ ماں لچھاں روا بیت۔ بلے رمکاراں باید اِنت ایشاں سرجم بہ نبیس اَنت بلے ماں بلوچی لچھاں من ایشانی سرجمءَ نبیسگءِ شورءَ یاں۔

البت انچیں جاگھاں ماں رماں ھم ایشانی گونڈ گرگ روا اِنت۔ اےک: اسپیت اسپیت چوشیرءَ اِنت۔ اے رنگیں گپانی تہءَ اے گال ''چو'' یا کہ ''چوکہ'' نبیسگ بیت۔ پہ درروری گپاں ''چوکہ'' گال راست کارمرد بیت۔

اُمید چہ اے رنگیں گپاں ھرجاگہءَ اے گال باید اِنت کہ وتی سرجمیں رنگءُ گالوارءَ نبیسگ بہ بنت۔

در ۔ ۴۷

چمیشی ءَ، پمیشی ءَ، چمیشکا، پمیشکا

اے ھر چاریں گالاں ندکاریگیں بزانت ءَ کارمرد کنگ ءَ اَنت۔ ھرکس وتی زانگ ءِ پدءَ وتی گالوار ءِ گال ءَ زیر ایت ءُ آ دگراں یلہ دنت۔ البت ایشانی نبیسگ ءَ "چمیشکا ءُ پمیشکا" ءَ ھرکس راستیں رھبند ءَ نبیس ایت۔ بلے "چمیشی ءَ، پمیشی ءَ" ءِ گالاں بازندکار "چمیشیا ءُ پمیشیا" ھم نبیس اَنت۔

بیا کہ گوں رھبند ءُ ھور ایشانی بزانتانی بارہ ءَ ھم کمیں گپ جنیں۔

پمیشی ءَ: اے گال بُندر ءَ "پہ ھمیشی ءَ" اِنت کہ چہ وتی بُندریں رنگ ءَ باز نگل اِتگ پرچا کہ "پہ" ءَ ما بازیں ءَ گوں دومی گال ءَ یکجا نبیسیں۔ ایشی ءِ بزانت ھم ھمیش اِنت کہ گیش اِتگ کہ "پہ ھمیشی ءِ ھاتر ءَ یا کہ پہ ھمیشی واست ءَ" اِنت۔ ایشی ءِ نبیسگ ءِ رھبند ھم زوتہ اِنت کہ اے یک گالے نہ اِنت۔ بازندکار ایشی ءَ چو کہ یک گالے ءَ "پمیشکا" ءِ بزانت ءَ کارمرد کنت کہ رد بیت۔ اے یک گالے نہ اِنت ءَ ایشی ءِ بزانت ماں ھمیشی ءِ جند ءِ سئیں گالاں اَنت۔ بزاں "پہ ھمیشی ءَ" اِنت۔

چمیشی ءَ: اے گال ھم چو کہ "پمیشی ءَ" اِنت۔ ایشی ءِ بُندریں رنگ ھم "چہ ھمیشی ءَ" اِنت۔ ایشی ءِ بزانت ھم ھمے بُندریں رنگ ءِ ھر سئیں گالاں گیشینگ کہ ایشانی بزانت "چہ ھمیشی ءِ جند ءَ" اِنت۔ انچوش کہ کسے چہ دکانے ءَ گُدے بھا بزیر ایت۔ پد ءَ پہ باپاری ءَ بگوش ایت۔ "من ءَ چمیشی ءَ دگہ چار دست بدئے" بزاں چہ ھمے گُد ءَ دگہ چار دست بدئے۔

اے گپ نوں گیشن اِت کہ اے دوئیں گال یک یک گالے نہ اَنت ءُ انگت ھم ھمے رنگ ءَ کارمرد بنت۔ اے ھر دوئیں پہ یک یک چیزے ءِ بارہ ءَ گوشگ بنت۔ اگاں چیز باز بہ بنت یا کہ ماں گپّاں دگہ رنگ ءَ کارمرد کنگ ءَ چو کہ دگہ گالاں بنت۔ اِے ک:

پمیشی، پمیشی ءَ، پمیشی ءِ، پمیشاں، پمیشانی، پمیشانیگی۔

چمیشی، چمیشی ءَ، چمیشی ءِ، چمیشاں، چمیشانی۔

اے گالاں ''پمیشکا، ءُ چمیشکا'' ءِ گالانی بزانت ءَ زیرگ رَد اِنت۔ نی ما آ دگہ دوئیں گالاں زیریں:

''چمیشکا'' ءُ ''پمیشکا'' ءِ گال بُندر ''چہ ھمیش کارءَ'' ءُ ''پہ ھمیش کارءَ'' بوتگ اَنت۔ یک برے ایشانی رند ءِ ''ءَ'' کپتگ۔ رند ءَ ''کار'' ءِ ''ر'' ھم دور دیگ بوتگ کہ چہ سے گال ءَ پہ یک گالی رنگ ءَ رس اِتگ اَنت۔ کہ ایشانی بزانت ھم ھمیش اِنت۔ بزاں ''چہ ھمے کارءَ یا چہ ھمے سبب ءَ یا ھمے نیمون ءَ'' پہ ھمے کارءَ یا پہ ھمے سبب ءَ یا پہ ھمے نیمون ءَ۔''

بازندکار ایشان ءَ ''چمیشی ءُ پمیشی ءَ'' ءِ گالاں یکّیں بزانت ءَ زیر اَنت کہ چوش کنگ رَد اِنت۔ انچوش کہ آیانی بزانت گیشّینگ بوتگ اَنت ایشانی بزانتانی گیشّینگ ءِ ھم جھد ءَ کنیں۔

ندکار اے دوئیں گالاں یکّیں بزانت ءَ کارمرد کنگ ءَ اَنت ءُ ھر کس ایشاں یکّیں بزانت ءِ گال مَنّ ایت بلے چوش نہ اِنت۔ چوشیں باز گال ھست اِنت کہ ندکار آیانی بزانتاں گیشّینت نہ کن اَنت، بلے پہ زبان زانتاں اے مزنیں کارے نہ اِنت۔ اے دوئیں گالانی بزانتانی دگری ءَ دلگوش بکن کہ پہ اے گپ ءِ مٹّینگ ءَ بس

انت۔ اد ءَ ماھر دوئیں گالاں ماں گپّاں کارمرد کنیں بزانتاں اِش شرّ دلگوش بکن۔

چمیشکا: شاھی لنگ اِنت چمیشکا راہ ءَ شُت نہ کنت، جنگی ءَ زرّ نیست چمیشکا وتی ڈگار ءَ موک ات نہ کنت۔ دوسال اِنت ھور نہ بوتگ چمیشکا مال مُرتگ۔

پمیشکا: راہ دیر اِنت پمیشکا پگاہ سرگرگ لوٹ ایت۔ شمے دوئینانی گپ یک اَنت پمیشکا اَڑگ نہ لوٹ ایت۔ اے دوئیں ھم رنگ اَنت پمیشکا پہ شرّی پچارگ لوٹ اَنت کہ مردم رَدمہ کپ ایت۔

چوشیں گپّانی پہ دَرورَی پیش کنگ ءَ رند انگت ھم ھمک ندکار اے گالانی بزانتاں گیشّینت نہ کنت۔ پمیشکا پہ چوشیں گالانی کارمرد ءَ رَدگیری کنگ نہ بیت۔ ندکار ھر دوئیں گالاں یک رنگ ءَ کارمرد کنگ ءَ نہ اَنت بلے گوں آیاں دسبندی کنگ بیت اے دوئیں گالاں ''پمیشی ءَ'' ءُ ''چمیشی ءَ'' ءِ گالاں گوں ھم بزانت مکن اَنت ءُ ھمے رنگ ءَ ایشانی جاگہ ءَ آیاں کارمرد مکن اَنت کہ گڑا پھک رَد بنت۔

در-۴۸

چَہ-چِہ-چے-چی

چہ اے چاریں گالاں پیسری دوئیں یک رنگ اَنت کہ ابید چہ- (زبر) ءِ ءِ (زیر) ءَ دگہ دگری اِش مان نیست ءُ ہمے ءُ چارمی گال انچوش کہ وت مال وت نزیک اَنت ھمے رنگ ءَ پیسری دوئیں گالانی گالواراں گوں تزیکی کن اَنت۔ ھمے سبب اِنت کہ ندکار ایشانی کارمرد ءَ ایشانی بزانتاں رد کپ اَنت۔

چہ ڈرستاں پیسر ما ''چہ'' ءِ گال ءَ زیریں۔ اے گال ءِ بزانت پارسی ءِ ''از'' ھندی ءِ ''سے'' انگریزی ءِ ''For, than, by, from'' عربی ءِ ''من، عن، یا لہ''۔

ا-ک: تو چہ من مہ ترس۔ من چہ گس ءَ پیدا کاں۔

دومی ایشی ءِ ھمرنگیں گال ''چِہ'' اِنت۔ کہ اے گال ءِ بزانت ایش اَنت۔ چتور، چتوریں، چون، چونیں یا چہ رنگیں۔ انچوش کہ: تو چہ کسے ئے؟ اے چہ کارءَ کیت۔ اے چہ درمانے۔

یا کہ چو ہگوش کہ اگاں ما چیز ءِ نام ءَ نہ گریں ما ''چے'' گوشیں۔ ا-ک: اے چے یے؟ بلے وھدیکہ چیزے ءِ نام ءَ گریں گڑا ھمے گال ءَ ''چہ'' گوشیں: ا-ک: اے چہ درمانے؟

بازندکار ھمے ''چہ'' ءِ بدل ءَ ''چے'' ءَ یا کہ ''چے'' ءِ جاگہ ءَ ''چہ'' ءَ کارمرد کنت کہ رد بیت۔

دگہ دوئیں گال ''چے'' ءُ ''چی'' اَنت کہ ھر دوئیں یکّیں بزانت ءِ داجہ اَنت۔ ایشانی بزانت ھندی ءِ ''کیا'' انگریزی ءِ ''What'' پارسی ءِ ''چہ'' عربی ءِ ''ما''

انت۔ چہ اے دوئیں گالاں ''چے'' ءِ گال راست تر ءُ گالوار ءَ ھم شرتر انت۔
ایشی ءِ گالوار ڈراج کشئیں ''چ'' انت کہ رومن ءَ ما ایشی ءَ ''Chey'' نبیسیں۔
پرچا کہ E پہ زِ (زیر) ءُ Y پہ ''ے'' ءَ کارمرد بیت۔

چوناھیگا ''چی'' ءِ گال ءِ کارمرد روا انت بلے چہ ایشی ءَ چیز شرتر انت
البت پہ نادری مال چیھے ءِ ردیا پیشرد ءِ ھاتر ءَ زیرگ ءِ رِوایت۔

بازندکار ھمے ''چی'' ءِ گال ءَ پہ ''چیز'' ءِ گال ءِ جاگہ ءَ کارمرد کن انت کہ
چوش کنگ رد انت۔ پرچا کہ اے ھمے ''چیز'' ءِ گال ءَ دُمب گُڈ کن انت ءُ نبیس
اَنت۔ اے رھبند ءَ گروکیں ندکار ھما اَنت کہ ''شتگ، برتگ، شر انت، بیت'' ءِ
گالاں دُمب گُڈ کن اَنت ءُ ''شتہ برتہ، شرَن ''بی'' نبیس اَنت۔ اے ندکاری زبان
نہ انت۔

دَرور:

چے: دلپل چے گوش ایت، تو چے لوٹ ءَ، آ چے اَنت، آ بچک چُے ءِ
بُن ءَ چے کنت، تئی دل چے لوٹ ایت۔

چہ: تئی کُلاہ چہ رنگے، اے چہ کارے کہ تو ءَ کن ءَ، راھی ءِ دکان ءَ چہ
چیز نیست، اے چہ بچے؟

چہ: چہ ایشاں آ شرتر انت، نزاناں پلانی ءَ چہ گئے ءَ کُش اتگ، تو چہ کجا
کائے، چہ منی دیم ءَ پادا۔

اے ''بچہ'' ءِ گال بلوچستان ءَ باز جاگہ ءَ ''شہ، اچ، اژ'' ھم گوشگ بیت۔
یک رندے پدءَ گوشاں کہ ''چہ، چہ ءُ چے'' اے ھرسیّنانی بزانت دگہ دگر
اَنت ایشاں یکّیں بزانت ءَ کارمرد کنگ رد بیت۔

در-۴۹

ن-م

انچوش کہ در-۴۲ ءَ گوشگ بوتگ کہ ابید چہ ہما گالاں کہ آیانی گُڈ سرءَ "ن" کیت ما دگہ جاگہ ءَ بے ٹکّیں "ن" ءَ کارمرد نہ کنیں۔ اے ھم انچیں گال اَنت کہ ایشانی تہ ءَ چہ ھمے گُڈسرءِ "ن" ءَ پیسر کشاب اَنت۔ ءُ اے گپ ھم گیشینگ بوتگ کہ ما پہ گالانی وِش زیمری ءُ بُراہ ءِ ھاتر ءَ جوش کنیں کہ گالوار ءِ وشّی پشت بکپ ایت۔ اگاں ناں اے "ن" بے ٹک نہ اِنت۔ اگاں اے گالاں چہ رند "اَنت، اِنت، ءَ، ءِ، اَت" ءِ رنگیں گال بیا اَنت گڑا "ن" وتی ٹِک ءُ سرجمیں گالوار ءَ پدءَ لوٹ ایت۔ اےک: شرّیں، رواں، بُرزیں، شرّین اَنت، روان اِنت، بُرزین ءُ جھلیں۔

چِلّ ءُ دومی دَرءَ اے ھم گیشینگ بوتگ کہ اگاں اے رنگیں "ن" گالانی مُیانجی ءَ کیت چتور روانگ بیت۔ بلے دگہ یک چیزے کہ ما پہ زانت آئیءِ بارہ ءَ ماں آ درءَ گپ نہ جتگ ایش اِنت کہ اِدءَ گپ جنگ بیت۔

اُردو زبان ءِ تہ ءَ اے رنگیں "ن" دو گال ءِ مُیانجی ءَ کیت ءُ آئی ءِ توار پہ نیم بُندگی در کیت آئی ءِ سرءَ چِہکائیں "جزم" ءِ نشانے جنگ بوتگ کہ بزاں ھمایانی نام بستگیں "نون غنہ" اِنت۔ ابید چہ اردو ءَ ماں عربی، پارسی ءُ ھندی، سندھی زباناں ھم ھمے "ن" ھمے رنگ ءَ کیت، بلے اے زباناں اے نوکیں گالے نہ مَن اِتگ۔ البت ھر یک زبانے ءَ پہ بُراہ ءُ زیمر ءِ ھاتر ءَ باز گالانی تہ ءَ پہ وانوک ءُ نبیسوکانی ھاتر ءَ انچیں آسانی اَیر کرتگ۔ اےک: عربی ءِ "یَــرمَــلُــوْن" ءِ آب اَنت۔ بزاں "ی، ر، م، ل، و، ن" ءِ آب کہ ایشاں یکجاءَ "یرملون" گوش اَنت۔ چہ اے آباں

اگاں یکّے یک گالے ءِ گُڈ سرءَ بیت۔ اِ ک: ''اَنْ'' پدءَ چہ ھمے آباں یکّے دومی گالے ءِ بنگیج ءَ بیت۔ اِ ک: ''یُکَذِّبُوْنَ'' گڑا ھمے ''ن'' ءُ ''ی'' ءِ گالوار یکجا کنگ بیت ءُ ''ی'' ءِ سرءَ ڈک (ّ) دیگ بیت ءُ چوش ''اَنْ یُکَذِّبُوْنَ'' وانگ بیت کہ ایشی ءِ گالوار چوکہ ''اَنْ یُکَذِّبُوْنَ'' دَر کیت۔

ھمے رنگ ءَ ''ذَنْبُ، اَنْبِئُوْنِیْ، اِنْبَعَثَ، اِنْتَصَرَ'' ءِ عربی گالانی تہ ءَ ''ن'' چوکہ اردو ءِ ''نون غنہ'' ءَ وانگ بوتگ بلے آئی ءِ نیسگ ءَ ھچ رنگیں نشانے ءِ جنگ پکار نہ بوتگ۔ البت پہ ''کلام اللہ'' ءِ وش وانوکاں ایشی ءِ گالوار سوج دیگ بوتگ ءُ ھمے نام ''نون غنہ'' ھم اردو ءَ چہ عربی ءَ زرتگ۔

پارسی ءَ ھم ھمے ''ن'' ھمے یکّیں گالوار ءَ گوشگ بیت۔ اِ ک: آنجا، اینجا، چندان، دندان بلے پارسی ءَ ھم نشانے پکار نہ بوتگ۔

(ھندی ءَ جتائیں رھبندے گپتگ ءُ ''ن'' ءِ جندے گار کرتگ ءُ آئی ءِ بدل ءَ یک نشانے کارمرد ئے کرتگ۔ اِ ک: '' पांच '' ھمے رنگ ءَ گجراتی ''પાંચ '')

انگریزی ءِ تہ ءَ ھم ''ن'' (N) نیسگ بیت ءُ ماں گالانی تہ ءَ آئی ءِ توار وت ھمے رنگ ءَ ''ں'' بزاں ''غنہ'' بیت انچوش کہ ''Bring، ink'' ہمیشکا اے گیش اِتگ کہ ھر زبان ءِ تہ ءَ ''ن'' ھمے رنگ ءَ وتی توار ءَ کش اِیت ءُ پہ ایشی ءَ دگہ نشان جنگ ءَ گیشینگ پکار نہ بیت۔

نی ماوتی مُراد ءِ گپ ءَ جنیں۔ آ ایش اِنت کہ دگہ لھتیں گال بلوچی ءَ ھست اَنت کہ وانندھیں مردم ھمے ''نون غنہ'' ءِ نیمون ءَ ایشاں گوں ''ن'' ءَ نیس اَنت۔ پرچا کہ مے وانندھیں مردم گوں اردو زبان ءَ سکت نیادی کن اَنت ءُ پدءَ بلوچی ءِ

ائو گیں نیاھگ ھم گوں اردو نیاھگ ءِ رھبنداں تژ یک انت پمیشکا اے گالانی تہ ءَ کہ ''نون غنہ'' ءِ توارءِ رنگیں توارے در آتگگ ایشاں اے گال ھم چوکہ اردو ءَ گوں ''ن'' ءَ نبشتگ انت۔ ا۔ک:

لَنب، سُنب، شَنپ، دَنب، دُنب، رُنب، ٹرنپ، گونب، سُرنب، لُنب۔

بلے اے گالانی تہ ءَ ''ن'' ءِ توار پہ ھچ نیست اِنت۔ بلکیں ادءَ ''م'' ءِ آب انت ءُ اے گال دُرست گوں ''م'' ءِ آب ءَ نبیسگ لوٹ انت۔ اے گالانی راستیں رھبند ایش انت۔

لَمب، سُمب، شَمپ، دُمب، دَمب، رُمب، ٹرمپ، گومب، سُرمب، لُمب۔

ایشانی پجارگ ءِ آسان تریں سوج ایش اِنت کہ اگاں چہ ''ب'' یا کہ ''پ'' ءِ آب ءَ پیسر ''نون غنہ'' ءِ توار در کیت بزاں آ ''ن'' نہ اِنت بلکیں ''م'' اِنت ءُ ''م'' نبیسگ لوٹ ایت۔

ماں گپاں درور: گرانڈ ءِ دُمبگ۔ کھیر ءِ لُمباں مہ گِڈ۔ ھور ءِ ٹرمپاں بچار۔ تو اِستار دُمبی دیستگ؟

اگاں ما پہ دلگوش بُوانیں اے گال ''دُن بگ'' وانگ نہ بیت بلکیں ''دُم بگ'' بیت۔ ھر گالے ءِ بارہ ءَ اگاں ما زانگ لوٹیں ھمے رنگ ءَ گیش ءُ گیوار کنین ءُ چاریں۔ البت کہ ''بَنبار'' ءِ رنگیں گال سھرا انت کہ گوں ''ن'' ءَ نبیسگ بنت پرچا کہ آ ''دوگالی'' گال اَنت کہ یکے ''بُن'' ءُ دومی ''بار'' اِنت۔ بلے ''ٹُرمپگ، سُرمپگ، نمبگ، جمبر، گُمپو'' ءِ گال وت یک یک گالے اَنت کہ ھر وھد گوں ''م'' ءَ نبیسگ لوٹ اَنت۔ ایشاں گوں ''ن'' ءَ نبیسگ رَد بیت۔

در - ۵۰

ھ - ھ

چہ ذِبستان ءُ پیسرا اے گپ زانگ لوٹ ایت کہ ماں بلوچی ءَ چو کہ اُردو یا ھندی ءُ سندھی زباناں چوشیں آب نیست کہ آئی ءِ تہ ءَ ''ھ'' ءِ ھواریں توار دربئیت۔ ا۔ ک: ھندی ءِ یا اردو ءِ ''تھا، کچھ، بھلا، تھیلا'' بلوچی زبان چہ اے رنگیں گالاں پھک انت۔

چہ اے گپ ءَ من زانتکارنیاں کہ بلوچستان ءِ یک بھرے ءَ ھمے ''ھ'' چو کہ ھندی ءُ اُردو ءَ ھم گوشگ بیگ ءَ اِنت۔ بلے اے رنگیں ''ھ'' سندھی، پچھی، جانگی ءُ سرائکی زبانانی سوگات اَنت کہ ایشاں وتی ھمساھگیں بلوچانی زبان ءِ چادر ءَ بستگ اَنت۔ اگاں اے زوریں سوگات مہ بوتین اَنت گڑا بلوچی ءِ ''تئی، کئی، کایاں، چک، کنت'' ءِ رنگیں گیشّ اِتگیں گال ''تھئی، کھئی، کھایاں، چھک، کھنت'' گوشگ نہ بوتگ اِت اَنت۔

سندھی ءُ آئی ءِ ھمراھیں زبان انگت ھمے ''ھ'' ءَ پہ راہ ءُ رھبند کارمرد کن اَنت بلے آیانی ھمساھگیں بلوچی زبان ءِ تہ ءَ ھچ چوشیں رھبندے ھم نیست بس چہ آ زبانانی زوراکی ءَ اے ''ھ'' بلوچی ءَ ماں ریچگ بوتگ اگاں ناں ماں بلوچی ءَ ''سوچھاں'' کھڑ وکھناں، ٹھک اِتگ، سوتھرا، گھوڑو، ڈھگو'' ءِ سندھی ءُ سرائکی یا پچھی ءُ جانگی گالانی کارمرد کنگ ءِ نیمون چے اِنت؟

اے گپانی ادءَ جنگ ءَ جاگہ نیست ءُ ناکہ ادءَ جنگ لوٹ اَنت ہمیشکا ما وتی بُنگپ ءَ گریں بزاں بلوچی ''ھ'' ءِ آب چو کہ دگہ آباں جتا ءُ سرجمیں آبے کہ چو کہ اردو، ھندی ءَ گوں دگہ آباں ھواریں توار ءَ کارمرد نبیت۔ ادءَ مئے مراد ایشی ءِ نبشتگ ءَ

بنت۔ انچیں جاگہ ھست کہ ایشانی یکجا نبیسگ اڑین ایت۔ اِک: پہ نبیس۔ بہ بوج،
بہ پچ، مہ اوشت، مہ اُڑ)۔

پُہ: من پہ تو نندآں۔

چُہ: چہ اِد ءَ برو۔

کہ: من نشتگاں کہ تو بیائے۔

نہ: من تئی کلاہ ءَ نہ شوداں۔

4) اگاں گالانی رندسرءَ انت ءَ گوں گالاں ھمگرنچ ءُ ٹرند جنگ دیگ ءُ وانگ بیت۔

پھ: من گوں تو پھ نہ اڑاں۔

پُھ: اے جنگل ءَ پُھ بازانت۔

تُھ: لوگ ءَ تُھ ءَ برو۔

نُھ: ھشت ءَ دگہ یکّے نُھ۔ "تُھ" ءُ "نُھ" ءِ گالاں ھرکس "تہ" ءُ "نہ"
نبیسگ ءَ انت کہ ردانش گوشت نہ کنیں۔ من وت ھم "تہ" ءُ "نہ" نبیسگ ءَ یاں۔ بلے
ھرجاگھے کہ گالوار ءُ بزانت ءِ ردکپگ ءِ ٹُرس بہ بیت گڑا اے گال "تُھ" ءُ "نُھ"
نبیسگ لوٹ اَنت۔

"نُھ" ءِ گال ءُ دگہ بزانت نہ دنت کہ "نہ" ءِ نبیسگ ءَ بہ اڑین ایت ھمے "تُھ"
ءِ گال ھم دگہ بزانتے نہ دار ایت۔ بلے مئے لھتیں ندکار سندھی ءِ "تہ" ءَ چوکہ اردو ءِ "تو"
ءَ ماں بلوچی ءَ کارمرد کنگ ءَ اَنت۔ اِک: "اگاں زرّ لوٹ ئے تہ کاربکن" کہ چوکہ
اردو ءِ "اگر روپے چاہتے ہو تو کام کرو" ءَ انت۔ بلے چوش کنگ رد انت۔

ھمے رنگ ءَ دگہ لھتے ندکار ھمے "تہ" ءَ "پہ" "تو" ءِ جاگہ ءَ کارمرد کن اَنت
کہ ندکاری گالوار نہ انت ءُ چوش کنگ نہ لوٹ ایت کہ راست منگ نہ بیت۔

ہمیشکا اے رنگیں درآمدیں یا کہ ردگالواریں گال کارمرد کنگ نہ لوٹ اَنت۔

رھبندءِ گیشینگ انت۔

انوں اے آب ماں گالاں چار رنگ ءَ ''ھ۔ہ۔ح۔ ۔'' نبیسگ بیگ ءَ انت۔ مالوٚمیں کہ ایشاں انچیں رھبندے ءَ کھرءُ بانگ بکنیں کہ پہ بلوچی نبیسوک ءَ وانوکاں آسان بہ بنت۔

ھ: اگاں یک گالے ءِ بنگیج یا کہ مَیانجی ءَ ھر جاگھے کہ بئیت (گنڈ سرءَ مہ بیت ءُ بس) ماایشی ءَ باید اِنت کہ ''ھ'' بہ نبیسیں کہ ھر رنگ ءَ چہ ''ح'' ءَ براھدار ترءُ واناک تر اِنت۔ ماچوش نبیسیں:

ھرکس، ھمپان، ھشت، مھار، شوھاز، شیھک، رھدار، شھباز۔

''ھرکس ءُ ھمپان'' ءِ نبیسگ ءَ مازدگوشت نہ کنیں بلے اگاں اے دوئیں رنگاں دیم پہ دیم بکنے ئے گڑا ''ھ'' ءِ شرّی ءُ ڈولداری زانگ بیت۔ دومی گپ ایش انت کہ ماا ے رھبنداں پہ بلوچی وانوک ءُ نبیسوکانی آسانی ءِ ھاترءَ جوڑ کنگ ءَ ایں۔

ہ: اگاں گال ءِ گنڈ سرءَ کیت ءُ گوں گال ءَ ھمگرنچ نہ اِنت گڑا ماایشی ءَ ''ہ'' نبیسیں۔ اے ک: پَراہ، موہ، ڈوازدہ، کاہ، بندگاہ۔

ہ: اگاں گال ءِ گنڈ سرءَ کیت ءُ گوں گال ءَ ھمگرنچ اِنت۔ گڑا ''ہ'' نبیسیں۔

اےک: جاگہ، سرانہ، واجہ، دگہ، تنگہ، سنگہ۔

''بہ ءُ بھ'': دگہ لھتیں گال اَنت کہ یکّیں رنگ ءَ نبیسگ بنت۔ بلے ایشانی گالوار یکّ نہ اَنت۔ اے ک: ''بہ ءُ بہ'' کہ یک ''بہ'' ئے ھمیش اِنت ماچوش کارمرد ءَ کنیں ''بہ کن، بہ نند'' ءُ دومی ایش اِنت ''من ءَ اے بہ دوست نہ بیت۔''

یک ''بہ'' ئے ءِ ٹگ ءَ اے گال گون اَنت ''نہ، چہ، چہ، کہ، پہ'' ایشانی گالوار سُک سُبک اَنت کہ چوکہ ''نَ، چَ، چِ، کِ، پَ'' ءَ اَنت۔ ءُ راستیں گپ ایش

انت کہ ایشانی رند ءَ ھمے ''ہ'' گیشینے۔ بلے مارا اے سیاھگ ءَ تلگیگ کرتگ اگاں ناں رد من بلوچی ءَ اے گال KE-BE نبیسگ بیت کہ راستیں گالوار انت بلے انوں چہ نادری ءَ اے گالاں باید انت کہ ماھمے رھبند ءَ ''نہ، بہ، کہ، چہ، چہ، پہ'' بہ نبیسیں۔

دومی تک ءَ ھما گال انت کہ ایشانی رند ءَ ھم چو کہ اولی بھر ءِ گالاں ''ہ'' ءَ آپ ھمگرنچ انت بلے اے چو کہ آیاں سبک وانگ نہ بنت۔ اے گالانی اولی آپ گوں ''ہ'' ءَ جنگ دیگ ءَ ترندوانگ بنت۔ اے دومی بھر ءِ گالانی رند ءَ باید انت اے ''ھ'' ءَ بہ نبیسیں تاکہ ''بہ'' ءُ ''بھ'' یا کہ ''کہ'' ءُ ''کھ'' ءِ گال گیش اِت بکن انت۔

بزاں اے دومی بھر ءِ گالاں ماچوش نبیسیں: بھ، پُھ، جَھ۔

پہ رھدربری ءَ چہ ھررنگے لھتیں گپ نبیسیں:

1) اگاں گال ءِ بنگیج یا میانجی ءَ کیت:

ھرکس: اے گپ ءَ ھرکس زانت۔

ھشت: من ءَ ھشت کلدار بدے۔ **شیھک:** شیھک گجاشت۔

۲) اگاں گالانی رند ءَ کیت ءُ گوں گالاں ھمگرنچ نہ انت۔

راہ: راہ ءَ گار مہ کن۔

ناڈراہ: پلانی ناڈراہ اِنت۔

موہ: ترا موہ نہ بیت۔

۳) اگاں گالانی رند ءَ کیت ءُ ھمگرنچ انت بلے سبک وانگ بیت۔

بہ: اِد ءَ بہ نند۔

مہ: آئی ءَ مہ جن (اے ھردوئیں گال گوں دومی گال ءَ یکجا ''بنند ءُ مجن یا کہ بکن ءُ مکن'' ھم نبیسگ بنت بلے ایشانی راستیں راھبند ھمیش اِنت کہ جتا نبیسگ بہ

در-۵۱

دوگالی گال

بلوچی ءَ چُشیں گال باز اِنت کہ گوں دگہ گالے ءَ انچوش ھمگرنچ بنت کہ ھر دوچو کہ یک گالے ءَ تر اَنت۔ اے رنگیں گالاں اگاں دوجتائیں گال بہ نبیسیں رَدنہ بنت کہ وتی جندءِ بُندریں رنگ ءَ اَنت، بلے اگاں ایشاں چو یک گالے ءَ یکجا بہ نبیس ءِ باز ڈولدار بنت ءُ بزانت اِش رسگ ءَ زانگ بنت۔ ا۔ک: "دِل وارگ، دل گوج، دِل بند" ءِ گالاں "دلوارگ، دلگوج، دلبند" نبیسیں۔

اے وَ گیشّ اتکیں گال اِت اَنت۔ بلے دگہ انچیں گال ھست کہ اگاں گوں دومی گال ءَ ھمگرنچ کنگ بہ بنت ایشانی گڈی آب دَور دیگ بیت۔ چہ گڈی آب ءِ دور دیگ ءَ رندگوں دومی گال ءَ ھمگرنچ بنت چہ ایشاں لھتیں انچین اَنت کہ ڈک ھم دیگ بنت۔ ا۔ک: "دست بندی، پچ ڈرھگ، پُشت پد" ءِ گال "دسبندی، پڈرھگ، پُشپد" گوشگ ءَ نبیسگ بنت۔ بزاں چہ "دست بندی" ءَ "ت" چہ "پچ ڈرھگ" ءَ "چ" ءَ چہ "پُشت پد" ءَ "ت" ءِ آب دَور دیگ بوتگ۔ ایشانی چو کہ یک گالے ءَ نبیسگ بُراھدار ءُ گوشگ وشتوار بیت۔

ادءَ دگہ چیزے گال نبشتین ءُ آیانی بارہ ءَ ھم گپ جنیں۔

"دست بندی۔ دست کلانچ۔ پُشتِ پد۔ ھشت گرد" اے جُتکانی پیسری گال ءِ گڈی آب کہ "ت" اِنت دور دیگ بیت ءُ چوش نبیسگ بنت۔ "دسبندی، دسکلانچ، پُشپد، ھشگرد (وزبندی۔ وزکلانچ، ھوگرد ھم بنت)

''پچ ڈرھگ، پچ لرزگ، پشت شام'' ءِ جُتکانی پیسری گالانی گَنڈی آب دور دیگ بنت ءُ گوں دومی گالانی بنگیجی آباں ڈک دیگ بنت بزاں ''پڈ رھگ۔ پلرزگ ءُ پشام'' بنت۔

''سَر رچگ، درروگ'' ءِ رنگیں گالانی ھمرنگیں آب ڈک دیگ بنت ءُ چوش بنت۔ سَرَچگ۔ وَرَّوگ۔

''کتگ کار۔ شُتگ شام۔ ورتگ پشک'' اے جتکانی پیسری گال ءِ گنڈی آب کہ ''گ'' انت دور دیگ بیت ءُ دومیں گال ھمگرنچ کنگ بنت کہ اے گال ''کتکار، شُتشام ءُ وِرتپشک'' نبیسگ بنت۔ اے رنگیں گالانی ماں اے نبیاھگ ءُ نبیسگ ءُ وانگ گُران انت۔ رومن ءَ اے گال چوش گیشّ اَنت:

Shuthashām, Derthapashk ءُ Kuthakār بلے ندکاراں باید کہ اے رنگیں اڑینوکیں گالانی تہ ءَ ''ت'' ءِ سرءَ (زبر) بجن اَنت۔

چوناھیگا اے گالاں ''کتہ کار، شُتہ شام، وِرتہ پشک'' نبیسگ انگت ھم شرتر انت کہ ھمائ (زبر) ءِ نیمون ءِ سر ھم پڑش ایت ءُ گال ھم راست وانگ بنت۔ بلے اے گپ سکّ دلگوش کنگ لوٹ ایت کہ ''کتہ، شُتہ، وِرتہ'' ءِ رنگیں گالانی ''گ'' تھنا ھمے جُتگالانی جوڑ کنگ ءَ دور دیگ بیت۔ اگاں ''کتہ، شُتہ، وِرتہ'' ءُ ھردگہ انچیں گالے تھنا بہ بیت آسرجم ءَ ''کتگ، شُتگ، وِرتگ'' نبیسگ لوٹ ایت۔

اے رنگیں گالانی ''گ'' ءِ بارہ ءَ سی ءُ گیشّی دَرءَ گپ جنگ بوتگ۔

در-۵۲

کارگالانی بُنرھبند

انچوش کہ ماں پیشگال ءَ نبیسگ بوتگ، اے وانگی بلوچی زبان ءِ بُنرھبند (گرامر) نہ اِنت۔ ایشی ءِ مستریں مراد بلوچی گالانی ماں اَنوگیں نُیاھگ ءَ راست نبیسگ اِنت بلے چہ کارگالانی بُنرھبنداں چیزے نبیسگ بیت کہ مستریں مراد پدءَ ھما نُیاھگ ءِ راست نبیسگ اِنت۔

بنکارگال: اے سے رنگ ءَ اَنت:

(۱) نندگ: بزاں وت نندگ۔ (۲) نادیگ: بزاں دگرے ءَ انچوش بکن ئے کہ بہ نند ایت۔ (۳) نندائینگ: بزاں دگہ دومی مردمے تئیِ گوشگ یا لوٹگ ءِ پدءَ سیمی مرمءَ نادین ایت۔ درور:

"روگ، نندگ، شھکارگ، گوارگ" اے وکارگال اَنت۔

"دزگ، برگ، چنڈگ، جنائینگ" اے گشکارگال اَنت۔

گوست (وکارگال): آشت۔ آشت اَنت۔ تو شت ئے۔ شما شت اِت، من شُتاں۔ ماشُتیں۔

گوست (گشکارگال): آئی ءَ بُرت۔ آیاں بُرت۔ تو بُرت۔ شما بُرت۔ من بُرت۔ مابُرت۔

اے گشکارگالانی تہءَ کارگال یکّیں رنگ ءَ اَنت بلے ھما وھدی کہ کتگیں چیز باز بنت۔ گڑا کارگال تژ اَنت۔ ایک: آئی ءَ بُرت اَنت۔ آیاں بُرت اَنت۔ تو بُرت اَنت۔ بزاں اگاں بُرتگیں چیز یکّے کارگال "بُرت اِنت" ءُ اگاں باز اَنت گڑا:

"بُرت اَنت۔"

دیرگُوست (وَکارگال): آشتگ۔ آشتگ اَنت۔ تو شتگ ئے۔ شما شتگ اِت۔ من شتگاں۔ ما شتگیں۔

دیرگُوست (گشکارگال): آئی ءَ بُرتگ۔ آیاں بُرتگ۔ تو بُرتگ۔ شما بُرتگ۔ من بُرتگ۔ ما بُرتگ۔

اگاں چیز باز اَنت "بُرتگ" ءِ رندءَ "اَنت" گیش بیت۔

باز دیرگُوست (وَکارگال): آشتگ اَت۔ آشتگ اِت اَنت۔ تو شتگ اِت ئے۔ شما شتگ اِت اِت۔ من شتگ اِتاں۔ ما شتگ اِتیں۔

باز دیرگُوست (گشکارگال): آئی ءَ برتگ اَت۔ آیاں بُرتگ اَت۔ تو بُرتگ اَت۔ شما بُرتگ اَت۔ من بُرتگ اَت۔ ما بُرتگ اَت۔ اگاں برتگیں چیز باز اَنت: گڑا "اَت" ءِ گال "اِت" کنگ بیت ءُ ایشی ءِ رندءَ "اَنت" گیش کنگ بیت۔ اِ۔ک: بُرتگ اِت اَنت۔

نزانگُوست (وَکارگال): آرَوگ بوت۔ آروگ بوت اَنت۔ تو روگ بوت ئے۔ شما روگ بوت اِت۔ من روگ بوتاں۔ ماروگ بوتیں۔

(اِدءَ مرادگوں بزانت ءَ نہ اِنت گالانی گیشینگ اِنت)

نزانگُوست (گشکارگال): آبرگ بوت۔ آبرگ بوت اَنت۔ تو برگ بوت ئے۔ شما برگ بوت اِت۔ من برگ بوتاں۔ ما برگ بوتیں۔

دیرنزانگُوست (وَکارگال): آروگ بوتگ۔ آروگ بوتگ اَنت۔ شما روگ بوتگ اِت۔ من روگ بوتگاں۔ ماروگ بوتگیں۔ (چوکہ نزانگُوست۔ وَکارگال ءِ سوج ءَ)

دیر نزانگوست (گشکارگال): آ برگ بوتگ۔ آ برگ بوتگ اَنت۔ تو برگ بوتگ ئے۔ شما برگ بوتگ اِت۔ من برگ بوتگاں۔ ما برگ بوتگیں۔

باز دیر نزانگوست (وکارگال): آ روگ بوتگ اَت۔ آ روگ بوتگ اِت اَنت۔ تو روگ بوتگ اِت ئے۔ شما روگ بوتگ اِت اِت۔ من روگ بوتگ اِتاں۔ ما روگ بوتگ اِتیں۔ (چوکہ نزانگوست وکارگال ءِ سوج ءَ)

باز دیر نزانگوست (گشکارگال): آ برگ بوتگ اَت۔ آ برگ بوتگ اِت اَنت۔ تو برگ بوتگ اِت ئے۔ شما برگ بوتگ اِت اِت۔ من برگ بوتگ اِتاں۔ ما برگ بوتگ اِتیں۔

آئیگی (وکارگال): آ رَوت۔ آ رَواَنت۔ تو رَوئے۔ شُما رَواِت۔ من رَواں۔ ما رَویں۔

آئیگی (گشکارگال): آ بارت۔ آ بَراَنت۔ تو بَرئے۔ شما بَر اِت۔ من بَراں۔ ما بَریں۔

دیر آئیگی (وکارگال): آ روت اِنت۔ آ رَواَنت۔ تو رَوئے۔ شما رَو اِت۔ من رَواں۔ ما رویں۔

دیر آئیگی (گشکارگال): آ بارت اِنت۔ آ براَنت اِنت۔ تو برئے۔ شما بر اِت۔ من براں۔ ما بریں۔

نزانتا ئیگی (وکارگال): آ روگ بیت۔ آ روگ بِنت (یا کہ بنت)۔ تو روگ بہ ئے۔ شما روگ بہ اِت۔ من روگ بیاں۔ ما روگ بِبیں۔

(چوکہ نزانگوست وکارگال ءِ سوج ءَ)

نزانتائیگی (گشکارگال): آ برگ بیت۔ آ برگ بِیَنت (یا کہ بنت) تو

برگ بہ ئے۔ شما برگ بہ ات۔ من برگ بیاں۔ ما برگ بئیں۔

دیرنزاںتا یکی (وَکارگال): آ روگ بیت انت۔ آ روگ بیَت اِنت۔ (یاکہ بنت انت) تو روگ بہ ئے۔ شما روگ بہ ات۔ من روگ بیاں۔ ما روگ بئیں۔ (چوکہ نزاںتگوست وکارگال ءِ سوج ءَ)

دیرنزاںتا یکی (گشکارگال): آ برگ بیت انت۔ آ برگ بیَت انت۔ (یاکہ بنت انت) تو برگ بہ ئے۔ شما برگ بہ ات۔ من برگ بیاں۔ ما برگ بئیں۔

کنوک (وَکارگال): آ رووک اِنت۔ آ رووک اَنت۔ تو رووک ئے۔ شما رووک اِت۔ من رووکاں۔ ما رووکیں۔

کنوک (گشکارگال): آ بروک انت۔ آ بروک اَنت۔ تو بروک ئے۔ شما بروک ات۔ من بروکاں۔ ما بروکیں۔

گنگیں (وَکارگال): آ شُتگیں اِنت۔ آ شُتگیں اَنت۔ تو شُتگیں ئے۔ شما شُتگیں اِت۔ من شُتگیناں۔ ما شُتگینیں۔

گنگیں (گشکارگال): آ بُرتگیں اِنت۔ آ بُرتگیں اَنت۔ تو بُرتگیں ئے۔ شما بُرتگیں اِت۔ من بُرتگیناں۔ ما بُرتگینیں۔

اَنگی (وَکارگال): آ روگ ءَ انت۔ آ روگ ءَ اَنت۔ تو روگ ءَ ئے۔ شما روگ ءَ اِت۔ من روگ ءَ یاں۔ ما روگ ءَ ایں۔

اَنگی (گشکارگال): آ برگ ءَ انت۔ آ برگ ءَ اَنت۔ تو برگ ءَ ئے۔ شما برگ ءَ ات۔ من برگ ءَ یاں۔ ما برگ ءَ ایں۔

پرمان (وَکارگال): آ بہ رَوت۔ آ پہ رَواَنت۔ تو بہ رَو (برو)۔ شما پہ رَو اِت۔ من بہ رَواں۔ ما بہ رَویں۔

دیرپرمان: آبہ روت انت۔ آبہ رَوانت۔ توبہ روئے۔ شمابہ روات۔ من بہ رواں۔ مابہ روئیں۔

پرمان (گشکارگال): آبہارت۔ آبہ بَرانت۔ توبہ بَر۔ شمابہ برات۔ من بہ براں۔ مابہ بریں۔

دیرپرمان: آبہارت انت۔ آبہ برانت انت۔ توبہ برئے۔ شمابہ برات۔ من بہ براں۔ مابہ بریں۔

مکن (وگارگال): آمہ روانت۔ تومہ رو۔ شمامہ روات۔ من مہ رواں۔ مامہ روئیں۔

دیرمکن: آمہ روت انت۔ آمہ روانت انت۔ تومہ روئے۔ شمامہ روات۔ من مہ رواں۔ مامہ روئیں۔

مکن (گشکارگال): آمہ بارت۔ آمہ برانت۔ تومہ بر۔ شمامہ برات۔ من مہ براں۔ مامہ بریں۔

دیرمکن (گشکارگال): آمہ بارت انت۔ آمہ بَرانت انت۔ تومہ برئے۔ شمامہ برات۔ من مہ براں۔ مامہ بریں۔

شالا (وگارگال): آبہ روات (یاکہ بہ روات انت) آبہ روات انت۔ توبہ روات ئے۔ شمابہ روات ات۔ من بہ رواتاں۔ مابہ رواتیں۔

شالا (گشکارگال): آبہ برات (یاکہ بہ برات انت)۔ آبہ برات انت۔ توبہ برات ئے۔ شمابہ برات ات۔ من بہ براتاں۔ مابہ براتیں۔

شالا (نزانتگی): آبرگ بہ بات (یابہ بات انت یاکہ بات) آبرگ بہ بات انت۔ توبرگ بہ بات ئے۔ شمابرگ بہ بات ات۔ من بُرگ بہ باتاں۔ ما

بُرگ بہ باتیں۔

ڈریکّیں (وکارگال): آ مہ شُتیں۔ آ مہ شُتیں اَنت۔ تو مہ شُتیں ئے۔ شما مہ شُتیں اِت۔ من مہ شُتیناں۔ ما مہ شُتینیں۔

دیرڈریکّیں: آ مہ شُتیں اَت۔ آ مہ شُتیں اِت اَنت۔ تو مہ شُتیں اِت ئے۔ شما مہ شُتیں اِت اِت۔ من مہ شُتیں اِتاں۔ یا مہ شُتیں اِتیں۔

ڈریکّیں (گشکارگال): آئی ءَ مہ بُرتیں۔ آیاں مہ بُرتیں۔ تو مہ بُرتیں۔ شما مہ بُرتیں۔ من مہ بُرتیں۔ مامہ بُرتیں۔

اگاں بُرتگیں چیز باز بنت گڑا ایشانی رندءَ ''اَنت'' گیش کنگ بیت۔ اِ۔ک: آئی ءَ مہ بُرتیں اَنت۔ آیاں مہ بُرتیں اَنت۔ تانسر۔

ڈریکّیں (نزانتگی): آ برگ مہ بوتیں۔ آ برگ مہ بوتیں اَنت۔ تو برگ مہ بوتیں ئے۔ شما برگ مہ بوتیں اِت۔ من بُرگ مہ بوتیناں۔ ما برگ مہ بوتینیں۔

ڈریکّیں (نزانتگی دیرگوست): آ برگ مہ بوتیں اَت۔ آ برگ مہ بوتیں اِت اَنت۔ تو برگ مہ بوتیں اِت ئے۔ شما برگ مہ بوتیں اِت اِت۔ من برگ مہ بوتیں اِتاں۔ ما برگ مہ بوتیں اِتیں۔

اے پہ ڈروی نیستگ بوتگ اَنت۔ اگاں ایشاں سرجمی گیش ءُ گیوار ءُ بھرءُ بانگ بکن ئے ءُ آیانی رھبنداں بگیشیں ئے گڑا یک دگہ سرجمیں وانگی یے جوڑ بیت۔ کہ آ زنگیں وانگی یے ھم مارا سکت پکار اِنت باریں چاریں کہ کجام زبان زانت ءُ بُن رھدربر پہ چوشیں کارے ءُ دیم ءُ رکنز ایت کہ بلوچ راج، بلوچی زبان ءُ بلوچستان ھرسیں آئی ءِ مزن منت وار بنت۔

بزانت دَر

بزانت	گال
حروف۔ ا۔ ب۔ پ۔ ت	آب
اوشت ءِ نشان۔ جزم۔ سکون۔	اُتّ
نتیجہ۔ انجام۔	آسر
اک: ’’انچوش کہ‘‘ ءِ گونڈک۔	اک
فعل حال (گرامر)	اَنگی
ساکن: ھما آب کہ سرینوک ءُ پر نیست۔	اوشت
مستقبل (گرامر)	آیگی
جمع (گرامر)	باز
دیرتریں۔ ماضی بعید (گرامر)	باز دیر گوست
دیرتریں۔ ماضی بعید مجہول (گرامر)	باز دیرنزانگوست
معنی	بزانت
وانگی ءِ ھما درکہ گالانی بزانت نبشتگ اَنت۔	بزانت دَر
سیٹ Set	بستگ
باھر، یک کارے ءِ زانتکار	بلدکار
بُن رھبند بزاں گرامر	بُنرھبند
بُن رھدربرھا کہ بُن رھبنداں بلد اِنت۔	بُنرھدربر
کارگالانی بُنگال۔ مصدر (گرامر)	بُنکارگال
گال ءِ بُندریں گال	بُنگال
موضوع Subject	بُنگپ
فعل امر (گرامر)	پرمان یا پرمانگال
جواب	پسو
خبر (گرامر) گپ ءِ دومی بھر۔ اولی بھر سرگپ انت	پسوگپ

پکار۔ پکاری	ضرورت۔ لازم
پنامگال	ضمیر (گرامر)
پیشگال	مقدمہ۔ پیش لفظ
تاکار	صحافی۔ جرنلسٹ
تپورگال	کسانیں گال چوکہ "پہ، چہ، اگاں"
جار	اعلان
جاور	حالت
جواناب	حرفِ صحیح (گرامر)
جھکیر۔ جھکیری	نمائندہ۔ نمائندگی
چاپار	چاپچاہ۔ چاپ خانہ۔ پریس
چُدگ	کوہ ءِ بُرزتریں ٹِل ءِ سرٹِک
دپتر زانت	موءرخ
دَر	باب کتاب ءِ
دَروت	درس۔ سبق (Lesson)
درگوزکنگ	بکشگ۔ معاف کنگ
دِگری	فرق
دیرآیکی	مستقبل بعید (گرامر)
دیرپرمان (دیرپرمانگال)	امر مستقبل (گرامر)
دیرگوست	ماضی بعید (گرامر)
دیرمکنگال	نہی مستقبل (گرامر)
دیرزانتائیکی	مستقبل بعید مجہول (گرامر)
دیرزانگوست	ماضی بعید مجہول (گرامر)
ڈکّ	شد (ّ)
راج	قوم
رَم	نثر
رمکار	نثر نگار

زوورآتک	مشرق۔ شمرب East
زوایرشت	مغرب۔ روکپت West
رھبند	طریقہ۔ قاعدہ
زبانپول	ھما مردم کہ زباناتی بندرءَ شوھاز کنت
زبانزانت	زبان زانوک Linguist
سرکنت	رنگین ایت
سرگال	عنوان۔ ہیڈ لائن
سرکپ	گپ ءِ بنگیجی بھر۔ مبتدا (گرامر)
سرگوز	ڈال چار۔ پرواہ نہ کنگ۔ سرگوز کنگ۔ زد کنگ
سرینوک	زبر۔ زیر۔ پیش۔ حرکات
سکین	محرک۔ تحریک
سمت	ھما ماڈگ کہ بھر چک نیار ایت۔
سیاوی ءِ "ی"	یائے نسبتی
سیاھگ	مسودہ۔ رسم الخط
سیم	ٹیلیگرام۔ تار
شنگجاہ	نشرگاہ۔ براڈ کاسٹنگ ھاؤس
کارگال	فعل (گرامر)
کارمرد یا کارمرز	استعمال
کارمستر	انچارج
کنگیں	اسم مفعول (گرامر)
کش	مدّ۔ آ
کشاب	حرف علت۔ ا۔ و۔ ی۔ ے
کمکارگال	ھما چیور گال کہ کارگال ءِ کمک انت "اَنت، اِنت"
کنگی	کنگی کارے ءِ کارگال (گرامر)
کنوک	اسم فاعل (گرامر)
گال	لفظ۔ ورڈ Word کلمہ

گاڈنگ	ٹائپ رائٹر Typewriter
گالوار	لہجہ۔ تلفظ
گپ	جملہ۔ فقرہ
گشکارگال	فعل متعدی (گرامر) زکارگال
گلاگال	اسم صفت (گرامر)
گوانگال	کلمۂ ندا (گرامر)
گوست	ماضی (گرامر)
لچہ	نظم
لچہ کار	ھماندکار کہ لچہ پر بند ایت
لچہ گوش	ھامردم کہ کوھنیں لچہ پہ زیر جنت
مانگال	بُنگال
ماھتاک	ماھنامہ Monthly
مُزدگر	مُنصف۔ حاکم۔ جج
مُزدگری	انصاف۔ منصفی۔ حاکمی
مکن یا مکنزگال	فعلِ نہی (گرامر)
مہتاک	ماھتاک۔ ماھنامہ
نام بزانتیں گال	ھما گال کہ بزانت اِش چو نامگال ءَ انت۔
ندکار	ادیب
نزانتایگی	مستقبل مجہول (گرامر)
نزانگوست	ماضی مجہول (گرامر)
نمدی	خط۔ مکتوب
وانگی	کتاب Book
وتگش	ودگش۔ ریڈیو
وکارگال	فعل لازم (گرامر)
یک	واحد (گرامر)
یکی ءِ "ے"	یائے وحدت (گرامر